

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

ANJA KOZINA

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Gornišstvo z aktivnostmi v naravi

VLOGA ŠPORTNEGA PEDAGOGA PRI PREPOZNAVANJU ZLORAB OTROKA

DIPLOMSKO DELO

MENTOR:

doc.dr. Tanja Kajtna, univ. dipl. psih.

RECENZENT:

izr.prof.dr. Marjeta Kovač, prof. šp. vzg.

ANJA KOZINA

KONZULTANT:

Tjaša Dimec, univ. dipl. psih.

Ljubljana, 2009

Zahvala

Za vso pomoč in podporo pri nastanku tega diplomskega dela se v prvi vrsti zahvaljujem svoji mentorici doc. dr. Tanji Kajtna. Zahvaljujem se tudi recenzentki izr. prof. dr. Marjeti Kovač za koristne nasvete in usmeritve.

Posebna zahvala pa gre mojemu možu Janiju, ki mi je vsa leta študija stal ob strani, me spodbujal in mi bil v oporo, ter mojima hčerkicama Teji in Niki, ki sta bili nadvse potrpežljivi in razumevajoči.

Ključne besede: šola, športni pedagog, otrok, zloraba, prepoznavanje, ukrepanje.

VLOGA ŠPORTNEGA PEDAGOGA PRI PREPOZNAVANJU ZLORAB OTROKA

Anja Kozina

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2009

Število strani: 113; število preglednic: 8; število slik: 22; število prilog: 1.

IZVLEČEK

Zlorabe otrok še vedno niso dovolj resno obravnavan problem v družbi. V zadnjem času se sicer o tej temi veliko govori in piše, vendar je strpnost in toleranca do tega pojava še vedno prevelika. Šola je prostor, kjer otrok preživi veliko svojega časa, zato je pomembno, da imajo pedagoški delavci znanja, kako prepoznati zlorabo otroka in kako ustrezno ukrepati ob sumu na zlorabo. Osrednji namen diplomskega dela je bil preučitev vloge športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorab otroka. Zanimalo nas je, kakšno je znanje športnih pedagogov pri prepoznavanju zlorabe otroka in njihov odziv ob sumu na zlorabo otroka. Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela. V prvem delu smo s teoretičnega vidika obravnavali različne vrste zlorab otroka, dejanja odraslega, ki sodijo pod zlorabo otroka in znake, ki se kažejo pri zlorabljenem otroku. Pregledali smo tudi zakonodajo na tem področju ter navedli postopke, kako mora šola in športni pedagog ukrepati, če sumi, da je nek otrok zlorabljen. Drugi del diplomskega dela je bil namenjen analizi ankete, ki smo jo izvedli med športnimi pedagogi v Sloveniji. Na podlagi rezultatov analize ankete smo ugotovili, da imajo športni pedagogi zelo malo znanja za prepoznavanje zlorabe pri otroku, saj med svojim usposabljanjem za športnega pedagoga niso pridobili nobenega znanja na tem področju pa tudi sami se v večini čutijo podpovprečno usposobljeni za prepoznavanje in ukrepanje ob zlorabi otroka. Večina športnih pedagogov je mnenja, da zlorabe v njihovem okolju niso prisotne, predvsem pa ne poznajo zakonskih določil v primeru suma na zlorabo otroka. Presenetljivo pa so rezultati raziskave tudi pokazali, da tisti športni pedagogi, ki pa so imeli izkušnjo z zlorabljenim otrokom, so v večini ukrepali na ustrezen način, saj so ravnali korektno in v skladu s predpisano zakonodajo.

Key words: school, physical education professor, child, abuse, recognizing, respons.

THE ROLE OF A PHYSICAL EDUCATION PROFESSOR IN RECOGNIZING CHILD ABUSE

Anja Kozina

University of Ljubljana, Faculty for Sport, 2009

Special physical education, Mountaineering with activities in the nature

Number of pages: 113; number of tables: 8; number of graphs: 22; number of attachments: 1.

ABSTRACT

Child abuse is still not taken seriously enough in our society. Lately, however, there had been things said and written about this issue, but the tolerance towards this problem is still too high. The school is the place where a child spends a lot of his time, therefore, it is important for the pedagogic workers to have the knowledge necessary to recognize child abuse and react properly in case of abuse suspicion. The main aim of the diploma paper is to analyze the role of a physical education professor in recognizing child abuse. We were interested in knowing whether physical education professors have the knowledge to recognize child abuse, and how they respond when they suspect child abuse. The diploma paper is divided into two parts. In the first part, we have theoretically analyzed the different kinds of child abuse; adult behavior, which belongs under child abuse; and the signs, which show with an abused child. We have also inspected the legislation covering this field and listed the procedures that the school or the physical education professor must follow when they suspect a child has been abused. The second part of the diploma paper was devoted to the analysis of the questioner, which we carried out among the physical education professors in Slovenia. Based on the results of the questioner we deduced that physical education professors have little knowledge in recognizing child abuse, as they did not get any type of knowledge in this field during their training. Even more, they do not feel trained enough to recognize and react in case of child

abuse. Most of the physical education professors believe that in their area there is no abuse and, most importantly, they are not familiar with the legislation in case of child abuse suspicion. The results of our research show that those physical education professors, which happen to have dealt with an abused child mostly reacted appropriately, since they acted correctly and in accordance with the existing legislation.

KAZALO

1	UVOD.....	5
2	PREDMET IN PROBLEM DELA.....	8
2.1	ZLORABA OTROKA	8
2.1.1	DEFINICIJE ZLORAB	8
2.1.2	SPOLNA ZLORABA OTROKA	16
2.1.3	FIZIČNA ZLORABA OTROKA.....	26
2.1.4	PSIHIČNA ZLORABA ALI ČUSTVENA ZLORABA OTROKA.....	34
2.1.5	ZANEMARJANE	37
2.1.6	MEDVRSTNIŠKO NASILJE	38
2.2	ZAKONODAJA.....	39
2.2.1	KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH	40
2.2.2	PRIPOROČILA ODBORA MINISTROV	41
2.2.3	USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE	41
2.2.4	NACIONALNA ZAKONODAJA.....	42
2.2.5	NEKATERI ČLENI ZAKONODAJE S PODROČJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA	42
2.2.6	KAZENSKI ZAKONIK	44
2.3	VLOGA ŠOLE PRI PREPOZNAVANJU ZLORAB OTROKA	44
2.3.1	ŠOLA IN POMOČ ZLORABLJENIM OTROKOM	46
2.3.2	KAKO MORA RAVNATI ŠOLA.....	47
2.3.3	KAKO MORA RAVNATI ŠPORTNI PEDAGOG	51
2.3.4	KAKO POMAGATI OTROKU, KO SPREGOVORI O ZLORABI?	51
2.3.5	OVIRE PRI PRIJAVI ZLORABE	53
2.3.6	PREVENTIVA V ŠOLI	54
3	NAMEN, CILJI IN HIPOTEZE	57
4	METODE DELA.....	58
4.1	UDELEŽENCI	58
4.2	PRIPOMOČKI	59
4.3	POSTOPEK.....	60
5	REZULTATI Z RAZPRAVO	61
5.1	SPLOŠNA VPRAŠANJA	61
5.2	ZNANJE ŠPORTNIH PEDAGOGOV O ZLORABAH OTROK	65
5.3	UKREPANJE OB STIKU Z ZLORABLJENIM OTROKOM	81
5.4	IZKUŠNJE Z ZLORABLJENIM OTROKOM	88
6	SKLEP	93
7	LITERATURA	97
8	PRILOGE.....	103

1 UVOD

Otroci so krhka, nemočna in ranljiva bitja, ki hrepenijo po ljubezni, bližini in varnosti. Starši naj bi jim zagotovili miren, varen dom, kjer bi se otrok počutil zaželeno, varno in srečno. Velikokrat pa se zgodi, da se zaupanje zlorabi, varnost podre. Zlorabe otroka lahko usodno vplivajo na otrokovo življenje, povzročajo travme in preprečujejo, da bi se otrok razvil v zdravo, odgovorno in zadovoljno osebo. Zato je pomembno, da se za otroke, ki so žrtve zlorabe, poskrbi na primeren način in prepreči njihovo nadaljnjo zlorabo.

Šola vpliva in sooblikuje otrokovo osebnost, saj otrok v njej preživi več ur na dan. Šola in učitelji na njej morajo razvijati takšno klimo, ki zlorab ne dopušča. Učitelji naj bi zaradi svojih izkušenj ter vsakdanjim stikom z učenci, pa tudi zaradi svojega znanja, dobro poznali zakonitosti in vedenjske značilnosti otrok v posameznih razvojnih obdobjih. Pozorni bi morali biti na razne odklone v vedenjskih, telesnih, čustvenih, učnih in drugih značilnostih otroka.

Učitelj mora biti dovolj senzitiven in občutljiv, da opazi nenavadno vedenje, mora se poglobiti v opazovanje otroka, opazovati njegove interakcije s sovrstniki, biti pozoren na njegov način soočanja s težavami, da bi opazil, da je otrok v stiski. Pogosto pa ni dovolj, da je učitelj samo senzitiven in opazi, da se z otrokom nekaj dogaja. Potreben je tudi pravilen pristop in pravilno ukrepanje. Za to so potrebna dodatna znanja, ki si jih lahko učitelji pridobijo z raznimi izobraževanji. Učitelji bi morali otroku zagotoviti varen prostor, v katerem bo sprejet, kjer se bo počutil razumljenega in bo lahko zaupal svoje težave (Černetič in Dečman Dobrnjič, 2005).

Učitelji športne vzgoje so v stiku z otroki skoraj vsak dan, sodelujejo z njimi, načrtujejo njihove dejavnosti, opazujejo njihovo igro in jim pomagajo urejati socialne probleme. Ob enem pa se velikokrat sprašujejo, ali se problemi otrok tičejo tudi njih samih ali je to njihova stvar. Večkrat se težko odločijo, ali naj pomagajo, celo takrat, ko preide

situacija v odkrit problem in otrok potrebuje strokovno pomoč. Najpreprostejše pravilo pravi, da je naša odgovornost ukrepati, če posumimo, da je ogrožen otrokov fizični ali čustveni razvoj. Problem, v katerega je vpleten otrok, je tudi naša stvar. Otroci ne morejo napredovati in se učiti v okolju, če jih v njihovem življenju begajo travmatični dogodki (Miller, 2000).

Športni pedagogi imajo pomembno mesto in vlogo pri prepoznavanju zlorab, saj imajo zaradi pogostega stika z njimi priložnost opaziti spremembe v vedenju, posledice nasilja na telesu, opazijo lahko neobičajen strah in tesnobo pri učencu, neprimerno vedenje, modrice in druge znake, ki jih otrok na verbalen ali neverbalen način sporoča. Predvsem zato, ker je športna vzgoja predmet, kjer se morajo otroci preobleči v športno opremo (ponavadi so to kratka majica, kratke hlače in športni copati), lahko športni pedagogi toliko hitreje opazijo telesne znake zlorabljanja na otroku, ali pa da se otrok npr. noče preobleči v športno opremo. Tudi zaradi posebne interakcije, ki je prisotna med otroki pri tem predmetu ali drugih športnih aktivnostih, saj morajo otroci velikokrat skupaj sodelovati, sploh pri skupinskih igrah in športih. Športni pedagog lahko na podlagi teh interakcij med njimi vidi, kako se otrok vklaplja z drugimi otroki, ali ga sprejmejo ali zavračajo, ali je otrok pretirano agresiven do drugih ali pa plah in boječ. Pri športni vzgoji je prisotno tudi veliko fizičnih dotikov, npr. pri varovanju učencev in na tem mestu lahko športni pedagog spet zazna razne neprijetnosti in odstopanja pri vedenju določenega otroka.

V Sloveniji ostaja število prijavljenih primerov zlorabe otrok in mladostnikov še vedno relativno nizko. Otroci in mladostniki, žrtve teh kaznivih dejanj, najpogosteje same sprožijo prijavo, medtem ko šolski in zdravstveni delavci/-ke ukrepajo le v redkih primerih (T. Mušič, osebna komunikacija, april 2008). Pomemben korak naprej je bil na tem področju storjen v naši zakonodaji, ki med drugim predvideva tudi izdajo navodila, v skladu s katerim bodo morale vse inštitucije nemudoma prijaviti policiji ali centrom za socialno delo sum, da je bil otrok ali mladostnik žrtev zlorabe.

Kot pedagoški delavci imamo določeno vlogo v družbi, moč in avtoriteto ter smo odgovorni za otroke, ki jih učimo in vzgajamo. Zakonodaja nam nalaga dolžnost, da pomagamo in zavarujemo zlorabljenega otroka. Dobro poznavanje zlorab in znakov,

ki jih lahko opazimo pri zlorabljenem otroku, in pravilno ukrepanje bi zato morali biti pomembni sestavini strokovnega znanja vsakega športnega pedagoga.

2 PREDMET IN PROBLEM DELA

2.1 ZLORABA OTROKA

2.1.1 DEFINICIJE ZLORAB

Definicije zlorab smo navedli zato, ker so lahko vodilo za odločitve, ali bomo v posameznem primeru zaskrbljeni za zdravje, vzgojo, razvoj ali skrb za otroka s strani staršev oziroma tistih, katerim je otrok zaupan. Definicije nam olajšajo spoznavanje in nam zgoščeno predstavijo bistvo problema ali pojava ter ga uokvirjajo. Pozorni pa moramo biti tudi na primere, ki jih ne moremo vrniti v neko definicijo, to pa še ne pomeni, da ne gre za zlorabo otroka (Bašič, 1997b). Pomembno je tudi, da vemo, da se posamezne oblike zlorab ne izključujejo in da se različne oblike zlorab lahko dogajajo istočasno (Bašič, 2007).

V gradivu izobraževalnega seminarja Zaščita otrok (Bašič, 2007, str. 46) je navedena naslednja definicija zlorabe otroka: »Otrok ali mlada oseba do starosti 18 let se smatra za ogroženega, zlorabljenega ali da obstaja tveganje, da je zlorabljen, ko se ne izpolnjuje njenih temeljnih potreb oziroma opušča dolžnosti in pooblastila v zvezi z njo, opušča dolžno skrb za otroka in to na način, da se pri otroku povzroča tveganje ali se ga izpostavlja tveganju, da bi utrpel škodo.«

Škoda se definira kot slabo ravnanje v zvezi z zdravjem ali razvojem otroka. Odločanje o tem, kakšna je ta škoda, nam pove ali smo se soočili z ogroženim otrokom potrebnim zaščite ali ne. Odvisna je od primerjave z otrokovim zdravjem in razvojem, ki je značilen za otroka v določeni dobi. Moramo se zavedati, da smo vsi dolžni varovati in spodbujati blagostanje otrok, prepoznavati in upoštevati njihove potrebe in čustva, spodbujati otrokovo vzgajanje in zdrav razvoj v okviru njihove družine. Dolžni smo tudi prepoznati želje in čustva staršev ter drugih oseb, ki so povezane z otrokom, ter če so v škodo otroka, otroka zavarovati (Bašič, 2007).

Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2009) opredeljuje zlorabo otroka kot splošni termin, ki se nanaša na katerokoli situacijo, v kateri otrok ni deležen ustrezne skrbi od svojih staršev, njegovih skrbnikov, institucij ali drugih ljudi v času, ko jim je naložena skrb za otroka.

Do zlorabe otroka lahko pride doma, izven doma, v šoli ali na ulici. Tisti, ki zlorablja, je lahko družinski član, rejnik, skrbnik, oseba iz raznih institucij, v kateri se trenutno nahaja otrok, nekdo, ki otroka pozna ali pa je popoln tujec. Skratka, zlorabe otrok se lahko zgodijo kjerkoli, kadarkoli in od kogarkoli. Pretresljivo je, kako veliko število otrok živi tako, da je zanemarjeno njihovo zdravje in razvoj. Tem otrokom dolgoročno čustveno, fizično ali spolno zlorabljanje povzroča psihološke okvare, ki so jim v veliko škodo. Te okvare pogosto vplivajo na kvaliteto njihovega celotnega življenja, lahko pa njihovo življenje celo usmerjajo (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2009).

Nasilno in zlorablajoče je vse, kar otroku ogroža oblikovanje pozitivne samopodobe, kar moti ali omejuje njegov osebni razvoj, posega razdiralno v gradnjo njegove identitete in izkorišča njegovo nemoč in odvisnost. Zloraba niso samo udarci in poseganje v telesno integriteto ter spolno zlorabljanje otrok, ampak tudi manipuliranja z otrokom (npr. v partnerskih bitkah za premoč), brezbržnosti do otroka, poniževanja, zastavljanja prezgodnjih ali pretiranih pričakovanj. Zelo različne so oblike vedenja odraslih, pri katerih je otrok tisti, ki se ne zna zaščititi, ki ne more odgovarjati zase in si ne more pomagati (Tušek Bunc in Kersnik, 2009).

V literaturi se pojavljajo različna pojmovanja za zlorabo otroka, kot je trpinčenje otroka, pa tudi nasilje nad otrokom. V diplomskem delu so uporabljeni vsi izrazi glede na vir, po katerem je besedilo citirano, v večini pa uporabljamo izraz zloraba otroka.

Mednarodni komite za trpinčenje otrok, ki deluje v okviru Mednarodne zveze za dobrobit otroka, je leta 1981 predlagal naslednjo klasifikacijo oblik trpinčenega otroka (Bašič, 1997):

- fizično nasilje zoper otroka znotraj družine;
- zanemarjanje otroka znotraj družine;
- spolne zlorabe otroka znotraj družine;
- psihološko oz. emocionalno zlorabljanje otroka znotraj družine;
- institucionalno trpinčenje;

- zlorabljanje otrok izven družine:
 - a) zloraba otrok v zvezi s prostitucijo;
 - b) zloraba otroškega dela;
- druga področja zlorabljanja otroka zunaj družine.

4. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni List RS, 2008a) pravi, da je otrok žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja. Pod nasilje v družini pa je smatrana vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana, ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve povzročitelja nasilja.

V naslednjem poglavju bodo predstavljena spolna, fizična-in psihična zloraba otroka ter zanemarjanje. Kot smo že napisali, lahko otrok vse te vrste zlorab doživi kjerkoli in od kogarkoli. Žal pa se največ zlorab otrok zgodi prav v ožji ali širši družini, ki naj bi otroku predstavljala varno zatočišče (The United Nations Secretary General's Study on Violence Against Children, 2009). Zlorabe se dogajajo predvsem s strani odraslega, v zadnjem času pa narašča tudi medvrstniško nasilje, zato bo eno poglavje namenjeno tudi tej vrsti zlorab.

Slabo ravnanje z otroki

V literaturi obstaja več delnih razlag, ki govorijo o tem, zakaj pride do slabega ravnanja z otroki (Pajk, 1999):

- biološka: človek ima lastno biološko zalogo agresivnosti; nekateri imajo nevrofiziološko pogojeno slabšo obvladljivost agresivnih vzgibov in besa; psihopatske osebnosti se bolj nagibajo k nasilju;
- socialno-psihološka: nasilje je proizvod socialnega učenja; če živimo v okolju, kjer je nasilje del družinske kulture, družbene skupine ali širše javnosti, je več verjetnosti, da se bomo nasilja posluževali tudi sami v odnosih do drugih;
- interpersonalna: nasilje je posledica neugodnih interakcij med ljudmi, slabih izkušenj z drugimi;

- sociološka: revščina, prenaseljenost, nezaposlenost in drugi stresi, organizirano nasilje in vojna dogajanja povečujejo stopnjo nasilja v družbi in ekonomsko izkoriščanje otrok;
- viktimološka: ta razlaga opozarja na to, da imajo mnogi zlorabljeni otroci značilnosti, ki prispevajo k temu, da jih odrasli zlorablajo (nemirnost, vedenjska težavnost, mentalna prizadetost) (Mikuš-Kos, 1997, v Pajk, 1999).

Danes se uveljavijo celostni in kompleksni razlagalni modeli, ki povezujejo različne dejavnike in procese. Gre za interakcijo, v kateri se upoštevajo značilnosti posameznih družinskih članov, celotnega družinskega sistema in odnosov znotraj njega ter življenjsko situacijo, v kateri družina živi (Pajk, 1999).

Relacijsko-družinski model (Gostečnik, 2004) govori o začaranem krogu, ki se zdi usodno neizogiben, saj posameznik, ki je bil kot otrok zlorabljen, ne more »ne iskati« partnerja, ki mu ne bi ponovil vzdušja zlorabe iz otroštva. Vse to poteka na nezavedni ravni z namenom, da bi prišlo do razrešitve afektivnega psihičnega konstrukta, ki je najgloblja gonilna sila vsakega nefunkcionalnega odnosa, zato postane tudi bistveni sestavni del regulacije afekta. V partnerskem odnosu, kjer ni dovolj varnosti, da bi lahko partnerja drug pred drugim izrazila lastno nemoč, šibkost, strah in bolečino, bosta ranljiva čutenja pri sebi zanikala, pri drugem pa jih bosta nehote spodbujala in povzročala. To čustveno dinamiko nerazrešenega konflikta zakonca lahko ponavljata v začaranem krogu enih in istih čustvenih stanj, ki pa ne spodbujajo odnosa k razvoju, ampak ravno nasprotno – varujejo ju pred ranljivostjo oziroma intimnostjo, ki bi si jo oba želela (Gostečnik, 1997, 1998, 2000, 2001, 2002, 2004).

Posledice zlorabljanja

Posledice zlorabljanja so lahko zelo različne, toda trije veliki problemi najpogosteje vplivajo na vse žrtve zlorabljanja (Bašič, 1997a):

1. Izguba: izguba otroštva, svobode, osebne identitete, ideala, zaupanja, samospoštovanja, enega ali obeh staršev, doma. Človek po izgubi nikoli ni isti, ne glede na to, kako jo prenese.

2. Jeza: otrok je jezen na storilca, nase, na družino, na vse, za katere je verjel, da jim lahko zaupa. Svoje jeze pogosto ne zna, ne more ali pa ne sme izraziti. Ponavadi jo potlači ali pa jo usmeri vase (destruktivnost), zato ga lahko preplavlja vse njegovo življenje.
3. Krivda: občutki krivde izhajajo iz naše vzgoje, kar tudi žrtve sili, da te občutke sploh imajo. Nikoli ni preveč besed, s katerimi otroku povemo, da ni kriv za to, kar se mu je zgodilo.

Ko se zloraba dogaja, žrtve čutijo in živijo (Bašič, 1997a):

- v negotovosti v zvezi z reakcijo, če bodo spregovorile o tem kar trpijo;
- živijo s skrivnostjo, ki je neizrečena;
- pri zadrževanju skrivnosti se počutijo zelo slabo;
- ponavadi potlačijo spomin o tem;
- živijo v veliki zmedi – razlika v realnosti življenja in v tem, kar vidijo drugi, je neprimerljiva;
- »počutijo se nore«;
- živijo v svetu bolečine in strahu;
- njihovo zaupanje je uničeno;
- živijo v izolaciji s strani drugih odraslih, z občutkom krivde in sramu.

Otroci, ki so bili kdajkoli zlorabljeni ali pa niso dobili dovolj varnosti od staršev ne v fizičnem ne v psihološkem smislu, bodo za vedno priklenjeni na notranji svet ogrožajočih doživetij z drugimi, ki so jih ponotranjili (Framo, 1992). Travmatične in močnejše stresne izkušnje v otroštvu in navezanosti imajo dolgotrajen vpliv na človekovo doživljanje. Posledice takih izkušenj se kažejo v večji anksioznosti, zlorabi substanc, neprimerni regulaciji afekta, depresiji, kompulzivnem ponavljanju travmatičnih scenarijev, občutkih sramu in krivde, destruktivnosti do sebe, pa tudi v slabšem telesnem zdravju (Cvetek, 2002, 2004). Ponotranjene izkušnje navezanosti iz zgodnjega otroštva določajo in začrtajo model prihodnjih odnosov (Cvetek, 2004; Gostečnik, 2002). Relacijsko-družinski model (Cvetek, Kompan Erzar, Erzar in Gostečnik, 2004; Gostečnik, 2004) poudarja, da motnje v zgodnjih odnosih s pomembnimi drugimi resno vplivajo na kasnejše težave v odraslih odnosih. Zgodnji odnosi namreč oblikujejo način, na katerega otrok in kasneje odrasli s pomočjo mehanizma projekcijske identifikacije gradi svoj notranjepsihični in medosebni svet

odnosov, dojemanja in regulacije afekta. Veliko je tudi raziskav, ki kažejo na številne posledice zanemarjanja ter fizičnih in spolnih zlorab. Otroci, ki so bili zanemarjeni s strani staršev, so tudi kasneje nagnjeni k zavrnitvi s strani sovrstnikov. V odraslosti si izbirajo partnerje, ki so tudi naravnani k neprilagojenim medosebnim odnosom in zato podobno doživljajo konfliktna situacije v njihovih romantičnih navezavah (Downey in Feldman, 1996). Prav tako pretirano fizično kaznovanje, zapovedi in prepovedi, ki so preostre in vsebujejo poniževanje, povečujejo vedenjske probleme, agresijo in poznejše težave v interpersonalnih odnosih (Cohen in Brook, 1995, v Ehrensaft idr., 2003; Fergusson in Linskey, 1997, v Ehrensaft idr., 2003).

Dejavniki, ki vplivajo na doživljanje posledic zlorabljanja

Kljub mnogim posledicam, ki se lahko pojavijo pri žrtvah zlorab, pa lahko vsak posameznik drugače preživlja in doživlja vplive travmatične izkušnje zlorabe. Raziskave (Hopper, 2006) so pokazale, da na to najbolj vplivajo naslednji dejavniki:

- starost otroka, ko se je zloraba zgodila: če je otrok mlajši, so posledice običajno hujše; različni vplivi so povezani tudi z razvojnimi obdobji;
- kdo je bila oseba, ki je zlorabljala: posledice so v splošnem veliko hujše, če je bila ta oseba otroku bližja, nekdo, ki mu je otrok zaupal, kot v primeru, če je bil storilec tujec;
- dejstvo, ali je otrok o zlorabi komu povedal, in če je, kakšen je bil odziv te osebe: če je ta oseba dvomila, obtoževala ali sramotila otroka, potem bo žrtev doživljala bolj škodljive posledice – v nekaterih primerih celo bolj škodljive od zlorabe same;
- prisotnost nasilja;
- trajanje zlorabe;
- kako »normalna« je bila zloraba za družino in za konkretno kulturno okolje;
- podpora žrtvi s strani bližnjih in občutek, da nekomu ni vseeno zanj;
- dejstvo, da je imel otrok dobre izkušnje v kakšnem odnosu (z bratom, učiteljico, trenerjem ...);
- dejstvo, da je imel zlorabljen otrok kakšen odnos, kjer so bili sprejeti njegovi neprijetni občutki in kjer se je počutil varno.

Nekateri dejavniki se bolj nanašajo na to, kako huda je bila zloraba, drugi pa na odnose, ki jih je imel otrok, ter na same odzive okolja. Obe vrsti dejavnikov pa igrata zelo pomembno vlogo pri doživljanju posledic.

Medgeneracijski prenos

Posledice travme se prenašajo iz generacije v generacijo. Prenašajo se po različnih poteh (Mikuš-Kos, 1997):

- psihodinamski mehanizmi: otrokove slabe izkušnje oblikujejo maščevalen odnos do sveta in zmanjšajo njegovo sposobnost empatije; ko sam postane roditelj, je manj občutljiv in odziven na čustvene potrebe lastnih otrok;
- učenje po modelu: otroku njegovi bližnji predstavljajo model, po katerem se uči in zgleduje, kako in na kakšen način se rešuje težave v odnosih;
- otroci so lahko tako močno fizično zlorabljeni, da pride do možganskih poškodb, kar lahko zmanjša sposobnost obvladovanja nestrpnosti in agresivnosti;
- v novejšem času izpostavljajo možne genetske vplive na nekatere psihosocialne motnje, ki se povezujejo z nasilnim vedenjem;
- iz generacije v generacijo se prenaša tudi beda in nesreča, ki delujeta na družino stresno in prispevata k motnjam v odnosu in k družinskemu nasilju.

Relacijska družinska teorija (Gostečnik, 2004, 2005) govori o nepredelanih afekti, ki so pri zlorabi predvsem gnus, sram in jeza. Ti nepredelani občutki se prek mehanizma projekcijske identifikacije vertikalno prenesejo z zlorabljenega starša na otroka. Četudi ta starš skuša otroka opozoriti na vse nevarnosti zlorabe (Howell, 2002), sam pri sebi pa ni v stiku z nepredelanimi afekti ter se zato tudi ne zna zavarovati in postaviti razmejitev, bo tudi otrok imel veliko večjo možnost, da postane žrtev spolne zlorabe (Gostečnik, 2004, 2005). Podobno razlaga tudi A. Miller (2005), ko pravi, da se zloraba v otroštvu razrešuje na dva načina: odrasli, ki je bil kot otrok spolno zlorabljen, svoja nepriznana čustva prenese na svojega otroka oziroma na druge ljudi okoli sebe, lahko pa posledice plačuje telo zlorabljenega s psihosomatiko ali kroničnimi boleznimi. Cross (2001) je v svoji raziskavi ugotovil, da je bilo 34 odstotkov mater, katerih otroci so bili spolno zlorabljeni, tudi samih žrtev spolne zlorabe. McCloskey in Bailey (2000) pa poudarjata, da v primerih, ko je bila mati žrtev

spolne zlorabe, obstaja 3,4-krat večja možnost, da bo tudi njena hči spolno zlorabljena, v primerjavi z materami, ki niso imele izkušnje spolne zlorabe. Avtorja pravita tudi, da je pogost razlog za prenašanje spolne zlorabe med generacijami tudi to, da se ohranjajo in nadaljujejo stiki z istimi člani družine, ki so bili lahko vključeni že pri zlorabi matere, potem pa še njene hčerke. Hall, Sachs in Rayens (1998) so prišli do rezultatov, da matere z zgodovino spolne zlorabe šestkrat pogosteje uporabljajo fizično kaznovanje svojih otrok kot matere, ki niso bile spolno zlorabljene.

Varovalni dejavniki

Mnogi otroci, ki so zlorabljeni, ne kažejo dolgotrajne prizadetosti v svojem psihičnem razvoju in socialnem delovanju. Vendar ob slabem ravnanju ravno tako trpijo. Zlorabe ostanejo v njihovem spominu in sooblikujejo njihovo podobo sveta ter vplivajo na njihovo ravnanje v odrasli dobi. Vseeno pa nekateri otroci lažje prenašajo vso to trpinčenje kot drugi. To je odvisno od t.i. varovalnih dejavnikov. To so vplivi, dogajanja, ki preprečujejo pričakovane trajne in hudo neugodne posledice slabih, tudi skrajno slabih, izkušenj v otroštvu. Varovalni dejavniki delujejo kot protiutež ogrožajočim vplivom. To so lahko dejavniki v samem otroku ali dejavniki v njegovem življenjskem okolju. Varovalni dejavniki so lahko otrokov temperament, socialna spretnost, sposobnost, da poišče pomoč v svojem okolju in še vrsta drugih lastnosti, ki so osnova za dobro obvladovanje življenjskih težav in udarcev. Dejavniki, ki so vezani na okolje, pa so ugoden čustveni odnos z vsaj eno osebo v družini ali zunaj družine, ki je otroku blizu, čustvena podpora v ožjem okolju, šolska uspešnost, dobro počutje v šoli (Mikuš-Kos, 1997). Varovalni socialni faktorji, ki se navezujejo na šolo, so še: pozitivne šolske izkušnje, dober učitelj, uspešnost v interesnih dejavnostih, sprejetost v skupini vrstnikov, dobri trenerji, uspehi v športu ... Mnoge pomembne zveze z ljudmi zunaj družine (vrstniki, učitelji, trenerji ...) blažijo negativno delovanje družine in olajšajo otrokov razvoj (Pušnik, 1999). Zato je zelo pomembno, da smo kot športni pedagogi razumevajoči, strpni in odprti za težave drugih.

Dolžnost prijave zlorabe

Bašičeva (2007) navaja, da odgovornost za poročanje nosi vsaka oseba, ki na osnovi razumnih okoliščin verjame, da otrok potrebuje ali bi morebiti potreboval zaščito. S poročanjem ravnamo v najboljšem prepričanju in veri, da bo podana informacija osnova, na kateri bo bazirala pomoč družbe otroku in družini. Zato moramo vsak sum, dvom, izjavo, upravičeno zaskrbljenost ali razkritje, da gre za otroka, ki lahko trpi za kakršnokoli obliko nasilja, sporočiti pristojnemu centru za socialno delo.

V primerih suma ogroženosti ali zlorabe se pogosto že soočimo z morebitnimi posledicami zlorabljanja; nerazložljivimi poškodbami, sledmi poškodb pri otroku, jasnimi sporočili otroka, ravnanji otrokove družine, zato je pomembno, da otroka takoj zaščitimo, zavarujemo pred nadaljnjim zlorabljanjem. Primer moramo posredovati naprej tudi v primeru, da nimamo nobenih oprijemljivih dejstev, na osnovi katerih bi lahko govorili o ogroženem otroku, vendar zaznavamo nekatera nova, nenavadna ravnanja ali vedenja otroka, prikrita sporočila, ki niso v skladu s starostjo in razvojnim obdobjem otroka, in v nas povzročajo zaskrbljenost ter v nas pogojujejo občutek, da otrok potrebuje pomoč ali podporo. Izhajati moramo iz zavedanja, da brez poročanja za to pristojnim službam o možni ogroženosti otroka obstaja tveganje, da nikoli ne bo prišlo do razkritja morebitne zlorabe otroka. Vedno moramo imeti pred očmi dejstvo, da je naše ravnanje namenjeno zaščititi otroka (Bašič, 2007).

2.1.2 SPOLNA ZLORABA OTROKA

Definicije spolne zlorabe so zelo različne. Nekatere raziskave izključujejo primere, ko je žrtev pod pritiskom »prostovoljno« pristala na sodelovanje, večina študij sploh ne zajema otrok iz raznih ustanov (npr. bolnišnic), druge pa za spolno zlorabo ne štejejo neprimernih dotikov, razen če gre za spolni napad, kjer je vključena prisila (Health Canada, National Clearinghouse in Family Violence, 1996, v Repič, 2006).

Williams (1994) opredeljuje spolno zlorabo otoka oziroma mladostnika kot neprostovoljni spolni kontakt, ki vključuje silo ali prisilo osebe, ki je najmanj 5 let starejša od žrtve.

Bašičeva (1997b) navaja, da je spolna zloraba vsaka udeležba nepreskrbljenih, odvisnih otrok in mladoletnikov v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih. Pri tem je otrok ali mladoletnik zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega in zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo nima možnosti, da bi izbral, ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne.

Dinamika spolne zlorabe

Spolna zloraba otroka ponavadi ni enkratni dogodek, pač pa proces, ki poteka v več fazah (Dečman Dobrnjič in Černetič, 2005):

1. Prvi poskus spolne zlorabe: Zgodi se nenadoma, v situacijah, ko je storilec sam z žrtvijo. V začetnem procesu običajno storilec še ne posili žrtve, ampak uporabi druge oblike spolne zlorabe: draženje erogenih con, božanje telesa, dotikanje intimnih delov. Na eni strani lahko žrtvi to povzroča ugodje, na drugi strani pa v njej sproži občutke presenečenja, krivde, nemoči in obupa. Žrtev v tej fazi poskuša razumeti dejanje storilca in se zanaša na njegove obljube, da se to ne bo več ponovilo. Mlajši otroci ponavadi sploh ne vedo, da gre za spolno zlorabo, saj niso osveščene o tem, vendar instinktivno čutijo, da se jim dogajajo prepovedane stvari (Dečman Dobrnjič, Rožman in Tramšek, 2002).
2. Ponovitev spolne zlorabe: Do ponovne zlorabe pride, ko storilec vidi, da žrtev molči. V dejanjih je vse drznejši, žrtev ga mora zadovoljevati na različne načine. Kljub temu da se zloraba ponovi, žrtev za dejanje ne pove nikomur, zanika njen obseg ali pa sploh ne dojame strukture spolnega nasilja in si še vedno prizadeva opravičiti in razumeti vedenje storilca. Okolica v tej fazi spolne zlorabe še ne opazi, če ne gre za očitno nasilje z vidnimi telesnimi posledicami. Pomembno je, da se pri procesu dolgotrajne spolne zlorabe zavedamo, da je žrtev ponavadi na storilca navezana, poleg tega pa gre v odnosu tudi za globlje nezavedne procese (Dečman Dobrnjič, Rožman in Tramšek, 2002).
3. Spolna zloraba kot sestavina odnosa: V tej fazi storilec žrtev tudi posili. To se običajno zgodi s psihično ali fizično prisilo. Žrtev v tem obdobju poskuša na različne načine ustaviti spolno zlorabo. V tej fazi sicer še ni sposobna razkriti

storilca, družina, učitelji in ostali iz okolja pa že lahko opazijo specifična vedenja in njeno stisko. Če žrtev živi v okolju, ki zlorabo sprejema kot prepovedano dejanje, se spolno zlorabljanje prekine. Če pa njeno okolje tolerira zlorabo, je nespoštljivo do žrtve, ji noče pomagati ali jo celo krivijo, se spolna zloraba nadaljuje. V tem primeru bo žrtev izgubila zaupanje v ljudi. Verjela bo, da je sama kriva za zlorabo. Pogosto se zgodi, da žrtve agresijo storilca transformirajo v agresijo do sebe.

4. Razkritje storilca: V tej fazi nastopi točka preloma. Žrtev se začne odločati sama in razkrije svojo zgodbo. Predvsem obdobje srednje šole je zelo primeren čas, da spregovori o zlorabi. Pomoč si namreč poišče zunaj družine, pri prijateljicah, svetovalnih delavkah na šoli, vzgojiteljih, učiteljih, skratka tam, kjer čuti, da bodo verjeli njeni zgodbi in da ji bodo pomagali.

Ali bo žrtev spolne zlorabe dejanje prijavila, popolnoma prekinila odnos z družino in poiskala zunanjo pomoč, je odvisno od faze, v kateri je, in pri kom bo poiskala pomoč. Vsak pa gre skozi ta proces na svojevrsten način in v drugačnem okolju (Dečman Dobrnjič, 2007a).

Dejanja odraslega, ki sodijo pod spolno zlorabo otroka

Načini, s katerimi zlorabljevalci dosežejo svojo spolno zadovoljitev, so različni. Ravno zaradi te raznolikosti je definiranje lahko problematično, saj posamezni primeri ne bodo prepoznavni. Zato je potrebno vsak primer obravnavati individualno ter mu nakloniti posebno pozornost. Kljub temu pa določeni okviri omogočajo ustreznejše prepoznavanje spolnega napada, zato je njihovo poznavanje nujno.

Katja Bašič (1996b) vrste spolnih napadov povzema po gradivu seminarskega izobraževanja oziroma enotedenskega treninga za delo z žrtvami spolnih napadov, ki ga je v Sloveniji izvedla angleška nevladna organizacija Family Matters v letu 1994:

- golota: odrasli hodi gol po hiši pred člani družine;
- nesramne pripombe: odrasli daje pripombe o spolnosti ali otrokovem telesu;
- slačenje: odrasli se slači pred otrokom; to se v glavnem zgodi, kadar sta sama doma;

- razkazovanje genitalij: odrasli otroku kaže genitalije in vanje usmeri otrokovo pozornost;
- opazovanje otroka: odrasli na skrivaj ali odkrito opazuje otroka v erotični poziciji;
- fotografiranje otrok: odrasli fotografira otroka v erotičnih položajih;
- uporaba pornografije: odrasli kaže otroku pornografsko literaturo ali filme oziroma prisili otroka, da se udeležuje pornografskih aktivnosti;
- poljubljanje: odrasli dolgo in intimno poljublja otroka; celo zelo majhni otroci čutijo neprimernost takšnega obnašanja in jim je ob tem neprijetno;
- otipavanje: odrasli otipava otrokove prsi, trebuh, genitalno področje, notranjo stran stegna ali zadnjico; otrok lahko na enak način otipava odraslega na njegovo zahtevo;
- masturbacija: odrasli masturbira, medtem ko ga otrok gleda; odrasli gleda otroka, kako masturbira; odrasli in otrok opazujeta drug drugega med masturbiranjem;
- felacija: odrasli moški prisili dečka, da vzame v usta njegov penis, nato pa še sam vzame dečkov penis v usta;
- kunilingus: otrok se mora z jezikom in usti dotikati spolovila ali vaginalnega področja odrasle ženske ali pa se odrasli (moški ali ženska) z usti dotika spolovila ali vaginalnega področja deklice;
- penetracija s prsti v zadnjik ali danko: storilec lahko vtakne v zadnjik prste, razne predmete (barvice, svinčnik ...);
- penetracija s penisom v zadnjik ali danko: odrasli lahko to otroku stori večkrat brez poškodb, ker je zadnjik v otroštvu prožnejši;
- penetracija s prsti v vagino: storilec s prsti penetrira v vagino; vanjo lahko vstavlja tudi razne predmete;
- penetracija penisa v nožnico: moški storilec s penisom penetrira v vagino;
- »spolni odnos na suho« je slengovski izraz , ki opisuje odnos, pri katerem odrasli drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje, ob notranjo stran njegovih stegen ali ob otrokovo zadnjico;
- prisilni spolni akt z živaljo: kadar odrasli otroka prisili, da živali drgne spolovilo ali da ima spolni odnos z živaljo;

- ekshibicionizem: spolna izprevrženost, težnja k razkazovanju spolovil osebam drugega spola.

Poleg navedenega spolna zloraba vključuje primere, ko so otroci na neprimeren način izpostavljeni visoki stopnji neke seksualne aktivnosti ali seksualnim predmetom (npr. spolni odnosi v prisotnosti otroka).

Znaki spolne zlorabe otroka

Roel Bauwkamp (1996) navaja načine, kako otrok kaže svojo stisko. Razlikuje med posrednimi in neposrednimi znaki. Neposredni znaki, se nanašajo na izkušnje stroke, posredni pa se tako pogosto pojavljajo pri zlorabljenih otrocih, da lahko vzbudijo in okrepijo naš sum, da gre za spolno zlorabo.

Neposredni znaki:

1. TELESNI:

- rane, odebeline, podkožne krvavitve na spolnih organih ali okoli njih;
- rane, podkožne krvavitve na dojkah, zadnjici, spodnjem delu trebuha ali notranjem delu stegna;
- predmeti v spolnih organih, v rektumu ali sečnih poteh;
- nenavadne razširitve sečnih poti, vagine ali rektuma;
- sperma v nožnici ali rektumu;
- spolne bolezni, ki jih lahko povzroči spolni odnos;
- nosečnost;
- ponavljajoča se vnetja sečnih poti;
- lišaji okoli ust.

2. VEDENJSKI ZNAKI:

- namigovanje na spolna dejanja;
- nenehne igre s seboj in drugimi otroki, ki so povezane s spolnostjo in ne sodijo v razvojno obdobje otroka;
- pretirana masturbacija;
- spolno vedenje do drugih;
- podrobno znanje o spolnosti, ki ne sodi v razvojno obdobje otroka;

- pretirano zanimanje za spolnost;
- močno seksualizirano vedenje proti moškim ali odraslim kot način navezovanja stikov;
- promiskuitetno (zmedeno) vedenje;
- strah pred moškimi, strah pred biti (ostati) sam z moškimi;
- gnus do spolnosti;
- strah pred dotiki, nenavadno umikanje pred dotiki;
- doživljanje sebe kot umazanega, gnus do lastnega telesa;
- negativna predstava lastnega telesa (predvsem o trebuhu, zadnjici, dojkah in nožnici);
- togost; ne upa se premikati;
- ne upa se uleči na hrbet.

3. PSIHOSOMATSKI ZNAKI:

- nenehne bolečine v spodnjem delu trebuha in
- bolečine v stegnih.

4. ZNAKI V DRUŽINI:

- nenehen intimen stik med očetom in hčerjo;
- romantičen odnos med očetom in hčerjo;
- močno tekmovanje med materjo in hčerjo;
- očeta skrajno zanima in je zaskrbljen za hčérine spolne dejavnosti in/ali jih močno nadzoruje;
- incest v družini obeh ali enega izmed staršev.

Posredni znaki:

1. TELESNI ZNAKI:

- rane in brazgotine, ki so lahko znak za prizadevanje ran samemu sebi ali pa za poskus samomora.

2. VEDENJSKI ZNAKI:

- navidezno odraslo vedenje;
- negativna slika o sebi;
- občutki krivde in sramu;

- razdvojenost med občutki in razumom;
- izredno popustljivo vedenje;
- strahovi in fobije;
- nesodelovanje v šolskih in socialnih aktivnostih;
- nenaden padec šolskega uspeha;
- močne in hitre spremembe razpoloženja;
- nenadne spremembe v medsebojnih odnosih;
- uhajanje od doma;
- depresivni občutki;
- samopoškodovalno vedenje;
- problemi s koncentracijo v šoli;
- »lepljivo« vedenje;
- regresivno vedenje;
- prostitucija;
- trpinčenje, mučenje drugih otrok;
- skrajno prestrašeno vedenje.

3. PSIHO-SOMATSKI ZNAKI:

- problemi s spanjem (nespečnost, nočne more, močenje postelje);
- problemi z dihanjem (hitro, utesnjeno dihanje, zajemanje sape);
- mravljinca in krči v rokah;
- glavoboli;
- problemi s sečnimi potmi;
- nenehne bolečine v trebuhu;
- problemi s hranjenjem (težave pri požiranju, požrešnost, bulimija, anoreksija ...);
- problemi z inkontinenco (eneureza in enkopreza).

4. ZNAKI V DRUŽINI

- tesno zaprt družinski krog (socialna osamljenost, sovražnost do zunanjega sveta, brez prijateljskih odnosov);
- omejevanje otroka in preprečevanje izvenšolskih dejavnosti;
- otrok ima posebno mesto v družini;
- prepoved druženja s sovrstniki;

- neobičajne navade družinskih članov;
- alkoholizem, nezaposlenost, nasilje v družini;
- nezadovoljivi spolni odnosi med partnerjema.

Vsak otrok kaže na svoj način znake trpljenja in vsak prikrito kliče na pomoč, tudi če o svojem obupnem položaju ne govori naravnost. Te simptome lahko opazimo kot posebnosti oziroma odklone na različnih vedenjskih področjih. Nobena od teh posebnosti nedvoumno ne kaže na spolno zlorabljanje otroka, za ta dejanja bi bili lahko razlogi tudi drugi problemi. Kadar pa je vedenje nekega otroka problematično, je pomembno, da upoštevamo tudi to razlago. Vsak otrok, ki je bil spolno zlorabljen, oddaja signale in sporočila. Ta se sicer razlikujejo, kar je odvisno od posameznega otroka, njegovega položaja, od tega, na kakšen način je bil zlorabljen, v kakšnem razmerju je s storilcem, koliko je star in v katerem razvojnem obdobju je (Frei, 1996).

Še nekatere simptome, ki utegnejo opozarjati na spolno zlorabo otroka in so pomembni za športne pedagoge, smo povzeli po Karin Frei (1996):

Psihosomatski simptomi:

- nima takšne telesne teže, kot bi bilo njegovi starosti primerno;
- velikokrat je bolan;
- je bled, medel, utrujen, izčrpan;
- otrok je astmatičen ali trpi za pogostimi občutki dušenja;
- ima kožne ekceme;
- ima vrtoglavice in se onesvešča;
- nenavadno nemiren je, hkrati se ukvarja z več različnimi stvarmi.

Simptomi na področju sposobnosti:

- opazno zmanjšanje otrokovih dotedanjih sposobnosti (sposobnost pomnjenja, pazljivosti, vztrajnosti ...)
- doslej običajni šolski uspeh naglo upade;
- otrok, ki do sedaj ni imel najboljših ocen, se začne fanatično pripravljati na šolo;
- otrok, ki se je doslej ukvarjal s športom, se izmika uram športa ali se premalo giblje;

- deklica se pri športni vzgoji izogiba vajam, pri katerih se je potrebno uleči na hrbet;
- otrok, ki je bil nekdanj npr. navdušen plavalec, izostaja od treningov plavanja;
- problemi pri zaznavanju stvari z dotikanjem;
- težave pri koordinaciji telesnih gibov (otrok je videti skrajno neroden, spotika in zadeva se ob stvari ter druge otroke);
- nima pravega občutka za oddaljenost;
- nima mere ali občutka za bolečino drugih in ne za svojo;
- odpor, strah pred telesnimi dotiki;
- zaostanek v napredovanju govora;
- nujna potreba po umivanju (kot da si hoče izprati gnus zlorabljanja iz sebe);
- verbalni tiki (ponavljanje ene same kratke besede);
- umika se prijateljem, ne sodeluje pri skupinskih dejavnostih, sam se izolira;
- pogosto razkazovanje lastnih spolnih organov.

Razlogi za prikritost spolnih zlorab

Karin Frei (1996) navaja razloge, zakaj spolne zlorabe ostanejo prikrite tako dolgo:

1. Dojenčki in malčki ne morejo pripovedovati; zlorabe ne znajo niti prav indetificirati, kaj šele ubesediti.
2. Otroci zaupajo svojim bližnjim.
3. Otroci so odvisni od odraslih in jim največkrat ne pripisujejo slabih namenov.
4. Zelo zgodaj se naučijo ubogljivosti: običajno so otroci naučeni, da morajo vsem tistim, ki ji poznajo, zlasti pa staršem, zaupati, jim verjeti in jih ubogati.
5. Kot posledica popolnega zloma zaupanja se pri otrocih razvije nezaupljivost: storilec zlorabi ljubezen in zaupanje otroka, zato otrok ne zaupa nikomur več in se le s težavo odloči, da bo nekemu izpovedal svoje težave.
6. V začetku se včasih otroku zdi dotikanje prijetno: sčasoma se ti občutki spremenijo, zaradi dotika se otrok začne počutiti nelagodno, nenavadno,

čudno. Storilec ga s tem izsiljuje, češ saj se na začetku ni branil in je sodeloval.

7. Nepoučen otrok ne ve, za kaj gre.
8. Otrok molči ker ga je strah: storilec mu je strogo zabičal, naj molči, mu grozil z raznimi kaznimi.
9. Otrok se počuti krivo in se sramuje: da je npr. vzel podkupnino storilca, da ni takoj preprečil, včasih otrok misli, da je za to kriv on sam.
10. Zlorabljen otrok se boji, da mu ne bo nihče verjel: velikokrat storilec poudarja, da o tem ne sme govoriti, saj mu tako ali tako ne bo nihče verjel.
11. Otroka se poloti huda čustvena zmedenost: po eni strani ima otrok storilca rad, je odvisen od njega, po drugi strani pa ga sovraži in čuti gnus do njega.
12. Otrok se počuti ponižanega in se boji, da ga bodo izobčili, če bo povedal za zlorabo.
13. Veliko ljudi je še vedno prepričanih, da je zloraba otroka nemogoča in svojim sumom ne posvečajo pozornosti.
14. Mnogo otrok, ki so spolno zlorabljeni, zlorabo najprej razkrijejo, potem pa dogajanje zanikajo. To pa še ne pomeni, da se zloraba dejansko ni zgodila. Zanikanje je le eden od obrambnih mehanizmov, ki jih žrtev vzpostavi, da lažje preživi zlorabo (Vanček, 2004).
15. Pri mnogih spolno zlorabljenih otrokih se razvije občutek, da je z njimi nekaj narobe in da so sami krivi za zlorabo (Vanček, 2004).
16. Včasih ti otroci ne razkrijejo zlorabe, saj se bojijo, da bo razkritje prineslo še hujše posledice kakor ponovna spolna zloraba (Vanček, 2004).

Ob tem je po besedah Repičeve (2008) treba vedeti, da se zlorabljeni na zavednem nivoju morda sploh ne spomnijo zlorabe, na nezavednem nivoju pa se je vpisala v telo govorica te travme. Vsakdo, ki sumi na zlorabo, mora ukrepati – vzpostaviti zaupanja vreden odnos z možno žrtvijo, če pa ima preveč strahov in dvomov, mora opažanja posredovati nekomu drugemu, najbolje strokovnjaku. Najslabše je namreč "zatiskanje oči", opozarja. Žrtve namreč večkrat povedo, da so med zlorabo zamrznile in otopele, sicer od strahu ne bi preživele. Del možganov (hipokampus) je preplavljen s stresnimi hormoni in zablokira, del možganov (amigdala) pa deluje neprizadeto. Zato lahko nekdo nima slike o travmatičnem dogodku, nosi pa telesne spomine, ki se lahko tudi po več letih prebujajo v obliki t. i. flashbackov (izjemno živih

spominih) ob različnih dogodkih ali senzacijah, ki spominjajo na originalno travmo. In tudi ko pridejo spomini na dan, je ljudem težko o njih spregovoriti.

Kaj lahko naredimo za zaščito otrok pred spolnim nasiljem?

Šest področij, na katerih naj bi delali z otroki, da bi jih zaščitili pred spolnim izkoriščanjem (Frei, 1996):

1. Moje telo pripada samo meni: pomembno je, da otrok ve, da se lahko samostojno odloča o svojem telesu.
2. Poznam svoje občutke in čustva: otroka je potrebno usmerjati, da prepozna svoja občutja in da jih razlikuje. Tako prijetna kot neprijetna občutja. Odrasli pa moramo otrokova čustva sprejemati in jih spodbujati, da jih izrazijo.
3. Prijetni in neprijetni dotiki: otroku je treba pomagati, da se nauči prepoznati prijetne in neprijetne dotike in mu razložiti, da lahko sam odloča, kakšen dotik mu je prijeten, kakšen pa neprijeten.
4. Imam pravico reči ne: otrok mora vedeti, da ima pravico glasno izraziti svoje mnenje, da lahko jasno pove, če mu kaj ni všeč in da lahko odločno odkloni, če mu kaj ne ugaja.
5. Dobre in slabe skrivnosti: otrok mora vedeti, da ima vso pravico skrivnosti, ki ga težijo, mu ne ugajajo, povedati svoji zaupni osebi.
6. Vedno povej, kaj se je zgodilo in poišči pomoč: otroke je potrebno navajati, da sami poiščejo pomoč, ko so v stiski.

2.1.3 FIZIČNA ZLORABA OTROKA

»Fizična zloraba otroka je dejanska ali možna fizična poškodba otroka ali nesposobnost preprečiti fizično poškodbo ali trpljenje otroka, vključujoč namerno zastrupljanje, davljenje« (Bašič, 2007, str. 57).

Kuhar (1999) pravi, da je fizično nasilje vsaka uporaba fizične sile ali resna grožnja z uporabo sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali na njegovo življenje. Fizične bolečine in posledice, ki jih nasilnež povzroča, vedno spremljajo tudi psihične posledice pri žrtvah.

Pentek (2000) pa navaja, da telesna zloraba pomeni uporabo fizične sile, ki lahko povzroči telesne poškodbe, fizične bolečine ali okvare. Fizična zloraba ni nujno omejena samo na nasilna dejanja, ampak tudi na neupravičeno dajanje zdravil, fizično omejevanje, nasilno hranjenje in telesne kazni vseh vrst.

S proučevanjem literature smo ugotovili, da fizično zlorabo otroka vsak avtor opredeljuje nekoliko drugače. Za vsako fizično nasilje pa je značilno, da odrasla oseba uporablja moč nad otrokom v slabe namene, čeprav se tega včasih ne zaveda. Nekateri odrasli želijo z nasiljem doseči nadzor nad otrokom. Velikokrat pa nasilje izraža tudi sproščanje nezadovoljstva nasilneža (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2009).

Dinamika nasilja v družini

Navadno je to pojav, ki traja daljše časovno obdobje. Za nasilje v družini je značilna posebna dinamika. Zloković in Dečman Dobrnjič (2007) menita, da patološka družina deluje po sistemu, za katerega so značilna tri ključna obdobja:

1. Navidezna harmonija: V tem obdobju na zunaj zgleda odnos normalen. Žrtev kontrolira odnos na način, da izbira takšna vedenja, s katerimi nasilnežu ne daje razloga za izbruh. V bistvu žrtev z nasilnežem in s svoji čustvi na zavedni in nezavedni ravni manipulira na različne načine. V tem obdobju je žrtev pod neprestanim stresom. Napetost in strah se povečujeta. Prav tako se napetost v nasilnežu stopnjuje.
2. Izbruh nasilja: Napetost v odnosu vse bolj narašča, žrtev in nasilnež izgubljajo nadzor nad vedenjem. V določeni točki napetost nasilneža preraste v nenadzorovano vedenje. Ne glede na obliko nasilja nasilnež vedno žrtev prepriča, da je ona kriva, ker z neprimernim vedenjem izziva njegova čustva.
3. Obdobje sprave: Nasilnež skoraj vedno obžaluje svoja dejanja, postavi se v vlogo žrtve. Žrtvi govori, da jo ima rad, da je obremenjen z drugimi dogodki in obljublja, da ne bo nikoli več nasilen. Do žrtve je zelo prijazen in jo obsipa z darili. V otrokovi duši nastaja zmeda, saj ne ve, kako naj se obnaša, kaj je prav in kaj narobe. Počuti se krivega, izgublja občutek lastne vrednosti, izgublja samozavest in izgublja sebe.

Po obdobju sprave ponovno nastopi obdobje naraščanja napetosti, potem izbruh nasilja in začaran krog zlorab je sklenjen.

Posledica nasilnih vzgojnih metod so vedenjski vzorci, zaradi katerih ima otrok težave

Otroci so veliko bolj kot odrasli dovzetni za negativna sporočila o sebi, drugih in svetu. Veliko nasilja, ki ga odrasli povzročijo nad otroki, je podkrepljeno z argumenti, da so otroka z fizičnim kaznovanjem želeli naučiti nečesa, kar naj bi mu v življenju koristilo. Čeprav starši in drugi odrasli otroku povzročajo trpljenje z dobrimi nameni, to otroku povzroči bolečino, strah, žalost in jezo. Cilj odraslega, ki uporabi nasilje je, da na hiter način doseže disciplino, ubogljivost, ustrezno vedenje. Prek nasilja pa se otrok nauči predvsem naslednjih napačnih škodljivih sporočil in vedenj (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2009):

- neustreznih vzorcev vedenja za usklajevanje odnosov med ljudmi;
- strategij za umikanje in upiranje;
- da je nasilje »iz ljubezni« opravičljivo;
- da je nasilje dovoljeno sredstvo in ga lahko uporabi;
- da je v življenju pomembno, da imaš in izkoriščaš moč nad drugimi (»Ko bom velik/-a, bom jaz to lahko počel/-a drugim.«);
- da je človek, ki misli drugače kot ti ali nekaj naredi narobe, slab, in si zasluži biti tepen;
- da od ljudi, ki trdijo, da te imajo radi, ne moreš pričakovati varnosti;
- da so otrokova čustva nepomembna, napačna, škodljiva;
- podrejanja;
- maščevalnosti;
- vzorcev nasilnega reševanja konfliktov;
- usmerjanja agresije na druge, ko je pod stresom, v stiski ali težavah;
- da je nasilje dovoljeno, če ti popustijo živci;
- da pogovor o težavi nima pomena in/ali ne obstaja.

Kdaj moramo biti pozorni, da gre za fizično zlorabo

Mikuš-Kos (1996) navaja znake, sporočila, na katere moramo biti pozorni, saj gre v ozadju lahko za fizično zlorabo otroka:

1. kadar ni razlage za poškodbo;
2. ko gre za neprimerno razlago; glede na stopnjo razvoja otroka ni mogoče, da je prišlo do poškodb zaradi nesreče, ali pa so poškodbe prevelike za neko nezgodo, ki je opisana;
3. različne zgodbe dane kot odgovor oziroma različna pojasnila dana različnim osebam kot odgovor na enaka vprašanja;
4. starši/skrbniki so občutljivi ali defenzivni v primerjavi s starši, ki so v podobnem primeru nezgode pod močnim stresom in imajo občutke krivde;
5. zadrževanje obravnave (npr. na centru za socialno delo);
6. pogosta prisotnost na klinikah ali na oddelkih za nezgodne ali nujne pomoči;
7. izjava otroka, da ga je odrasla oseba ranila, udarila ali kako drugače trpinčila;
8. Munchisov sindrom; trajajoči ali ponavljajoči bolezenski znaki;
9. otroci imajo lahko različne nezgode, vendar se le te ponavadi razlikujejo od poškodb, ki jih povzroči zloraba;
10. ko odrasli otrokove poškodbe pojasnjujejo z zgodbami, ki se zdijo čudne ali prepogoste;
11. ko se otrok boji, da bi o pošodbah govorili s starši,
12. ko imajo na mehkih delih telesa podplutbe, ki bi jih lahko nekdo povzročil z grizenjem, ščipanjem;
13. ko se boji iti domov;
14. ko reagira zelo prizadeto ali s hudim jokom, ko dobi slabo oceno ali ko naredi napako, o kateri bi bilo potrebno obvestiti starše;
15. ko ga je strah, da bi ga pregledal zdravnik;
16. ko otrok kaže samodestruktivna nagnjenja;
17. ko do drugih otrok uporablja nasilje in ima še druge vedenjske težave.

Fizično nasilje vključuje veliko grobih, kaznovalnih, nadzorovalnih in nasilnih načinov vzgoje.

Dejanja odraslega, ki sodijo med fizično zlorabo otroka

Spodaj so naštet nekatera vedenja, ki spadajo med neposredne telesne napade na otroka in ogrožanje njegovega življenja in zdravja (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007):

- udarjanje otroka (en ali več udarcev) z roko ali s predmetom (pas, palica, bič, vrv, drugi predmeti);
- pretepanje otroka z roko ali s predmetom;
- klofutanje otroka;
- tresenje otroka;
- pritiskanje otroka ob različne površine;
- porivanje otroka;
- metanje otroka ob različne površine;
- metanje različnih predmetov v otroka;
- sunkoviti potegi otroka za oblačila, roko, uho, lice ali druge dele telesa;
- lasanje, cukanje in vlečenje otroka za lase;
- zvijanje rok otroku;
- boksanje otroka;
- dušenje otroka;
- davljenje otroka;
- brcanje otroka;
- polivanje otroka z vodo;
- utapljanje otroka;
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka oparinam, ožganinam, opeklinam;
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka podhladitvam, ozeblinam, zmrzlinam;
- povzročanje ureznin ali vbodnin ali strelnih ran na otrokovem telesu;
- pljuvanje otroka;
- grizenje otroka;
- odrekanje hrane ali siljenje otroka s hrano;
- zastrupljanje otroka;
- nepotrebno in samovoljno dajanje nepredpisanih zdravil otroku;
- prisiljevanje otroka h klečanju na kolenih;
- vezanje otroka;
- nasilno dviganje od tal ali nošenje otroka;

- nasilno preprečevanje izhoda iz stanovanja (ali vhoda v stanovanje);
- oblike kaznovanja in drugo fizično nasilno ravnanje, s katerimi se otroku povzroči fizično bolečino.

Znaki fizične zlorabe otroka

Znake fizične zlorabe otroka smo povzeli po Gradivu izobraževalnega seminarja Zaščita otroka (Bašič, 2007):

1. Podplutbe in znamenja na koži:

- podplutbe na očeh (otekle in občutljive veke, ob tem pa ni podplutb na nosu in na čelu);
- podplutbe na ušesih, krvavitve iz ušesnega kanala, ker je poškodovan ušesni bobnič;
- podplutbe zgornje ustnice, raztrganina zgornje ustnice, poškodbe pod jezikom, podplutbe okoli ust in brade;
- znamenja dlani, odtisi prstov (posebno na licih, zadnjici, na straneh stegen);
- podplutbe na lasiščih in mesta, kjer manjkajo lasje;
- znaki grabljenja, zagrabitve;
- sledovi palice (linearna znamenja ali podplutbe);
- sledovi biča ali pasu;
- podplutbe z ostrimi robovi;
- znaki davljenja in uporabe vrvi (rdeča znamenja okoli zapestij, gležnjev, vratu);
- znamenja ugrizov;
- sledovi človeških nohtov.

Pri modricah in podplutbah je zelo težko določiti čas nastanka. Potrebno je zabeležiti barvo podplutbe. Rdeče, modre in purpurne podplutbe so ponavadi opazne takoj po poškodbi. Rumeni ali rjavi madeži pa se pojavijo po enem tednu.

2. Opekline

- oparine (v obliki rokavice na rokah ali pa v obliki nogavice na stopalih);
- oparjena zadnjica;

- znamenja poškropitve z vrelo vodo;
- opekline od cigaret;
- opekline, ki jih povzroči stik z vročim predmetom (štedilnik, likalnik).

3. Poškodbe kosti in sklepov:

- zlomi in
- izpahi.

4. Zastrupitve:

- zastrupitev, ki jo je povzročila nezgoda.

5. Druge poškodbe:

Določene poškodbe lahko odkrije le zdravnik s pomočjo specialističnih preiskav:

- krvavitve iz očesnih zrkel;
- raztrgani ušesni bobnič;
- poškodbe znotraj telesa (udarjena jetra, vranica, poškodovano črevesje, trebušna slinavka ali ledvice);
- več zlomov, različno starih (nalomljena rebra);
- notranje poškodbe glave.

Vedenjski vzorci pri fizično zlorabljenemu otroku (Bašič, 2007):

- odklanjanje športne aktivnosti, se ne želi preobleči v športno opremo (kratke hlače, kratke rokave);
- zaostajanje v motoričnem razvoju;
- gluhost, poslabšanje vida;
- otrok nima kontrole nad mehurjem, črevesjem;
- nezadovoljnost, nesrečnost;
- boječnost, neprestano v pripravljenosti, na preži, kaj se bo zgodilo;
- trzanje (prestrašenost), ko se približa odrasla oseba;
- odskoči, ustraši se nepričakovanih, nenadnih gibov;
- nespečnost, nočne more;
- razdražljivost, jokavost;
- umaknjenost, slab odnos z vrstniki;
- agresivnost;
- samopoškodovanje, samouničujoče vedenje;

- uničevalnost do živali, igrač;
- slaba samopodoba;
- slab šolski uspeh, slabo izpolnjevanje šolskih obveznosti;
- prihaja v šolo zgodaj, odhaja čim kasneje;
- bežanje od doma;
- anoreksija, bulimija;
- eksperimentiranje z zlorabljaljivimi substancami;
- tatvine.

Poškodbe, ki jih povzroča fizično nasilje se stopnjujejo vse od vreznin, prask, modric do zlomljenih kosti, splavov, trajne invalidnosti ali celo smrti žrtve. Poleg tega fizično nasilje povzroča tudi posledice, ki so značilne za psihično nasilje (Bašič, 2007):

- pomanjkanje energije;
- anksioznost;
- kronična zaskrbljenost;
- izolacija;
- neučinkovitost;
- depresivnost;
- nezanimanje za spolnost;
- tenzijski glavoboli;
- strah za življenje;
- napadi panike;
- občutek nemoči;
- neobvladovanje svojega življenja;
- strah pred prihodnostjo;
- težave s spominom;
- izguba zaupanja;
- nemotiviranost;
- napadi joka;
- spremembe v odnosu do hrane;
- zloraba mamil;
- nepravilno bitje srca in druge somatske motnje;
- izguba stika s sabo;
- misli na samomor.

2.1.4 PSIHIČNA ZLORABA ALI ČUSTVENA ZLORABA OTROKA

“Čustvena zloraba je dejanski ali možen neugoden vpliv na čustveni in vedenjski razvoj otroka, ki ga povzroča stalno ali resno čustveno trpinčenje ali zavračanje. Je stalen vzorec verbalne zlorabe, ravnanj in vplivov, ki otroku povzročajo občutke, da ni nič vreden, da ni ljubljen, da ni zaželen” (Bašič, 2007, str. 56).

Kuhar (1999) navaja, da psihično nasilje označuje vsakršna dejanja, ki se na nezaželen in grob način dotaknejo človekove psihe. Psihično nasilje spodbuja samozavest, samozaupanje in samopodobo žrtve.

Vsako obliko trpinčenja otrok, ne glede na to, ali gre za telesno zlorabo, zanemarjanje ali spolno zlorabo spremlja tudi psihično trpljenje otroka. Psihološko trpinčenje otrok je pogost razširjen vzrok trpljenja otrok, ki škoduje otrokovemu razvoju. Posledice takih dejanj se takoj ali pozneje pokažejo na področju kognitivnega, vedenjskega, čustvenega ali telesnega funkcioniranja otroka (Pajk, 1999).

Psihično nasilje velja za najbolj razširjeno obliko nasilja. Občutimo ga pravzaprav vsi, prav tako kot ga hkrati tudi vsi povzročamo. Vsaka žaljiva ali neprimerna beseda lahko našega sogovornika ali sogovornico prizadane in bi to že lahko bila oblika psihičnega nasilja. Čeprav navidezno nedolžna, lahko včasih preraste v večje, bolj vztrajne in težje oblike psihičnega nasilja. S psihičnim nasiljem načenjamo človekovo duševnost, osebnost, njegovo samozaupanje, čustveno stabilnost in njegovo samozavest. Vršimo ga predvsem na besedni ravni, navadno s premišljenimi ali pa tudi z nepremišljenimi besedami, predsodki in negativnimi ter žaljivimi mnenji, lahko pa tudi tako, da osebo ignoriramo in z njo pretrgamo vse komunikacijske stike. S psihičnim nasiljem poskušamo razvrednotiti sočloveka in mu vtisniti občutek manjvrednosti. S tem se človek počuti ponižano in mi naj bi s tem dosegli cilj, da ga podredimo in pridobimo nad njim večjo moč ali pa ga hočemo le izkoristiti v svoje dobro. Z vztrajnim ponavljanjem psihičnega nasilja se doseže, da žrtev začne verjeti žaljivim pripombam in sporočilom. Ponavadi, še posebej otroci takoj začnejo verjeti sporočilom in se nato tako tudi obnašajo. Ljudje postanejo takšni, kot od njih pričakujejo njihova družina in širše socialno okolje. Ko družina, prijatelji, učitelji in drugi od ljudi pričakujejo, da jim bodo ustvarjali težave, bodo potemtakem sčasoma

verjetno to res počeli, ker bodo verjeli, da taki pač so (Polak, Fonda in Bernard, 2004).

Dejanja odraslega, ki sodijo med psihično zlorabo otroka

V gradivu izobraževalnega seminarja Zaščita otrok (Bašič, 2007) so opredeljena dejanja odraslega, ki jih uvrščamo pod psihično zlorabo otroka:

- omalovaževanje, zmerjanje in druge oblike žaljivega vedenja do otroka;
- kričanje in vpitje na otroka;
- pogosto vzbujanje občutka sramu in krivde pri otroku;
- podcenjevanje otroka;
- stalno kritiziranje otroka;
- poniževanje otroka;
- zavračanje, odklanjanje otroka;
- kaznovanje z odvzemom ljubezni, naklonjenosti, pozornosti;
- grožnje otroku, da ga bomo udarili;
- otrok je vedno grešni kozel;
- negativno primerjanje z drugimi;
- namerno postavljanje otroka v situacije, v katerih je neuspešen;
- laganje otroku;
- učenje nemoralnih in nezakonitih vedenj;
- zapustitev otroka, ali grožnje z odhodom;
- uporaba otroka kot »orožje« v ločitvenem postopku;
- odvzem otroka;
- zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb, čustvene topline, neodzivanje na čustvene stiske otroka, odklanjanje podpore v okoliščinah, ki jih otrok ne more obvladati sam;
- postavljanje delovnih in vedenjskih zahtev, ki presegajo njegove sposobnosti;
- pogojevanje ljubezni v smislu: »Če boš tak/-a, kot želim, te bomo imeli radi, če ne, si slaba oseba in te ne maramo«;
- prikrajševanje otroka za to, da se razvija v samostojno, edinstveno osebnost in razvija svoje potenciale;
- zavračanje in nepravično vedenje v primerjavi s sorojenci in sorojenkami;

- neodzivanje na otrokove potrebe in odtegotovanje pozornosti, ko je v težavah ali v stiski;
- zasmehovanje, blatenje otroka, uporaba ponižujočih izrazov, javna ponižanja, pripisovanje negativnih lastnosti;
- povzročanje strahu, discipliniranje z ustrahovanjem, grožnja s fizičnim napadom;
- puščanje malega otroka samega;
- izolacija otroka, prostorska osamitev, zaklepanje v prostore, prepoved stikov z odraslimi ali vrstniki;
- siljenje otroka, da opazuje nasilje ali se udeležuje nasilnih situacij; uporaba otroka kot sredstvo izsiljevanja med odraslimi;
- posploševanje otrokovega neustreznega vedenja na otrokovo osebnost npr.: »Spet se ne učiš. Navadna lenoba si«;
- preusmerjanje svojih neprijetnih čustev na otroka oziroma zvrčanje krivde za lastna neprijetna čustva na otroka: »Še nikoli v življenju me ni bilo tako sram kot danes, ko si se tako obnašal/-a.«

Znaki psihičnega nasilja

Pri psihičnem nasilju dostikrat ni hitro vidnih znakov. Opažamo pa, da so to ali zelo zadržani in vase umaknjeni otroci ali pa otroci, ki so sami zelo nasilni do vrstnikov in drugih. Velikokrat o nasilju ne govorijo, saj so prepričani, da so sami »krivi« za nasilje odraslih do njih in da si »to zaslužijo« (O nasilju nad otroki, 2009). Znaki, ki se kažejo pri psihično zlorabljenemu otroku (Ženska svetovalnica, 2009; Plaz, 2004), so:

- čustvena nestabilnost;
- izguba samozavesti;
- manjši občutek pomembnosti, vrednosti ali sposobnosti;
- nizko samospoštovanje;
- izguba samozaupanja;
- izolacija;
- pomanjkanje motivacije;
- pomanjkanje energije;
- depresija;

- občutek nemoči;
- kronična žalost in sumničavost;
- iščejo pozornosti;
- neupravičeno pohlevni, pasivni, nezahtevni ali pa zelo zahtevni, agresivni, jezni;
- ovirani miselni procesi;
- lahko so nespoštljivi in ignorirajo odrasle;
- kažejo psevdo-zrelost in psevdo-neodvisnost kot obrambo;
- ne verjamejo v spodbujanje ali sprejemanje;
- poskusi samomora.

Pri psihični zlorabi otroka lahko opazimo tudi zaostajanje v rasti otroka. Pogosto se opazi povečano rast otroka po tem, ko se zlorabo ustavi (Bašič, 2007).

2.1.5 ZANEMARJANE

Bašičeva (2007) navaja, da je zanemarjanje otroka neustrezna zaščita otroka oziroma izpostavljanje otroka kakršnikoli nevarnosti, vključujoč mrazu ali lakoti ali neustrezna skrb za otroka, posledica katere je ogroženost otrokovega zdravja ali razvoja (telesnega, duševnega, socialnega, vedenjskega).

Zanemarjanje je opustitev dejanja ali vedenja, s katerim odgovorni odrasli zadostijo otrokovim telesnim, čustvenim, intelektualnim in drugim potrebam, ki varujejo otroka in mu omogočajo ustrezen razvoj. To pomeni, da pri otroku ni prisotna standardna, razumna skrb, ki jo starši običajno nudijo otroku. Zanemarjenje ni povezano z revščino. Revščina pomeni, da družina ne zmore priskrbeti otroku hrane, oblačil, zdravniške oskrbe itd., zanemarjenje pa pomeni, da to lahko stori, pa ne stori. Zanemarjanje je lahko (Pajk, 1999):

- fizične narave: neustrezno prehranjevanje, odsotnost skrbi za otrokovo varnost, neustrezna skrb za otrokovo zdravje in neiskanje zdravniške pomoči, tudi kadar je ogroženo otrokovo zdravje, razvoj in življenje;
- čustvene narave: otrok je hudo prikrajšan za pozitivne čustvene odnose v družini, ki mu omogočajo zdrav razvoj;

- izobraževalne narave: odrasli onemogočajo otroku, da se izobražuje, obiskuje šolo (Mikuš-Kos,1997).

Znaki pri otroku, ki je zanemarjen

Katere znake lahko opazimo pri zanemarjenem otroku, smo navedli po Gradivu izobraževalnega seminarja Zaščita otroka (Bašič, 2007):

- oblečen je neprimerno glede na vremenske razmere in letne čase;
- njegova telesna higiena ni zadovoljiva, zaznavajo se npr. neprijetni telesni vonji;
- otrok je lačen in stalno išče hrano pri drugih;
- otrok je pozno ponoči zunaj brez spremstva staršev;
- pogosto zboleva;
- prepuščen je samemu sebi;
- zgodi se, da pride v šolo ob praznikih ali ko ni pouka;
- zamuja, ima mnogo nerazložljivih odsotnosti;
- ima manjšo telesno težo in telesno višino, kot je primerna za njegovo starost;
- prihaja ali ostaja v varstvu šole tudi, ko imajo starši možnost, da so z otrokom.

Pri zanemarjenem otroku lahko opazimo tudi:

- stalno pasivnost ali umaknjenost;
- nezmožnost ali zmanjšanje možnosti vzpostavljanja stika z drugimi otroki;
- pogosta utrujenost, zaspanost;
- spremljanje staršev v lokale.

2.1.6 MEDVRSTNIŠKO NASILJE

To poglavje je namenjeno medvrstniškemu nasilju. V diplomsko delo smo ga vključili zato, ker je to posebna oblika trpinčenja oziroma zlorabljanja otrok. Za razliko od ostalih vrst zlorab je pri medvrstniškem nasilju nasilnež vrstnik, sošolec, skratka otrok ali mladostnik.

Razsežnost nasilja med vrstniki je vedno večja in vedno bolj problematična v šolah. Z nasilnimi ravnanji vrstnikov, ki vključujejo zlorabo moči, bodisi fizične, številčne ali

položajne, se dandanes v šolskih okoljih srečuje mnogo otrok. Rezultati raziskav (Pušnik, 1999) so pokazali, da je v OŠ več kot 20 odstotkov otrok žrtev vrstniškega nasilja, povzročiteljev približno 12 odstotkov, v SŠ pa je 8 odstotkov otrok žrtev nasilja, povzročiteljev pa 6 odstotkov. Pri tem ne gre za običajne »dogodke« ali kot še vedno velikokrat pojmujejo in pojasnjujejo odrasli za »stvar otrok, ki jo bodo uredili sami med seboj« (Mikuš-Kos, 1997).

Ta pojav (najbolj pogosto uporabljen izraz je bullying) je zelo težko definirati. Različni avtorji poudarjajo različne vidike tega nasilja, vendar pa imajo opredelitve tudi veliko skupnega (Pušnik, 1999). O nasilju med vrstniki govorimo, kadar je otrok žrtev dalj časa trajajočega ali ponavljajočega se slabega ravnanja s strani drugih otrok. Ti mu namenoma povzročajo ali poskušajo povzročiti čustveno, socialno ali telesno prizadetost, poškodbo ali neugodje. Za otroke, ki so žrtve nasilnih vrstnikov, predstavlja hude stiske in negativne posledice, za nasilneže pa utrjevanje neustreznega modela uveljavljanja in reševanja problemov (Zabukovec Kerin, 2002). Med vrstniško nasilje se uvrščajo naslednja dejanja (Pajk, 1999):

- otroka mučijo, zaničujejo ali žalijo;
- sovrstniku ali mlajšemu stalno grozijo, ga preganjajo in izsiljujejo;
- otroka silijo v dejavnosti proti njegovi volji;
- otroka vrstniki nasilno zavračajo, ignorirajo ali izolirajo;
- otrok je vedno izpostavljen ponižujočim, negativnim izkušnjam.

2.2 ZAKONODAJA

Otrok je v času, ko je v šoli, zaupan šoli v vzgojo in varstvo. Zato je šola v tem času zanj odgovorna. Ob tem imajo vodilni delavci po zakonu še posebno naloženo odgovornost in dolžnost skrbeti za varnost otrok ter zagotavljati udejanjanje pravic otrok. Učitelji, vzgojitelji in drugo osebje, ki so z otroki v vsakodnevnem stiku, imajo dobre možnosti, da lahko pri otrocih zaznajo znake fizične, spolne in čustvene zlorabe, zanemarjanja, sprememb v obnašanju ali nezadostnega razvoja in s tem razloge, da poiščejo pomoč (Bašič, 2007).

V nadaljevanju diplomskega dela so našeta zakonska določila oziroma pravno zavezujoči dokumenti za zaščito otrok, ki so zlorabljeni ali na kakršen koli način trpinčeni in ogroženi. Za šole in športne pedagoge so predvsem pomembni nekateri členi zakonodaje s področja vzgoje in izobraževanja.

2.2.1 KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

Eden najpomembnejših korakov, ki je bil v zadnjem času storjen pri sprejemanju pravnega položaja otroka, je sprejetje Konvencije OZN o otrokovih pravicah. To so pravno zavezujoči dokumenti, mednarodne pogodbe, ki so jih podpisale in ratificirale številne države, med njimi tudi Slovenija. Ta dokument ni pomemben samo zato, ker predstavlja prvi mednarodni zavezujoči pravni akt na področju otrokovih pravic, temveč tudi zato, ker obravnava otroka kot individuma, kot osebo z njemu pripadajočimi pravicami. Otroci niso zgolj pomanjšani odrasli ali nekaj majhnega, ampak so odraščajoča človeška bitja s svojimi posebnimi potrebami in pravicami od trenutka, ko se rodijo, in med odraščanjem soustvarjajo družbo. Cilj konvencije je določiti merila za zaščito otrok pred zanemarjanjem in zlorabo, s čimer se na različnih stopnjah soočajo v vseh državah vsak dan. Konvencija dopušča in upošteva različne kulturne, politične in materialne okoliščine v državah. Najpomembnejše vodilo je otrokova korist. Zahteva skladno načrtovanje celostnih usmeritev za vse obdobje otroštva in ne le kopičenje posameznih ukrepov (Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000). Države podpisnice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile varnost in skrb, da ga bodo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, v številnih spolnih zlorab, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj. Zavezujejo se tudi, da bodo ustanove, službe in zavodi, odgovorni za skrb ali varstvo otrok, prilagodili normam, ki so jih predpisale zakonodajne oblasti, še posebej na področju varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja, pa tudi zajamčile ustrezen nadzor. Vključevati morajo tudi učinkovite postopke za sprejemanje socialnih programov, ki otroku in tistim, ki skrbijo zanj, zagotavljajo potrebno podporo, kakor tudi druge oblike zaščite ter ugotavljanje,

obveščanje, prijavljanje, preiskovanje, obravnavanje in sprejemanje prej naštetih primerov trpinčenja otrok (Varuh človekovih pravic, 2009).

2.2.2 PRIPOROČILA ODBORA MINISTROV

Priporočila odbora ministrov priporočajo vladam držav članic, da sprejmejo vse potrebne ukrepe, da zagotovijo varnost zlorabljenih otrok. Pod to so mišljeni otroci s fizičnimi poškodbami, žrtve zaradi zanemarjanja, pomanjkanja ljubezni ali duševne krutosti, kar verjetno lahko ogroža njihov fizični, umski in čustveni razvoj (Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000):

- priporočilo št. R (79) 17 glede varstva otrok pred trpinčenjem;
- priporočilo št. R. (85) 4 o nasilju v družini
- priporočilo št. R (90) 2 o družbenih ukrepih v zvezi z nasiljem v družini;
- priporočilo št. R (91) 9 o nujnih ukrepih v družinskih zadevah;
- priporočilo št. R (93) 2 o zdravstveno – družbenih vidikih zlorabe otroka;
- priporočilo št. R (98) 8 o sodelovanju otrok v družinskem in družbenem življenju.

2.2.3 USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

Pogledi na otroka kot edinstveno bitje in s tem torej kot nosilcu pravic in obveznosti, so našli pot tudi v Ustavi Republike Slovenije, sprejeti 23. decembra 1991. Otrokov položaj in njegove pravice ustava obravnava na več mestih, glede na to, za katero vrsto njegovega položaja oziroma za katero pravico gre. Načeloma velja izhodišče, da otrok uživa enake pravice kot kdorkoli drug. Ustava pa še posebno določa, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Povsod tam, kjer so potrebni posebnega varstva, na vseh področjih, kjer so izpostavljeni in nemočni, je država dolžna zanje poskrbeti in jih zaščititi. Ta splošna dolžnost velja za otroke nasploh, posebej pa je poudarjena, ko gre za varstvo pred različnimi oblikami zlorabljanja in izkoriščanja. Po 56. členu ustava zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim zlorabljanjem in izkoriščanjem (Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000).

2.2.4 NACIONALNA ZAKONODAJA

Za športne pedagoge je pomemben predvsem 91. člen Zakona o socialnem varstvu, ki pravi, da so organi, zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otrok, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, dolžni o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju (Uradni List RS, 2007; Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000; Bašič, 2007).

2.2.5 NEKATERI ČLENI ZAKONODAJE S PODROČJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

- 4. točka 95. člena Zakona o osnovni šoli (Uradni list RS, 2006) določa, da mora osnovna šola voditi tudi zbirko podatkov o učencih, ki potrebujejo pomoč oziroma svetovanje.
- 25. člen Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (Uradni list RS, 2004a) med drugim opredeljuje, da mora osnovna šola poskrbeti za varnost učencev. S tem namenom izvaja različne aktivnosti in ukrepe za zagotavljanje varnosti učencev in preprečevanje nasilja.
- 28. člen Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (Uradni list RS, 2004a) pravi, da mora šola varovati učence pred nadlegovanjem, trpinčenjem, zatiranjem, diskriminacijo, nagovarjanjem k dejanjem, ki so v nasprotju z zakonom in splošno sprejetimi civilizacijskimi normami, in pred tem, da bi jih namerno poniževali drugi učenci, delavci šole in druge osebe, ki vstopajo v šolski prostor.
- Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja v svojem 28. členu (Uradni list RS, 2004b) opredeljuje, da ne glede na dolžnost varovanja poklicne skrivnosti so pooblaščen delavci, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, dolžni v skladu z 91. členom Zakona o socialnem varstvu o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju. Predpostavlja se, da je otrok ogrožen, kadar je dejansko utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel očitno škodo na zdravju ali razvoju. Šola oziroma ravnatelj in pooblaščen delavci na šoli so dolžni organe kazenskega pregona

(policija oziroma državno tožilstvo) obvestiti, ko zvedo za primere telesnega in duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab. Ta člen tudi opredeljuje, da je »ravnatelj dolžan poskrbeti, da je vsak delavec na šoli, ki je po vsebini dela, ki ga opravlja, pooblaščen za delo z učenci, seznanjen s postopanjem ob sumu, kadar je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen. Učitelj oziroma razrednik ob sumu, da je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen, o tem obvesti svetovalnega delavca. Če svetovalni delavec oceni, da je o tem potrebno obvestiti pristojni center za socialno delo oziroma pristojne organe kazenskega pregona, o tem obvesti ravnatelja, ki odloči o nadaljnjem ukrepanju šole.«

- 12. člen Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Uradni list RS, 2004b) o pridobitvi pisnega soglasja staršev pravi, da svetovalna služba začne s postopkom pomoči oziroma svetovanja na podlagi predhodno pridobljenega pisnega soglasja staršev, razen v primeru, ko je učenec v družini ogrožen in ga je potrebno zavarovati.
- Tudi 6. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni List RS, 2008a) pravi, da mora vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja.

Raziskave (Dečman Dobrnjič in Černetič, 2007) pa na žalost kažejo, da problem reševanja problematike otrokov in mladostnikov, ki so zlorabljeni, v šolah ostaja odprt in je vzgojno ukrepanje prepuščeno avtonomni odločitvi pedagoškega delavca, ki se s problemom sreča. Dečman Dobrnjič in Černetič (2007) na podlagi svoje raziskave predvidevata, da večina šol in vrtcev v Sloveniji nima izdelanega enotnega pristopa za otroke in mladostnike, žrtve različnih vrst nasilja.

2.2.6 KAZENSKI ZAKONIK

Kazenski zakonik (Uradni list RS, 2008b) v devetnajstem poglavju opredeljuje dejanja, ki so kazniva/nedovoljena na področju spolne nedotakljivosti, v petnajstem poglavju opredeljuje kazniva dejanja zoper življenje in telo, v dvajsetem poglavju pa opredeljuje kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in mladino. Kazni so zelo različne. Od denarnih kazni do nekaj mesecev zapora, pa tudi do več let zapora – odvisno za kakšno dejanje gre.

2.3 VLOGA ŠOLE PRI PREPOZNAVANJU ZLORAB OTROKA

»Šola je največja ustanova in prostor, ki zaznava, srečuje in rešuje vprašanja zlorabe, trpinčenja in zanemarjanja otrok« (Klemen, 1994).

Šola je kompleksen, odprt socialni sistem, ki ima svoj strukturo, vrednote, cilje, pravila, strategije, metode, predvsem pa so v šoli ljudje, ki so v nekem odnosu. Kvaliteta šole se pogosto kaže prav v odnosih med ljudmi na šoli, med učenci, učitelji, vodstvom šole. Šolsko klimo opredeljujemo predvsem kot vzdušje na šoli – to je, kako se počutijo v njej učitelji in učenci, kakšni so odnosi med njimi, kakšen je način življenja v njej, kakšen je duh šole. Šolska klima je splet različnih dejavnikov, ki pogojujejo svojstven način delovanja te ustanove in po katerem se posamezne šole razlikujejo med seboj. Zato so za šolo dobri medsebojni odnosi oziroma ustrezna komunikacija ključnega pomena (Rupar, 2006). Vemo tudi, da ima šola velik psihosocialni vpliv na razvoj otroka. Rutter in Kolvin (1984, v Kos-Mikuš, 1991) sta v svoji raziskavi dokazala varovalni učinek dobre šolske izkušnje na otroke, ki živijo v disfunkcionalnem družinskem okolju (Zorman, Pušnik, Bezić, Rupar, in Žakelj, 2006).

Šola je v pojav nasilja nad otrokom različno vpletena. Pedagoški oziroma strokovni delavci lahko bolj ali manj zavedno sami izvajajo nasilje nad učenci (poniževanja, kazenske domače naloge, nejasni kriteriji ocenjevanja ...), nasilje nad otrokom lahko povzročajo posredno prek staršev, ko s sporočanjem slabosti, neuspeha, le-te razjezijo in razburijo, oni pa potem svojo jezo stresejo na otroka. Imajo pa tudi

ogromno možnosti za odkrivanje in za preprečevanje nasilja, trpinčenja ali zlorab otroka (Pušnik, 2004).

Čeprav je šola postala bolj humana in bolj prijazna, še vedno številni otroci zaradi šole doživljajo stiske. Največ stisk doživljajo prav otroci, ki izhajajo iz neurejenih družinskih razmer, kjer je prisoten alkoholizem, nerazumevanje, trpinčenje in zlorabljanje. Ti otroci so navadno čustveno osiromašeni in težko navezujejo stike z vrstniki in okoljem. Na vse to se negativno odzivajo s krajami, pretepi, grožnjami, izsiljevanjem, z odklanjanjem šolskega prostora. S takim vedenjem kot v začaranem krogu ponovno izzovejo nasilje proti sebi. Raziskave kažejo, da v specialno obravnavo prihaja samo 10 odstotkov šolskih otrok, ki so potrebni posebne pomoči. Zato je pomembno, da učitelji in šolski svetovalni delavec pravočasno zazna stisko otroka in ustrezno pomaga (Klemen, 1994).

Učitelj predstavlja osrednjo figuro v šoli, saj neposredno uresničuje vzgojno-izobraževalne naloge. Vsakodnevno se srečuje z učenci, jim podaja znanje, hkrati pa vpliva na oblikovanje učenčeve osebnosti, če se tega zaveda ali ne. Pri svojem delu z učenci mora postavljati na prvo mesto stroko, saj je od njega na nek način odvisna kvaliteta šole. Na podlagi njegovega položaja v šoli lahko ocenjujemo sam šolski sistem. Vloga in položaj pa sta determinirana s pomočjo različnih relacij, kajti na učitelja vplivajo tako subjektivni kot tudi objektivni dejavniki. Učitelj se izkazuje oziroma nastopa v šoli v treh položajih (Strokovna avtonomija učitelja, 2009):

- učitelj kot uslužbenec;
- učitelj kot strokovnjak;
- učitelj kot oseba in osebnost.

Vsak od teh položajev je tesno povezan z določeno vrsto odgovornosti. Tako torej ločimo (Strokovna avtonomija učitelja, 2009):

- a. kontraktualno ali pogodbeno odgovornost: povezuje se s položajem učitelja kot uslužbenca; učitelja veže pogodba, zakonodaja in v skladu s predpisi mora opravljati svoje delo;
- b. profesionalno odgovornost: povezana je s položajem učitelja kot strokovnjaka; učitelj je dolžan delati z učenci v skladu s stroko in strokovnimi spoznanji, za

svoje delo je odgovoren učiteljskemu zboru, ravnatelju in navsezadnje svojim sodelavcem iz stroke;

- c. moralno odgovornost: izraža se predvsem v neposrednem odnosu do staršev in učencev, nad katerimi ima po eni strani moč, po drugi pa prihaja z učencem v odnos kot človek s človekom.

Pri delu učitelja lahko zasledimo v vsakem trenutku vse tri položaje. Specifična učna situacija pa definira dominantnost posameznega položaja. Tako je potrebno med temi položaji najti ustrezno usklajenost (Strokovna avtonomija učitelja, 2009).

2.3.1 ŠOLA IN POMOČ ZLORABLJENIM OTROKOM

Otroci, ki pripovedujejo, da so zlorabljeni, ne lažejo, čeprav včasih njihove pripovedi zvenijo neverjetno. Včasih se zgodi, da dejanje pripišejo kakšni drugi osebi in ne dejanskemu storilcu. Lahko se tudi zgodi, da otrok sprva govori, da je žrtev njegova prijateljica ali prijatelj in ne on sam. Tako poskuša ugotoviti, kakšne bodo reakcije ljudi, ki jim zaupa svojo zgodbo, šele potem morda pove resnico (Frei, 1996). Ti otroci, nad katerim se v družini izvaja zloraba, morajo takoj prejeti strokovno pomoč z vključitvijo v razne oblike psihoterapije: pomembno je zdraviti vso družino. Če člani družine na zdravljenje ne pristanejo, bi morali zaščititi otroka tako, da bi bil iz ogrožajoče družine odstranjen (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007). Vendar naša država na žalost še nima ustreznih zakonov, ki bi otroku takoj pomagali pred nasilnimi in neodgovornimi starši. Postopki na centrih za socialno delo, na policiji in sodiščih trajajo predolgo, žrtev pa je ta čas prepuščena nasilnim staršem (Dečman Dobrnjič, 2007c).

Otroci veliko časa preživijo v šoli, zato je pomembno, da učitelji reagirajo takoj, ko sumijo ali opazijo, da je otrok zlorabljen. To je pomembno zato, ker se vsi ti pretresi, zlorabe zapišejo v organizem, v njihovo podzavest in od tam delujejo ter škodujejo. Čeprav se včasih zdi, da otroci marsikaj pozabijo, je v resnici to le potlačeno v njihovi podzavesti (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

Zloković in Dečman Dobrnjič (2007) navajata postopek, kako mora pedagoški delavec ravnati, ko pride v stik z zlorabljenim otrokom, kadar iz vedenja otroka

sklepa, da gre za zlorabo, ali če se mu otrok zaupa, da je zlorabljen: takoj mora poiskati pomoč pri svetovalni delavki šole, ker ima izkušnje in znanja, potrebna za celostno obravnavo in je tudi formalno prava oseba za reševanje primerov zlorabe v šolskem okolju. Šolska svetovalna delavka mora obvestiti ravnatelja, ta pa, po zakonu policijo ali pristojen center za socialno delo. Največja napaka, ki jo pedagoški delavec lahko stori je, da se sam loti reševanja problema (Dečman Dobrnjič, 2007a). Pedagoški delavec je za zlorabljenega otroka odgovoren v mejah svojih pravno-formalnih strokovnih pristojnosti. Etično, moralno in strokovno nedopustno je, če ve oziroma sumi, da gre za zlorabo, pa je ne prijavi, ker se boji posledic (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

2.3.2 KAKO MORA RAVNATI ŠOLA

Millerjeva (2000) opredeljuje kako mora šola, vodstvo in pedagoški delavci na njej ravnati. V točkah so naštet preventivni ukrepi, pa tudi ukrepi, ko sumimo ali vemo, da gre za zlorabo otroka:

1. Redna izobraževanja: zaposleni v vzgojno-izobraževalnih programih morajo vedeti, kako se različne vrste zlorab prepoznajo. Vodstvo jim mora omogočiti redna izobraževanja in izpopolnjevanja na tem področju.
2. Seznanimi se z ustreznimi postopki pri prijavljanju suma o zlorabi otroka: dobro je imeti vedno pri roki izvod vseh zakonov in pravilnikov, ki obravnavajo to področje. Pedagog mora vedeti, kdo naj bi prijavil zlorabo, koga je potrebno obvestiti, če obstaja sum, kaj je treba sporočiti, kakšne informacije so potrebne in kakšni bodo postopki.
3. Povabiti uradno osebo: uradna oseba, ki se ukvarja s prijavi zlorab, naj pojasni, kaj se dogaja ob prijavi.
4. Sum takoj prijaviti: če se sum na zlorabo otroka prijavlja v dobri veri, na podlagi različnih znakov, ki kažejo na možnost zlorabe, pa se sum v postopku izkaže kot neutemeljen, smo pravno zavarovani. Prijava je lahko tudi anonimna.

5. Ustreznim organom moramo posredovati toliko informacij kot je le mogoče: pojasniti je potrebno, zakaj sumimo, da gre za zlorabo, kdo je žrtev in kdo naj bi bil po našem mnenju storilec.
6. Zapomniti si je potrebno, da naša prijava še ni obtožba: gre za nujen postopek pri sumu zlorabe in našo strokovno in moralno dolžnost. Če so sumi upravičeni, lahko strokovne službe ukrepajo v otrokovo dobro in sprožijo postopek pomoči.
7. Sodelovati z drugimi strokovnjaki v timu: tako dobimo neposredno priložnost pomagati otroku in družini, ob tem pa se s pomočjo drugih članov tima naučimo strategij za spoprijemanje s takšnimi in podobnimi situacijami.
8. Poiskati strokovni nasvet: če smo sami doživeli zlorabo v otroštvu, se je potrebno pogovoriti o tem s strokovnjakom. Pomembno je, da razčistimo s samim seboj, preden začnemo reševati druge probleme zlorabljenih otrok.

Priporočilo odbora ministrov št. R (79) 17 glede varstva otrok pred trpinčenjem, je pomembno priporočilo za vrtce in šole ter učitelje in druge delavce, ki se vsakodnevno srečujejo z otroki. Razdeljeno je na štiri pomembna poglavja, kjer so navedena načela in sugestije (Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000):

a. Preprečevanje:

- nameniti posebno skrb in podporo ranljivim družinam z roditeljskimi problemi v zgodnjih obdobjih otrokovega življenja;
- ker mnogi prizadeti starši gojijo nerealistična pričakovanja glede razvoja svojih otrok in ob upoštevanju, da večina od njih ni izkusila dobrega vzorca starševstva in zelo težko razume, kako doseči pristne, tople družinske odnose, posvetiti posebno pozornost poučevanju teh staršev, da bi razumeli potrebe in obnašanja otrok na različnih stopnjah njihovega razvoja;
- šola in vrtec bi morala ponuditi »šolo za starše« in druge oblike predstavitve tematike, povezane z družino in družinsko problematiko ter tako ozaveščati starše;
- sodelovanje med strokovnimi delavci vrtca in šole ter starši na govorilnih urah, roditeljskih sestankih in drugih oblikah srečanj;

- sodelovanje med svetovalno službo in straši, kadar otrok oziroma učenec potrebuje pomoč in svetovanje (obveščanje šole, razgovori s starši ...).

b. Odkrivanje:

- sprejeti vse potrebne ukrepe, da se ljudem, ki so zavezani k poklicni molčečnosti, omogoči razkriti zlorabo ali zanemarjanje otroka na podlagi ustaljenih postopkov in skladno s poklicno etiko, med drugim s sprejetjem zakonskih določb za ta namen (95. Člen Zakona o osnovnih šolah, 79. člen Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju, 46. Člen Zakona o vrtcih, 42. člen Zakona o gimnazijah, 91. Člen Zakona o socialnem varstvu).

c. Ravnanje:

- prednostna naloga bi morala biti prekinitev zlorabe in preprečitev nadaljnje zlorabe v vsakem odkritem primeru;
- morali bi si prizadevati, da bi, če je praktično le mogoče, zadržati otroka v njegovi družini z učinkovitimi ukrepi pomoči in obravnavanjem celotne družine in njihove dinamike;
- sprejeti je potrebno ukrepe za zagotavljanje neprekinjenega in skladnega ravnanja ter primerno usklajevanje med vsemi;
- ko se pojavi domneva, da je otrok ogrožen, morajo učitelji in vzgojitelji opažanja in ugotovitve posredovati svetovalnemu delavcu vrtca oziroma šole;
- po 91.členu Zakona o socialnem varstvu (Uradni List RS, 2007) mora svetovalna služba informacije o ogroženosti otroka posredovati pristojnemu centru za socialno delo;
- povezovanje šolske svetovalne službe z zdravstveno službo – o morebitnem pregledu otroka pri zdravniku je potrebno obvestiti starše in pridobiti njihovo soglasje.

Zakonske podlage za ravnanje in ukrepanje (povezava vrtec, šola in center za socialno delo) (Bašič, Burtenshaw in Peklaj, 2000):

- svetovalna služba v vrtcu oziroma v šoli v skladu z zakonom pridobivata strokovna mnenja drugih institucij in sicer: centrov za socialno delo, zdravstvenih institucij, svetovalnih centrov, vzgojnih posvetovalnic;
- področna zakonodaja v osnovi pri delu z otroci, učenci oziroma dijaki, ki potrebujejo pomoč in svetovanje oziroma jih obravnava svetovalna služba, izhaja iz naslednjih predpostavk:
 - povezovanje svetovalne službe z drugimi strokami;
 - pretok informacij med institucijami;
 - posebno varstvo in skrb se namenja ogroženim otrokom, učencem oziroma dijakom, ki jih je potrebno zavarovati;
- povezovanje svetovalne službe, vrtca oziroma šole s centri za socialno delo (obveščanje v primerih, ko je otrok ogrožen, ob upoštevanju 91. člena ZSV);
- centri za socialno delo – postopek obravnavanja primera: multidisciplinarni tim vključuje strokovnjake z različnih področij (zdravnik, socialni delavec, učitelj, vzgojitelj, kriminalist ...);

d. Usposabljanje osebja:

- vključiti tako usposabljanje kot sestavni del formalnega usposabljanja vseh delavcev, ki se bodo verjetno vključevali v odkrivanje in preprečevanje zlorabe otrok in ravnanje v takih primerih;
- dati možnost za usposabljanje na delovnem mestu in za redne tečaje za osvežitev znanja;
- zagotoviti, da bodo socialne delavce, učitelje, člane policije in vse strokovne delavce, ki bodo verjetno naleteli na zlorabo otrok, naučili prepoznavati njene znake;
- seznaniti vse omenjene strokovne delavce z načinom ukrepanja, če naletijo na sumljiv primer;
- poudariti potrebo po multidisciplinarnem pristopu pri tem usposabljanju kot sredstvu za prodiranje vseh ovir v sodelovanju med strokami in poklici.

2.3.3 KAKO MORA RAVNATI ŠPORTNI PEDAGOG

V primeru, da športni pedagog sumi, da je otrok zlorabljen, ali pa da mu otrok zlorabo sam zaupa, ima na voljo dva pravilna načina ukrepanja:

- da po 6. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni List RS, 2008a) takoj, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo;
- da v skladu z 28. člen Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Uradni List RS, 2004b) ob sumu, da je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen, o tem obvesti svetovalnega delavca.

2.3.4 KAKO POMAGATI OTROKU, KO SPREGOVORI O ZLORABI?

Karin Frei (1996) navaja, kaj moramo storiti v primeru, če se otrok obrne na nas in nam zaupa, da je zlorabljen:

1. Otroku moramo verjeti: vedeti moramo, da otroci o zlorabah ne lažejo. Čeprav se nam včasih zdi njihovo pripovedovanje neverjetno, jim moramo verjeti. Res je, da imajo bujno domišljijo in mimogrede izumijo strahove in čarovnike, vendar kadar nam otrok začne pripovedovati o zlorabi, smo lahko prepričani, da jo je tudi doživel.
2. Vzemimo si čas za pogovor: otrok, ki je žrtev nasilja, potrebuje veliko poguma, da spregovori o nasilju. Zato si je potrebno vzeti čas zanj, zagotoviti miren prostor in mu prisluhniti.
3. Ostanimo kolikor mogoče mirni: truditi se moramo, da medtem, ko nam otrok pripoveduje o zlorabi obvladujemo svojo prizadetost, prepadenost ali paniko. Ne prestrašimo otroka, ki je že tako v šoku in ne izražajmo svoje jeze nad storilcem, saj utegne otrok preklicati svoja razkritja in priznanja in se spet zateči v molk.
4. Otroku povejmo, da je prav, da je spregovoril: poudariti moramo, da je naredil pravilno, ko je spregovoril o zlorabi. Pohvalimo ga, da je zelo pogumen in močan, ker si je poiskal pomoč.

5. Naj otrok pokaže svoja čustva: vzemimo resno otroka in njegova čustva. Na vsak način poskušajmo mirno prenesti njegove občutke, strah, sram, obup, zmedenost, solze in nesposobnost za jasno izražanje. S tem bomo položaj malo umirili. Če bi otroka radi pobožali ali vzeli v naročje, ne storimo tega impulzivno. V trenutkih razkrivanja moramo izjemno paziti na otrokov odnos do telesnih stikov, ker se lahko pripeti, da nenamerno in nevede ponovimo kakšno storilčevo kretnjo ali dotik. Če si otrok sam od sebe zaželi telesnega stika z nami, ga pustimo, naj naredi tako, kakor bo njemu všeč. Največkrat otroka potolaži že to, da vidi, da smo na njegovi strani, da lahko govori o svoji stiski in ob tem pokaže tudi svoja čustva.
6. Otroku zagotovimo, da ni ničesar kriv: otroku moramo večkrat ponoviti, da ni kriv za zlorabo, da krivdo nosi izključno povzročitelj. Ne očitajmo otroku. Povejmo mu, da se takšne stvari pogosto dogajajo, čeprav so prepovedane, in da storilec natančno ve, da ne dela prav, čeprav zatrjuje nasprotno.
7. Ne silimo otroka z vprašanji: ne silimo otroka, da bi povedal več, kot je v tem trenutku sposoben. Vendar pa mu povejmo, da smo se pripravljene kadarkoli spet pogovoriti z njim. Otroku ne postavljamo vprašanj zakaj, saj na ta vprašanja ne bo znal odgovoriti. Zvenijo tudi zasliševalno in ponižujoče.
8. Pustimo otroku svoja čustva do storilca: ne pričakujmo od otroka, da bo sovražil storilca za to, kar mu je napravil, ker smo mi sami jezni nanj. Prav mogoče je, da ima otrok kljub vsemu storilca še vedno rad. Togotna reakcija z naše strani bi lahko okrepila otrokov občutek krivde in otrok bi obmolknil. Enako neprimerno je zahtevati od otroka, da ima kljub vsemu še vedno rad npr. očeta, ki ga je zlorabil.
9. Ne mislimo, da moramo takoj spremeniti položaj otroka: otroka je treba kolikor mogoče hitro zaščititi pred nadaljnjim zlorabljanjem. Vendar se mora oseba, ki želi pomagati, izogniti takojšnjemu ukrepanju. Brezglavo, nenačrtno delovanje lahko povzroči še več škode. Če storilec npr. izve za naše vpletanje, bo z vsemi sredstvi poskrbel za to, da mu bo otrok še naprej na razpolago za izrabljanje in dokazovanje moči. Izkušnje so namreč pokazale, da nepravilno razkrivanje zlorabe vodi samo še do večjih zlorab nad otrokom, ki se lahko vlečejo še leta.

10. Ničesar ne obljublajmo: obljubimo lahko samo to, kar lahko sami izpolnimo oz. storimo. Ne smemo obljubljati otroku, da za zlorabo ne bomo nikomur povedali. Take obljube ne bomo mogli držati in otrok nam ne bo več verjel in zaupal.
11. Odločno povejmo otroku, da vemo, da je njegova vloga zgolj pasivna: paziti moramo, da pri pogovorih o zlorabljanju ne prisodimo otroku nikakršne aktivne vloge. Najbolje je, če ga na primer povprašamo:
 - »S čim te je tako prestrašil, da si ne upaš govoriti?«
 - »Ali je zahteval od tebe, da ...?«
 - »Ali te je prisilil...?«S temi vprašanji otroku damo vedeti, da vemo in verjamemo, da sam ni aktivno sodeloval pri zlorabljanju.
12. Previdno raziščimo, če je otrok pripravljen sprejeti še koga, ki bi mu pomagal: v šoli bi se obrnili na šolsko svetovalno službo (Uradni list RS, 2004a). Nikoli ne načrtujemo nadaljnjih korakov brez otrokove vednosti. Zagotovimo mu, da ne bomo brez njegove vednosti ničesar ukrenili.
13. Pomagajmo otroku, ko bo moral ubesediti zlorabljanje: ko smo pritegnili strokovnjaka (šolsko svetovalno delavko) sodelujmo tudi sami in pomagajmo otroku, da bo lahko jasno opisal dogajanje.
14. Če nas je otrok izbral za zaupnika, mu moramo stati ob strani.
15. Poskrbimo zase: zavedajmo se, da nas pričanja o zlorabah lahko prizadenejo, lahko se počutimo soodgovorni za rešitev otroka, zato je pomembno, da ne ostanemo sami s temi problemi.

2.3.5 OVIRE PRI PRIJAVI ZLORABE

Millerjeva (2000) opisuje težave, s katerimi se pogosto srečajo pedagoški delavci pri prijavi zlorabe:

1. Strah, da bodo straši otroka izpisali iz programa: to je upravičena skrb vrtcev in šol povsod, kjer imajo starši druge možnosti varstva in šol. V Sloveniji so šole javne, zato je takih primerov manj kot npr. v Ameriki. Bile pa so tudi že situacije, ko so starši otroka izpisali iz vrtca, ker je vzgojiteljica prijavila zlorabo

na center za socialno delo (A. Kaluža Buzak, osebna komunikacija, februar 2009).

2. Strah za osebno varnost: včasih se vzgojitelj ali učitelj, ki prijavi zlorabo boji, da se ne bi nasilni starši maščevali tudi njemu. Običajno je res prva reakcija staršev, ki smo jih prijavi, jeza.
3. Strah, da bomo družini povzročili stres in težave: vzgojitelji in učitelji so pogosto v dilemi ali naj prijavijo ali ne, če niso popolnoma prepričani, da je res prišlo do zlorabe, saj ne želijo povzročati družini nepotrebnih težav in stresa.
4. Učitelja lahko skrbijo nasprotujoče kulturne norme: ponekod je npr. pretepanje otrok splošno sprejeta praksa. Vendar moramo se zavedati, da je pri nas nasilje nad otroki nedopustno, nesprejemljivo in kaznivo.
5. Včasih se zgodi, da nadrejeni oz. vodstvo odsvetuje prijavo, ker ne želijo povzročiti vznemirjenja in nočejo, da bi starši izpisali otroka: takšno stališče je neetično in v nasprotju s poslanstvom vzgojno-izobraževalne organizacije.
6. Odpor zaradi negativnih izkušenj ob prijavi zlorabe: ljudje, ki imajo slabe izkušnje s prijavo suma na zlorabo otroka, ob naslednji priložnosti dobro premislijo, ali bodo sum sploh prijavili. Pogosto se zgodi, da ne zaupajo službam, ki so pristojne za preiskovanje in nudenje pomoči.
7. Prizadetost zaradi pomanjkljivega spremljanja situacij: čustveno vpletene ljudi ponavadi prizadene spoznanje, da pogosto nihče ne spremlja otrokove nadaljnje situacije. V vsakem primeru pa lahko vrtec in šola ponudita nadaljnje sodelovanje pri pomoči otroku in zaprosita za potrebne informacije o samem primeru in pri tem poudarita skrb za otroka.

2.3.6 PREVENTIVA V ŠOLI

Preventivne dejavnosti na področju zlorab so pomembne iz več razlogov. Pustova in Štirnova (1998) navajata naslednje:

- zaradi visoke pojavnosti zlorabe otroka v vseh družbah;
- zaradi obsežnega črnega polja statistik pri tej problematiki (veliko primerov ostane neprijavljenih);
- zaradi resnih in dolgotrajnih posledic zlorabe otroka;
- preventiva, usmerjena na otroka, jih opremlja s t. i. veščinami za samozaščito.

Odrasle nas je pogosto strah, da bomo prestrašili otroke, ali pa jih zmedli, če jih bomo seznanili z dejstvi, kot so zlorabe. Vendar moramo se zavedati, da znanje o neki stvari zmanjša ranljivost in strah pred neko problematiko.

Leta 2003 je minister za šolstvo, znanost in šport imenoval Komisijo za analizo problematike nasilja v slovenskem prostoru (Pušnik, 2004). Njene naloge so:

- priprava strokovnih podlag za ravnanje v primeru nasilja v šolah;
- oblikovanje strokovnih podlag za umestitev problematike, povezane s preprečevanjem nasilja v kurikulum;
- priprava predlogov za raziskovalno in znanstveno delo na področju nasilja;
- priprava predlogov za stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev ter priprava strokovnih gradiv.

Sprejeli so Načela spoprijemanja z nasiljem v šolskem prostoru. Vsa načela bi lahko na kratko povzeli v: bodi aktiven (učenec, učitelj, ravnatelj, starš) pri oblikovanju pozitivnih medosebnih odnosov v skupnosti oziroma šoli. S tem prispevaš k ugodnejšemu počutju vseh, k zmanjšanju nasilja in bolj varni šoli:

- dopolnitev kurikularnih dokumentov z vsebinami in kompetencami, pomembnimi za življenje v skupnosti in skrb za njihovo izvajanje;
- oblikovanje in ohranjanje pozitivne klime na šoli, kar omogoča odprto in kakovostno komunikacijo;
- ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti pouka in vseh ostalih aktivnosti, ki jih izvaja šola;
- dosledno odzivanje in proaktivno delovanje šole na vseh ravneh;
- aktivna vloga učencev/dijakov pri oblikovanju različnih šolskih dokumentov, zlasti šolskega reda;
- skrb in odgovornost vodstva šol za uresničevanje varnega šolskega prostora in odzivanje na pojave nasilja;
- povečanje vpliva staršev na oblikovanje življenja in dela šole;
- redno strokovno spopolnjevanje zaposlenih na šoli/skrb za profesionalni razvoj;
- sodelovanje z lokalnimi organi (npr. centri za socialno delo, policijo, pravosodnimi organi) in nevladnimi organizacijami;

- sodelovanje z mediji in priprava različnih gradiv za učitelje, učence oz. dijake in starše;
- ustrezno načrtovanje šolskih zgradb, opreme, notranjih prostorov in prostorov ob šoli.

Vsebinski sklopi, ki so obvezni sestavni del preventivnega programa so (Pušnik, 2004):

- čustva (vrste čustev; prepoznavanje čustev pri sebi in pri drugih; kako se počutim ob doživljanju določenih čustev; kako čustva izražam; kako lahko izražanje kontroliram ...);
- medosebni odnosi (spoznavanje drug drugega; prijateljstvo; spoštovanje; toleranca; prepoznavanje in sprejemanje drugačnosti; komunikacija; reševanje konfliktov ...);
- samopodoba (kdo sem; kako me vidijo drugi; kaj želim; kakšni so moji cilji; kako jih lahko dosežem; kje sem uspešen; kaj delam dobro ...);
- neposredna senzibilizacija za nasilje (kdaj neko dejanje opredelimo kot nasilje; kdo je nasilnež in kdo žrtev; kakšna je vloga "opazovalcev"; kaj lahko naredimo; nasilje v medijih ...);
- vrednote (splošne; osebne; cenim ..., spoštujem ..., veliko mi pomeni ...);
- pravila (zakaj; kakšna; njihova vloga; nastajanje; spoštovanje; posledice);
- razredna klima (kako se počutim v razredu; kaj bi spremenil; kaj lahko prispevam sam ...).

3 NAMEN, CILJI IN HIPOTEZE

Osrednji namen diplomskega dela je proučitev vloge športnih pedagogov pri prepoznavanju zlorab otroka. Na poti k uresničitvi osrednjega namena smo si zastavili naslednja cilja:

Cilj 1: preučiti znanje športnih pedagogov pri prepoznavanju zlorabe otroka:

Pri tem cilju nas predvsem zanima ali športni pedagogi prepoznajo zlorabo otroka ali poznajo znake, ki se pojavijo pri zlorabljenem otroku, njihovo subjektivno mnenje o tem, koliko znanja imajo za prepoznavanje zlorab otroka, za ustrezen odziv, ko se srečajo z zlorabljenim otrokom, za pogovor z zlorabljenim otrokom in ali poznajo zakonska določila za športne pedagoge v primeru, da gre za zlorabo oziroma za sum na zlorabo otroka.

Cilj 2: preučiti odziv športnih pedagogov ob soočenju z zlorabo otroka:

Zanima nas predvsem, kako se športni pedagogi odzovejo ob soočenju z zlorabo otroka ali pa s sumom na zlorabo, kdaj reagirajo, na koga se obrnejo in kako se ukvarjajo z otrokom, ki je zlorabljen.

V skladu z namenom in zastavljenimi cilji diplomskega dela smo si zastavili naslednje delovne hipoteze:

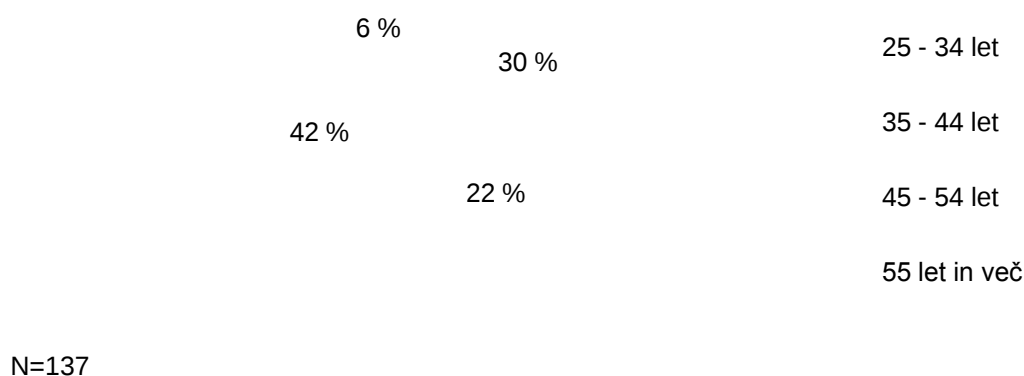
H01: Športni pedagogi imajo zelo malo znanja za prepoznavanje zlorabe pri otroku.

H02: Športni pedagogi se ob soočenju z zlorabljenim otrokom ne odzovejo na ustrezen način.

4 METODE DELA

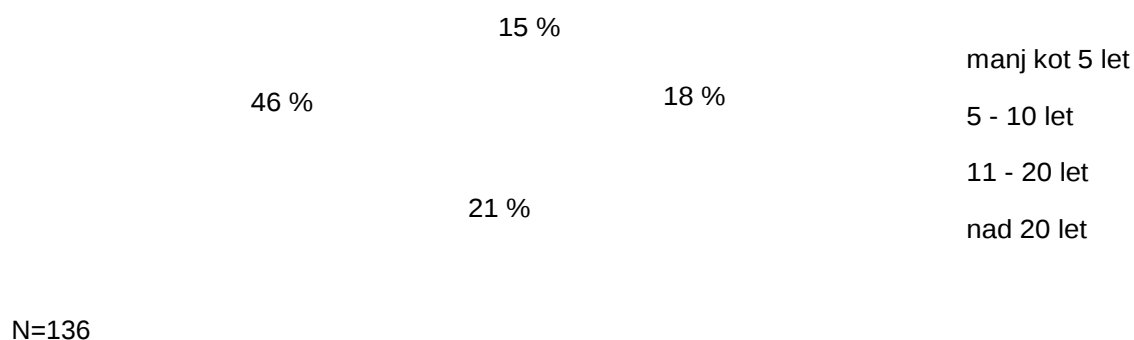
4.1 UDELEŽENCI

Udeleženci raziskave so bili športni pedagogi, ki so včlanjeni v Zvezo društev športnih pedagogov Slovenije in imajo veljaven elektronski naslov. Elektronskih naslovov je v bazi cca. 600, od tega je približno 200 napačnih ali neveljavnih (A. Rot, osebna komunikacija, 2. 6. 2009). Tako je vprašalnik prejelo približno 400 športnih pedagogov, nanj pa se jih je odzvalo 138, od tega osemindeset moških (49 odstotkov) in sedemdeset žensk (51 odstotkov). Najmanj anketiranih športnih pedagogov je starih petinpetdeset let in več, kar povezujemo s tem, da je bila anketa poslana preko elektronskih naslovov in da starejši anketiranci niso tako vešči v uporabi internetnih storitev. Starostna struktura vzorca je prikazana na Sliki 1. Vzorčenje je bilo naključno.

Slika 1: Starost anketirancev

Na vprašalnike je odgovarjalo 46 odstotkov anketirancev, ki imajo dvajset ali več let prakse kot športni pedagogi, najmanj pa je odgovarjalo anketirancev (15 odstotkov), ki imajo manj kot pet let prakse (Slika 2).

Slika 2: Leta prakse kot športni pedagog

Največ anketirancev je zaposlenih v osnovni šoli (81 odstotkov), 17,5 odstotkov jih je zaposlenih v srednji šoli, 1,5 odstotka pa drugje. Delajo predvsem kot športni pedagogi (96,4 odstotkov), v podaljšanem bivanju jih dela 7,3 odstotkov, 2,9 odstotka anketirancev pa dela drugje.

4.2 PRIPOMOČKI

Za namen raziskave smo sestavili anketni vprašalnik, ki je obsegal 35 vprašanj.

Vprašalnik je vključeval naslednje spremenljivke:

- spol;
- starost;
- leta prakse;
- znanje o zlorabah otrok;
- ukrepanje ob stiku z zlorabljenim otrokom;

- izkušnje z zlorabljenimi otroki.

Športni pedagogi so v anketnem vprašalniku odgovarjali predvsem na vprašanja zaprtega tipa in na vprašanja s 5-stopenjsko Likertovo lestvico. Nekaj vprašanj je bilo tudi odprtega tipa. Vprašalnik je v celoti dodan v Prilogi 1.

4.3 POSTOPEK

Podatke za statistično obdelavo smo zbrali z anketnim vprašalnikom. Zbiranje podatkov je potekalo v marcu, aprilu in maju, 2009. Anketni vprašalnik je bil sestavljen v spletni obliki v aplikaciji SurveyMonkey in je bil poslan športnim pedagogom prek elektronskih naslovov. Rezultati vsakega merjenja so bili avtomatično poslani nazaj v SurveyMonkey. Na kakovost informacije, je po našem mnenju vplivala starost anketirancev, saj se je na spletni vprašalnik odzvalo najmanj anketirancev (5,8 odstotkov), starejših od petinpetdeset let. Predvidevamo, da le-ti niso tako vešči v uporabi internetnih storitev, zato je bil njihov delež najnižji.

Podatki so bili obdelani v spletni aplikaciji SurveyMonkey s statističnim paketom SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 13.0 za Windows in s programom Microsoft Excel. Z obdelavo podatkov smo dobili analizo odgovorov na posamezna vprašanja, za katera smo izdelali grafe. V spletni aplikaciji SurveyMonkey smo nekatere odgovore na vprašanja križali (crosstabs), ugotovitve pa navajamo v nadaljevanju.

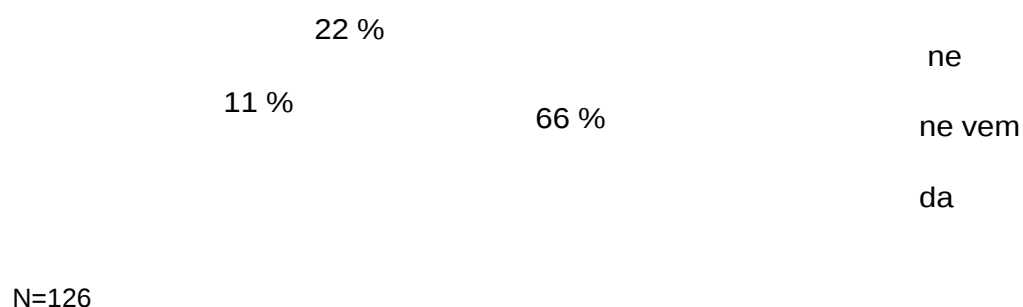
5 REZULTATI Z RAZPRAVO

Na osnovi ciljev, ki smo si jih zastavili v diplomskem delu, in glede na anketni vprašalnik, ki smo ga izvedli pri športnih pedagogih, smo dobili zanimive rezultate.

Vprašalnik je bil razdeljen na več sklopov: splošna vprašanja, znanje o zlorabah, ukrepanje ob stiku z zlorabljenim otrokom ter izkušnje z zlorabljenim otrokom.

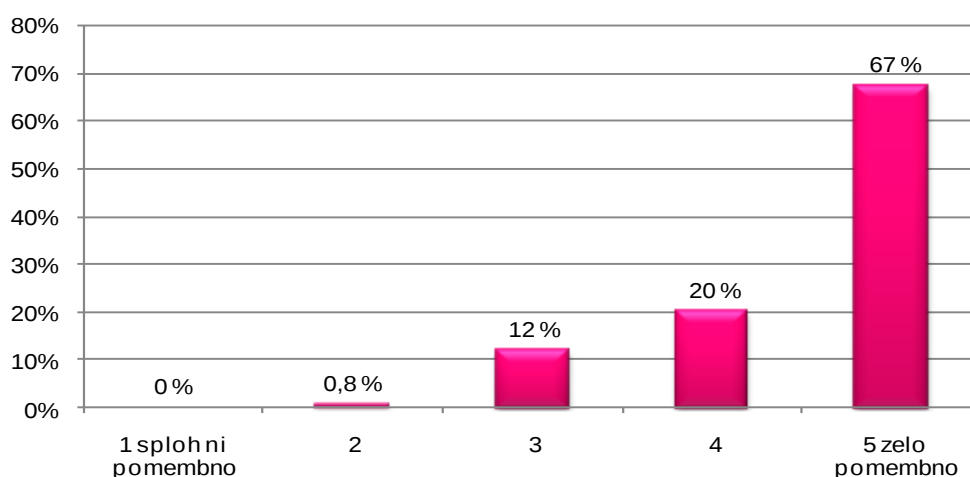
5.1 SPLOŠNA VPRAŠANJA

Pri splošnih vprašanjih nas je poleg njihovih osebnih podatkov zanimalo še poznavanje športnih pedagogov o tem, ali so zlorabe prisotne v našem okolju, kako pomembno se jim zdi prepoznavanje zlorabe otroka, ali so tekom izobraževanja na Fakulteti za šport pridobili kakršnakoli znanja o zlorabah otrok, ali bi želeli pridobiti več znanja o zlorabah, ali menijo, da bi bilo potrebno vključiti preventivno vzgojo o zlorabah v učne načrte OŠ in SŠ.

Slika 3: Problem zlorabljenih otrok je prisoten v mojem okolju

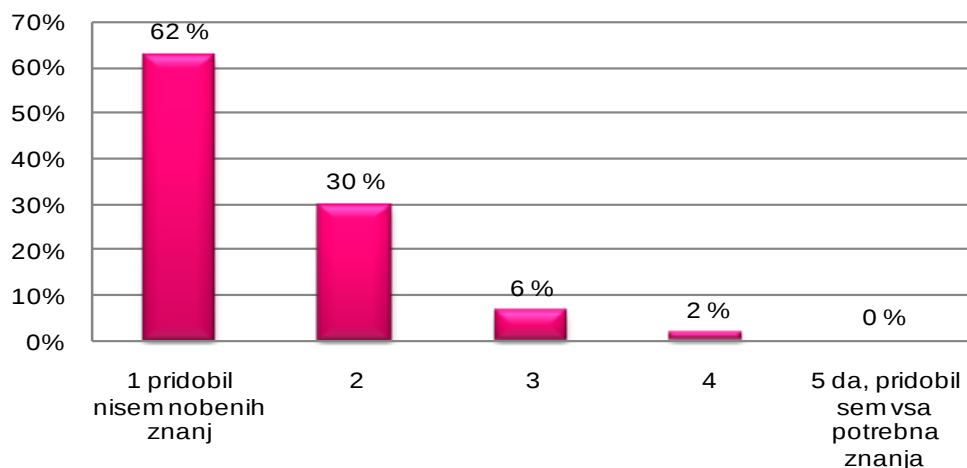
Slika 3 prikazuje, da kar 66,4 odstotkov športnih pedagogov meni, da problem zlorabljenih otrok ni prisoten v njihovem okolju, 11,2 odstotkov športnih pedagogov pa ne vedo ali so zlorabe otrok v njihovem okolju prisotne ali ne. Vprašamo se lahko ali so športni pedagogi tako slabo osveščeni, ali pa imajo tako malo znanja in izkušenj, da zlorab otrok sploh ne opazijo. Naj navedemo podatek, da je bilo v letu 2001 v Sloveniji 3479 otrok in mladih, ki so doživeli/doživljajo nasilje (fizično, psihično, spolno), v letu 2002 jih je bilo 3483, leta 2003 jih je bilo 3229, leta 2004 jih je bilo 3046, leta 2005 pa 2539 (Regvar, 2007). Zavedati se moramo, da so to samo statistični podatki o zlorabah otrok in mladostnikov. Ne poznamo pa števila zlorab, ki ostanejo prikriti. Raziskava Repičeve (2006) je pokazala, da je v Sloveniji v otroštvu samo spolno zlorabljeno približno vsako peto dekle in vsak sedmi fant.

N=125

Slika 4: Kako pomembno se vam zdi prepoznavanje zlorab otroka za športne pedagoge?

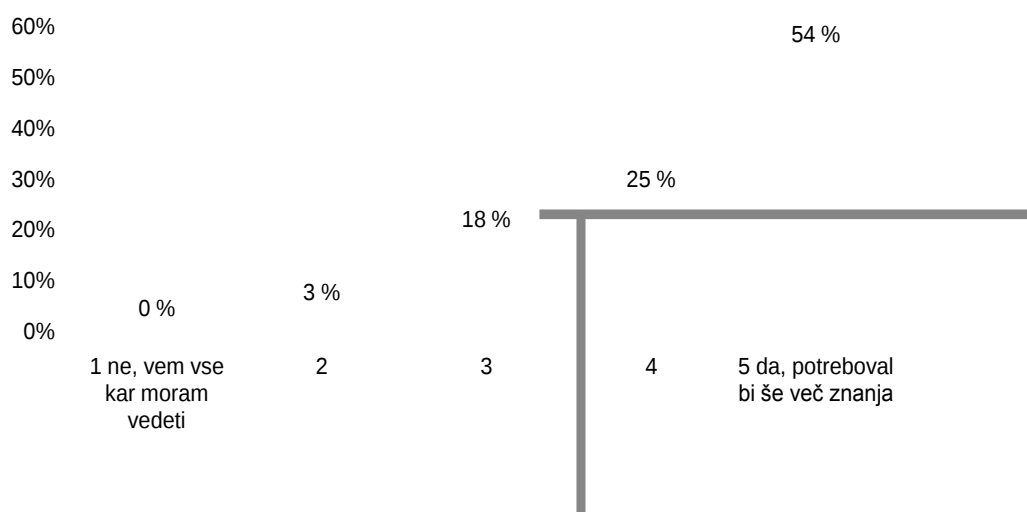
Na Sliki 4 je prikazano, da se večini (67,2 odstotkov) športnih pedagogov zdi prepoznavanje zlorab otroka zelo pomembno. Rezultati so tudi pokazali, da se vsem anketirancem, ki imajo izkušnjo z zlorabljenim otrokom zdi prepoznavanje zlorab otrok zelo pomembno. Sklepamo lahko, da anketiranci, ki se jim zdi prepoznavanje zlorab zelo pomembno, bolj opazijo in prepoznajo zlorabo, kot tisti, ki se jim prepoznavanje zlorab otroka ne zdi tako pomembno.

N=125

Slika 5: Ali ste tekom izobraževanja na Fakulteti za šport pridobili kakršnakoli znanja o zlorabah otroka?

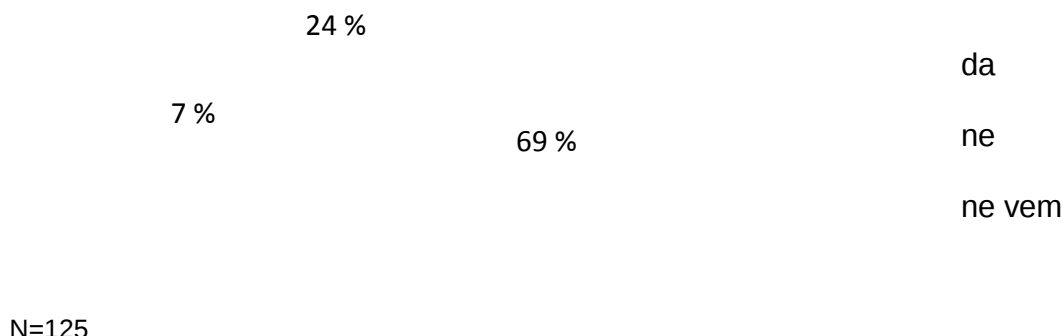
Iz Slike 5 je razvidno, da kar 62,4 odstotkov anketirancev ni pridobilo nobenih znanj tekom izobraževanja na Fakulteti za šport. Pregledali smo tudi vsebino učnih načrtov pri predmetih Psihologija 1, Psihologija 2, Psihologija športa, Didaktika športne vzgoje in Teorija vedenjskih in duševnih posebnosti Fakultete za šport in ugotovili, da v njih ni vsebin, namenjenim prepoznavanju zlorab otroka in reagiranju športnih pedagogov ob soočanju z zlorabo. Izjema je samo predmet Psihologija 1, pri katerem je od šolskega leta 2007/2008 naprej namenjeno eno predavanje, kar je tri šolske ure, temi o zlorabah otrok (T. Kajtna, osebna komunikacija, 23. 4. 2009).

N=126

Slika 6: Ali bi želeli pridobiti več znanja o zlorabah otroka?

Slika 6 prikazuje, da 54 odstotkov športnih pedagogov želi pridobiti več znanja o zlorabah. Nihče od anketirancev pa ni navedel, da ve že vse, kar mora vedeti. Lahko bi rekli, da so v večini motivirani za pridobitev znanj o zlorabah otrok.

Slika 7: Ali menite, da bi bilo potrebno vključiti preventivno vzgojo o zlorabah v učne programe osnovnih in srednjih šol?

Na Sliki 7 lahko vidimo, da je večina anketirancev (69 odstotkov) mnenja, da bi bilo potrebno vključiti preventivno vzgojo o zlorabah v učne programe osnovnih in srednjih šol, 24 odstotkov jih ne ve oziroma nima menja o tem, 7 odstotkov anketirancev je mnenja, da ni potrebno vključiti preventivno vzgojo o zlorabah v učne programe osnovnih in srednjih šol.

Učitelji, vzgojitelji, pedagogi, psihologi in vsi drugi, ki se dnevno srečujejo z otroki morajo nameniti več pozornosti pravicam in zaščiti otrok, pa tudi iskanju in apliciranju različnih možnosti preventive, identifikaciji problemov in nudenju pomoči prek vseh šolskih aktivnostih in aktivnostih izven šole (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

Ministrstvo za šolstvo in šport se je odločilo za uvajanje koncepta »Učitelj – svetovalec učencem« na enajstih osnovnih šolah v Sloveniji. Rezultati sprotne evalvacije koncepta »Učitelj – svetovalec« kažejo zadovoljstvo pri večini strokovnih delavcev, kakor tudi pri vključenih učencih. V raziskavi ugotavljajo, da si učenci takih

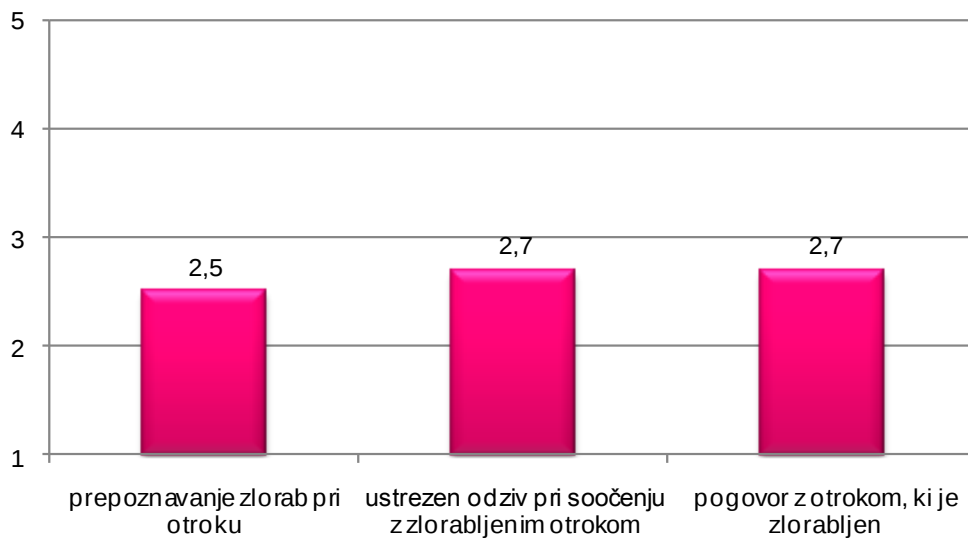
in podobnih oblik dejavnosti želijo še več, zato bodo s takim načinom dela nadaljevali in ga nadgrajevali (Zamuda in Hvala, 2009).

V Sloveniji se od leta 1998 izvaja program Mednarodnega centra za preprečevanje nasilja iz New Jersey, CAP. To je program za preventivo zlorabe otrok in je program primarne preventive. Poleg delavnice za otroke vsebuje tudi predstavitve za zaposlene v šoli in za starše. Cilj programa je otrokom, na njihovi starosti prilagojen način, predstaviti, kako lahko prepoznajo potencialno nevarne situacije in kako se lahko nanje ustrezno odzovejo. Program poudarja samozavestno vedenje otrok, pomen pomoči vrstnikov, komunikacijske spretnosti in spretnosti poročanja kot preventivne strategije. Podoben program v Sloveniji je tudi program Vijolica (Ključ, 2009). Vendar pa je od vsake šole posebej odvisno, ali se bo za te programe odločila ali ne. Predvsem bi bilo pomembno, da bi vse šole preventivno vzgojo vključile v učni načrt. Tako za starše, učitelje kot za otroke. Otroci bi se tako seznanili z zlorabami in bi vedeli, kako reagirati, če se z njimi srečajo, starši bi se imeli priložnost seznaniti s pozitivnimi starševskimi veščinami, učitelji pa bi imeli možnost pridobiti temeljna znanja in sposobnosti o tem, kako prepoznati probleme otrok in družin.

Iz nekaterih izkušenj iz različnih držav sveta je razvidno, da je med družinami, ki jim je bila pravočasno ponujena pomoč, po enem letu manj kot tretjina nadaljevala z neprimerno skrbjo za otroke ali z nasiljem nad njimi (Daro in Cohn 1988; Karski in sod. 1997, v Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

5.2 ZNANJE ŠPORTNIH PEDAGOGOVI O ZLORABAH OTROK

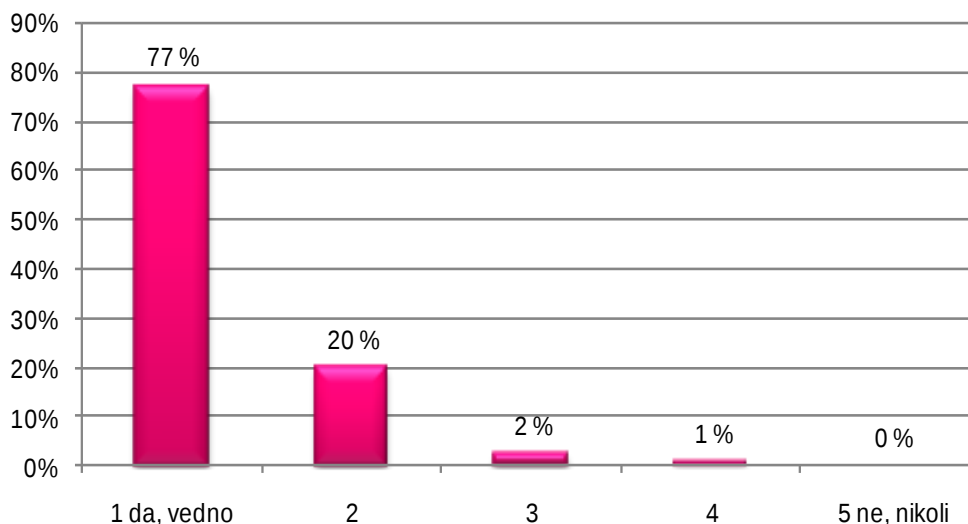
V drugem delu vprašalnika smo ugotavljali, proučevali znanje oziroma vedenje športnih pedagogov o zlorabah, o dejanjih odraslega, ki sodijo pod določeno vrsto zlorabe, o znakih, ki se pojavijo pri zlorabljenemu otroku.

N=126

Slika 8: Mnenje anketirancev o njihovi usposobljenosti za prepoznavanje zlorab, ustrezen odziv in pogovor z zlorabljenim otrokom (1 pomeni najmanj usposobljen, 5 pomeni najbolj usposobljen)

Slika 8 prikazuje, da se anketirani športni pedagogi počutijo srednje usposobljene oziroma celo malenkost podpovprečno usposobljene za prepoznavanje zlorab pri otroku, za ustrezen odziv pri soočenju z zlorabljenim otrokom in za pogovor z otrokom, ki je zlorabljen. Iz tega lahko sklepamo, da bi športni pedagogi v določeni meri najbrž prepoznali zlorabo otroka, v določeni meri bi tudi ukrepali pravilno in bi se mogoče znali na primeren način pogovoriti z otrokom. Vendar vprašanje je, ali je to dovolj, da bi bil njihov odziv dovolj suveren oziroma najboljši možen.

N=126

Slika 9: Otrok si zapomni vsako zlorabo

Na Sliki 9 vidimo, da je 77 odstotkov anketirancev prepričanih, da si otrok zapomni vsako zlorabo. Vendar vemo, da otrok velikokrat travmatičen dogodek, kot je zloraba, potlači v nezavedno, saj je ta tako obremenjujoč zanj, da se na ta način zavaruje, da lahko preživi.

Potlačenje bolečine je sicer povsem naraven in koristen obramben odziv človeka na preveč boleče doživljanje, ko se s pomočjo potlačenja, izogibanja, ignorance... in drugih t. i. psiholoških obrambnih mehanizmov reši bolečine, ki je ne bi prenesel. Do tega pride predvsem v zelo zgodnjem otroštvu, ko smo najbolj občutljivi in ranljivi in nam je skrb, bližina in ljubezen staršev življenjskega pomena. Posledično potem, ko smo odrasli, zaradi potlačenih bolečin oz. neizpolnjenih potreb iz otroštva prav tako odreagiramo – tokrat neutemeljeno in pretirano saj nismo življenjsko ogroženi in bi se lahko soočili z bolečino, jo sprejeli, začutili in zacelili. Tako si, kot odrasli, še dodatno poslabšamo stanje z novim tlačenjem čutenja, ki sproža še bolj ogroženo obrambno reakcijo na boleče, neprijetne dogodke v življenju in začaran krog represije čutenja je sklenjen (Primalna terapija, 2009).

Res je, da ne vemo, koliko otrok travmo potlači, kolikim jo uspe predelati. Vendar se vsi otroci zlorabe zagotovo ne spomnijo, ampak samo funkcionirajo pod njenim vplivom. Kakšen bo odziv posameznika, je odvisno od njegove starosti, znanja,

spodobnosti spoprijemanja, energetske opremljenosti, podpore okolja (Dernovšek, Tavčar, Orel, Gorše Muhič in Pečenik, 2006).

Tabela 1: Katera dejanja odraslega, po vašem mnenju sodijo med spolno zlorabo otroka?

DEJANJA ODRASLEGA, KI SODIJO POD SPOLNO ZLORABO OTROKA	ŠTEVILO NAVEDENIH ZNAKOV
dotikanje intimnih delov in otipavanje	94
verbalno nadlegovanje oz. nesramne pripombe	81
spolni odnos	49
uporaba pornografije	22
golota, razkazovanje genitalij in slačenje	14
opazovanje otroka	9
fotografiranje otrok	6
otroška prostitucija	5
poljubljanje	4
spogledovanje	4
masturbacija	3
felacija	2
neprimerno varovanje	2
zalezovanje	2
ekshibicionizem	1
navzočnost ob spolnem odnosu odraslih	1

V tabeli 1 so prikazana dejanja odraslega, ki sodijo pod spolno zlorabo otroka, ki so jih športni pedagogi našli v anketnem vprašalniku. Največkrat so anketiranci pod to vprašanje uvrstili otipavanje in dotikanje intimnih delov (štiriindevetdeset), na drugem mestu je verbalno nadlegovanje oziroma nesramne pripombe (enainosemdeset), ki se nanašajo na spolnost, besedno zapeljevanje ali pa na opazke glede telesa. Za tem je sledil spolni odnos, ki ga je navedlo devetinštirideset anketirancev, dvaindvajset anketirancev je navedlo uporabo pornografije. Pod uporabo pornografije je mišljeno vse, kar vključuje otroka: gledanje pornografskih revij, slik, filmov z otrokom. štirinajst anketirancev je navedlo slačenje pred otrokom, goloto, razkazovanje genitalij itd.

Anketiranci so skupno sicer zajeli vsa dejanja, ki se v literaturi navajajo pod spolno zlorabo otroka, vendar pa osemštirideset anketirancev, kar je skoraj 35 odstotkov,

na to vprašanje sploh ni odgovorilo. Ali znakov niso našeli, ker jih niso znali našeti ali pa niso bili zainteresirani oziroma niso imeli motivacije za odgovarjanje na to vprašanje. Devetnajst dejanj, ki so jih navedli, pa ni bilo pravih. Anketiranci so navedli manipulacijo, grožnje, fizično nasilje, podkupovanje, kaznovanje, neupoštevanje pravic otroka ... Vsa ta dejanja odraslega so seveda lahko prisotna pri spolni zlorabi, in v večini primerov tudi so, vendar se ne štejejo za spolno zlorabo kot taka.

Naj navedemo tudi podatek, da so anketiranci v povprečju našeli 2,3 dejanja odraslega, ki sodijo pod spolno zlorabo otroka od sedmih. Samo štirje anketiranci so navedli vseh sedem znakov, kar je manj kot 3 odstotke vseh anketirancev. V literaturi pa jih je navedenih devetnajst (Bašič, 1996a).

Tabela 2: Katera dejanja odraslega po vašem mnenju sodijo med fizično zlorabo otroka?

DEJANJA ODRASLEGA, KI SODIJO POD FIZIČNO ZLORABO OTROKA	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
pretepanje otroka z roko ali predmetom	54
spolno fizično nasilje	26
udarjanje otroka z roko ali s predmetom	20
klofutanje otroka	19
lasanje, cukanje, vlečenje za lase	16
fizično delo	14
brcanje	10
stiskanje, ščipanje	9
sunkoviti potegi	8
pretirano siljenje v aktivnosti, preobremenitev	7
porivanje otroka	5
nasilno preprečevanje izhoda v prostor/iz prostora	5
oblike kaznovanja	5
trdi prijemi	4
ugašanje cigaret na otroku	3
davljenje otroka	3
odrekanje hrane otroku	2
tresenje otroka	2
prisiljevanje otroka h klečanju	2
privezovanje otroka	2
zanemarjanje	2
zastrupljanje otroka	1
polivanje otroka z vročo vodo	1

Tabela 2 nam prikazuje, da je največ anketirancev pod dejanja odraslega, ki sodijo pod fizično zlorabo otroka, naštel pretepanje otroka z roko ali predmetom (štiriinpetdeset), šestindvajset anketirancev je naštel spolno fizično nasilje, dvajset jih je naštel udarjanje otroka z roko ali predmetom, devetnajst klofutanje otroka, šestnajst lasanje, cukanje in vlečenje za lase, itd. Anketiranci so poleg teh dejanj odraslega, ki sodijo pod fizično zlorabo otroka navedli še sedem znakov, ki so opazni pri fizični zlorabi, in ne dejanj odraslega, ki sodijo pod fizično zlorabo otroka, osem jih je odgovorilo samo fizično nasilje, dva pa sta naštela dejanja odraslega, ki sodijo pod

psihično zlorabo otroka. Iz lahko tega sklepamo, da športni pedagogi ne razlikujejo med znaki fizične zlorabe in med dejanji, ki spadajo pod fizično zlorabo otroka ter zamenjujejo različne vrste zlorab med seboj.

Na to vprašanje je odgovorilo samo 61,6 odstotkov anketirancev. V povprečju so anketiranci našli 1,5 dejanj odraslega, ki sodijo pod fizično zlorabo otroka. Samo dva merjenca (1,4 odstotkov) pa sta našla vseh sedem dejanj odraslega. Zlokovičeva in Dečman Dobrnjič (2007) pa navajata kar trideset dejanj in vedenj odraslega, ki spadajo med neposredne telesne napade na otroka in ogrožanje njegovega življenja in zdravja. Ponovno se pojavi vprašanje ali športni pedagogi niso imeli dovolj interesa, da bi odgovarjali na to vprašanje ali pa res niso znali naštet več dejanj odraslega, ki sodijo pod fizično zlorabo otroka.

Tabela 3: Katera dejanja odraslega, po vašem mnenju sodijo med psihično zlorabo otroka?

DEJANJA ODRASLEGA, KI SODIJO POD PSIHIČNO ZLORABO OTROKA	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
poniževanje, zaničevanje	42
ustrahovanje, grožnje	29
zmerjanje (žaljivke, grdo govorjenje)	24
vpitje, nadiranje, kričanje	18
spolno nasilje	9
prisila, siljenje, vsiljevanje	9
ignoranca	8
žaljenje	8
neprestan nadzor, pretirana skrb	6
pogojevanje, odtegovanje ljubezni	6
zasmehovanje, norčevanje	6
previsoka pričakovanja, zahteve	5
manipulacija	5
omalovaževanje	5
neprimerne pripombe	5
šikaneranje	4
valjenje krivde na otroka	4
izolacija	4
laganje	4
podcenjevanje	3
maltretiranje	3
primerjanje z drugimi otroki	3
zanemarjanje	3
zapostavljanje, zavračanje, odklanjanje	3
negiranje	2
nepravične kazni	2
neupoštevanje otrokovih stališč	2
kritiziranje	1
dvojna sporočila	1

V Tabeli 3 vidimo, da so anketiranci pod dejanja odraslega, ki sodijo pod psihično zlorabo otroka največkrat našeli poniževanje in zaničevanje (dvainštirideset anketirancev), devetindvajset anketirancev je našelo ustrahovanje in grožnje,

štiriindvajset zmerjanje otroka (žaljivke, grdo govorjenje), osemnajst vpitje, nadiranje, kričanje itd.

Enajst anketirancev je na to vprašanje odgovorilo kar na splošno z odgovorom: verbalno nasilje. Anketiranci so skupno zajeli večino dejanj odraslega, ki sodijo pod psihično zlorabo otroka, v povprečju pa so našli 1,8 dejanj odraslega, ki sodijo pod psihično zlorabo otroka. Na to vprašanje so športni pedagogi odgovarjali v zelo majhnem številu. 57 odstotkov anketirancev je našlo eno dejanje odraslega, ki sodi pod psihično zlorabo otroka, vseh sedem dejanj pa je našlo samo 3 odstotke anketiranih športnih pedagogov. Na podlagi odgovorov tega vprašanja lahko ponovno sklepamo, da športni pedagogi poznajo zelo malo dejanj odraslega, ki sodijo pod psihično zlorabo otroka ali pa so zelo slabo motivirani za odgovarjanje na to vprašanje.

Tabela 4: Kateri so telesni znaki pri otroku, ki je zlorabljen?

TELESNI ZNAKI PRI ZLORABLJENEMU OTROKU	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
poškodbe na telesu	102
bolečine v raznih delih telesa (trebuh, glava,...)	7
zlomi, zvini, izpahi	7
zanemarjenost	6
utrujenost	6
opekline	4
sključena drža	3
tiki	3
močenje postelje	2
podhranjenost	2
zmanjšana/povečana telesna teža	3
pogosta objokanost	2
govorica oči	2
izraz na obrazu	2
motnje prehranjevanja	2
opazna izmučenost na obrazu, telesu	2
nosečnost	1
izpuljeni lasje	1
podočnjaki	1
krvavitve	1
znaki davljenja na vratu	1

Tabela 4 prikazuje telesne znake pri zlorabljenem otroku, ki so jih športni pedagogi navajali. Anketiranci so navedli predvsem poškodbe, ki so vidne na telesu, kot so modrice, udarnine, sledi raznih predmetov, rane, poškodbe, maroge, ureznine, praske, ugrize itd. Kar osem anketirancev je naštel, da zlorabljen otrok nosi dolga oblačila, čeprav niso primerna (glede na vreme, na vročino ...) ali pa se noče preobleči pred drugimi. Naj opozorimo, da to štejemo pod vedenje otroka, ki je zlorabljen in ne pod telesne znake. Anketiranci so pri tem vprašanju zelo mešali še psihične znake, ki jih opazijo pri zlorabljenem otroku (šestnajst), in pa vedenje, ki je značilno za zlorabljenega otroka (enaindvajset). Dva od anketirancev sta odgovorila, da ne poznata fizičnih znakov, dva pa da so telesni znaki redki ali pa da niso vidni.

Anketiranci so v povprečju našeli 1,4 telesnih znakov otroka, ki je zlorabljen, od sedmih. Na to vprašanje je odgovorilo samo 54 odstotkov anketirancev, samo 2 odstotka anketirancev je našelo vseh sedmih fizičnih znakov, ki jih opazimo pri zlorabljenem otroku. Glede na to, da so športni pedagogi skoraj vsak dan v stiku z otroki in da se morajo otroci pri športni vzgoji preobleči v športno opremo, imajo športni pedagogi veliko možnosti, da opazijo ravno telesne znake pri otroku, ki je zlorabljen.

Tabela 5: Kateri so psihični znaki pri otroku, ki je zlorabljen?

PSIHIČNI ZNAKI PRI ZLORABLJENEMU OTROKU	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
zaprtost vase	37
plašnost, strah	29
izoliranost, izključenost, nedružabnost	24
sovražnost, agresija do sebe, do drugih	22
nizka samopodoba, samozavest	17
brezvoljnost, depresivnost	16
žalost, potrnost	12
nekomunikativnost, molčečnost	11
odsoten, odtujen	11
spremembe razpoloženja	10
nezainteresiranost, pasivnost, neodzivnost	9
nemirnost, razdražljivost, vzkipljivost	9
nezaupanje	8
občutki krivde, sramu	7
jok	6
apatičnost	5
nervoza, histerija	4
zadržan	4
zbeganost, raztresenost, zmedenost	3
slaba koncentracija, nezbranost	2
zavrtost	2
nedostopnost	2
obup	1
jeza, bes	1
občutljivost	1

Tabela 5 nam prikazuje, da je sedemintrideset anketirancev naštel zaprtost vase kot psihični znak zlorabljenega otroka, devetindvajset anketirancev je naštel plašnost in strah, štiriindvajset jih je naštel izoliranost, izključenost in nedružabnost, dvaindvajset pa sovražnost in agresijo do sebe ali do drugih itd. Pri tem vprašanju so anketiranci zraven naštevali še vedenje otroka, ki je zlorabljen in fizične znake, ki se opazijo pri zlorabljenem otroku. Od vseh teh odgovorov je bilo naštetih devetnajst znakov vedenja in trinajst fizičnih znakov, ki jih lahko opazimo pri zlorabljenem otroku. Pri tem vprašanju je naštevalo znake samo 56 odstotkov anketirancev, vseh sedem psihičnih znakov, ki so vidni pri zlorabljenem otroku pa je naštel samo 4 odstotkov anketirancev. V povprečju so anketiranci našteali dva psihčna znaka pri zlorabljenem otroku. Ponovno lahko vidimo, da športni pedagogi nimajo natančne predstave, kaj sodi pod vedenje zlorabljenega otroka, kaj pod fizične znake in kaj pod psihične znake otroka, ki je zlorabljen. Res je, da se vsi ti znaki zelo prepletajo, vendar je pomembno, da vsaj približno razlikujemo med njimi.

Tabela 6: Kakšno je vedenje otroka, ki je zlorabljen?

VEDENJE OTROKA, KI JE ZLORABLJEN	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
agresivno vedenje	34
plašno, prestrašeno vedenje	20
ne vključuje se v družbo	20
nekomunikativen	8
nenavadno vedenje, drugačno od vrstnikov	6
ne dopušča dotikov	6
nezaupljivo vedenje	5
zmeden	2
neopazen	2
ne upa se preobleči pred drugimi	2
noče biti sam z določeno osebo	2
laže	2
beg od doma	1
se skriva	1
pretirano govori	1
ne hodi redno na ŠV	1

V Tabeli 6 vidimo, da je največ anketirancev (štiriintrideset) pod vedenje otroka, ki je zlorabljen, naštel agresivno vedenje. Zanimivo je, da se takoj na drugem mestu pojavi plašno oziroma prestrašeno vedenje. Žvelc (2008) navaja, da se vedenje otroka, ki je zlorabljen, pogosto kaže v skrajnih odklonih – ali pretirano plašno vedenje ali pa pretirano agresivno vedenje.

Pri tem vprašanju so anketiranci navajali še veliko psihičnih (petindvajset) in telesnih znakov (dvanajst). Veliko število navedenih psihičnih znakov pod vedenje zlorabljenega otroka pripisujemo dejstvu, da sta tudi v literaturi vedenje oziroma psihični znaki pri zlorabljenem otroku različno razvrčeni. Bauwkamp (1996) npr. strah in gnus navaja pod vedenje zlorabljenega otroka, Frai (1996) pa to navaja pod psihične znake zlorabljenega otroka. Podobno je tudi npr. z agresivnostjo/agresivno vedenje.

Na to vprašanje je odgovorilo 55 odstotkov anketirancem, sedem različnih vedenj otroka, ki je zlorabljen, pa je naštel 2 odstotka anketirancev. V povprečju so anketiranci naštel 1,6 vedenja otroka, ki je zlorabljen.

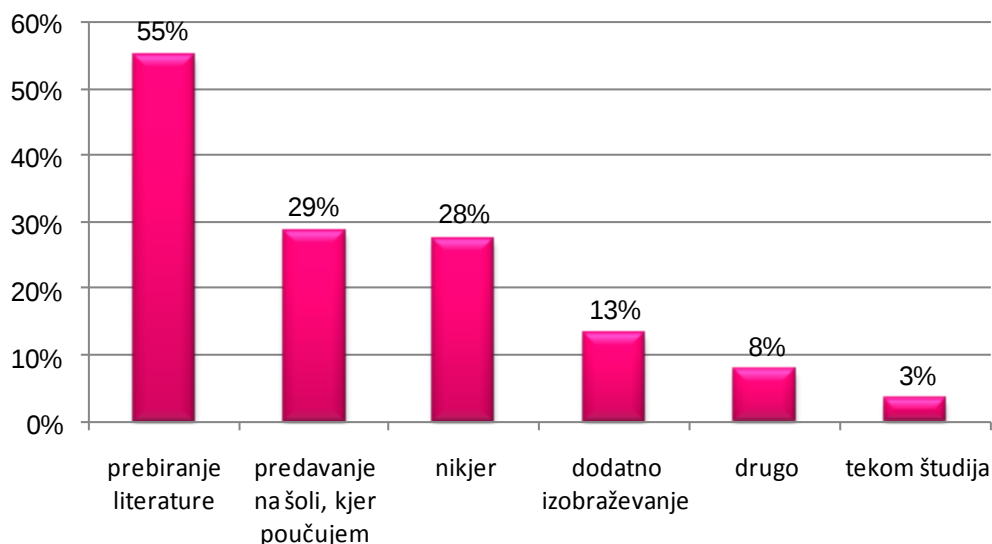
Tabela 7: Kateri so znaki, da gre za zanemarjanje otroka?

ZNAKI, KI KAŽEJO NA ZANEMARJANJE OTROKA	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
slaba osebna higiena, nečistoča	47
neurejenost	14
napadalnost, agresivnost	14
neodgovorno ravnanje staršev, nezanimanje za šolo, za otroka	12
neustrezna, neoprana oblačila	10
išče pozornost	10
slab učni uspeh	9
lakota, podhranjenost	8
brez učnih pripomočkov, neurejene šolske potrebščine	8
neizpolnjevanje šolskih obveznosti, zadolžitev	8
izostajanje pri pouku	8
nedružabnost, nesocializiranost	8
ne pozna pravil lepega vedenja	7
zaspanost, utrujenost	7
težave z govorom, z izražanje	5
v konfliktu z okolico	4
neprijeten vonj	4
delikventno vedenje	3
želja po pogovoru	2
neposlušnost, svojeglavost	2
apatičen	2
želja po dokazovanju	2
anksioznost	1
potrtost, žalost	1
občutek ničvrednosti	1
nizka samozavest	1
samodestruktivnost	1
slabo zdravstveno stanje	1
ne pozna mej	1
beg od doma	1
sram	1
zaostaja v fiziološkem razvoju	1
prezrel za svoja leta	1
zadrževanje v šoli po pouku	1

Tabela 7 prikazuje, da je največ anketirancev (sedeminštirideset) pod znake zanemarjanja naštel slaba osebna higiena in nečistoča. Štirinajst anketirancev je naštel neurejenost, ravno tako jih je štirinajst naštel napadalnost, agresivnost. Dvanajst anketirancev je naštel nezanimanje staršev za šolo, za otroka in njihovo neodgovorno ravnanje itd.

Na to vprašanje je odgovorilo 53 odstotkov anketirancev, le 3 odstotke anketirancev pa je naštel vseh sedem znakov zanemarjanja pri otroku. V povprečju so anketiranci naštel 1,8 znaka.

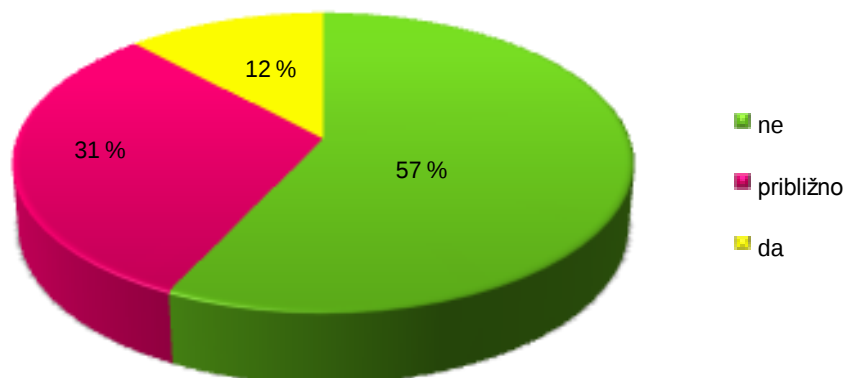
Naj omenimo, da raziskave kažejo (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007), da pedagoški delavci najboljše prepoznajo ravno otroka, ki ga zanemarjajo.

N=91

Slika 10: Kje ste pridobili informacije oz. znanja o zlorabah otrok?

Informacije oziroma znanja o zlorabah otrok so anketiranci pridobili predvsem iz prebiranja literature (55 odstotkov), 29 odstotkov anketirancev se je udeležilo predavanj na šoli, kjer poučujejo, 28 odstotkov ni znanj pridobilo nikjer, 13 odstotkov anketirancev se je izobraževalo na dodatnih izobraževanjih, 3 odstotki anketirancev pa je znanje pridobilo tekom študija. Pod drugo (8 odstotkov) anketiranci navajajo predvsem medije, individualno izobraževanje, pripovedovanje kolegov in tekom življenja.

N=91

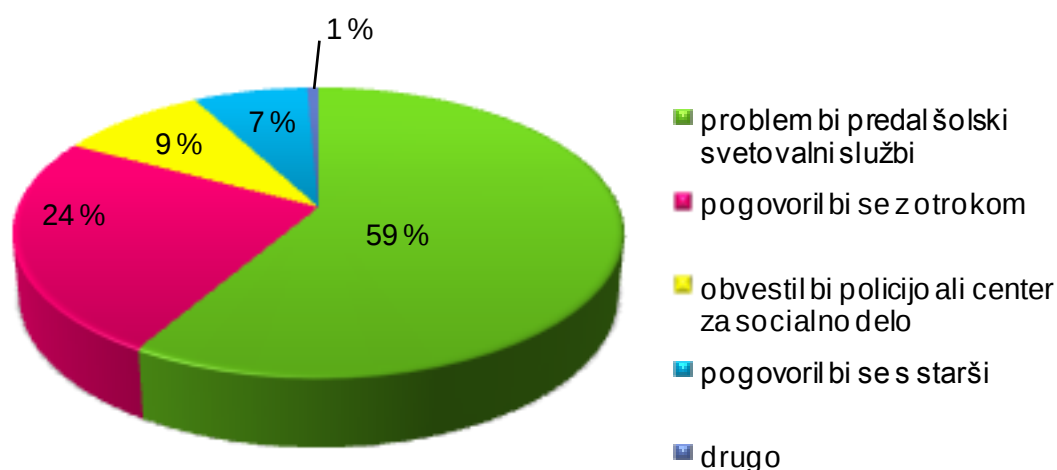
Slika 11: Ali poznate zakonska določila za pedagoga, v primeru, da posumite na zlorabo otroka?

Na Sliki 11 lahko vidimo, da kar 57 odstotkov anketirancev ne pozna zakonskih določil v primeru suma na zlorabo otroka. 31 odstotkov približno ve, kakšna so zakonska določila, 12 odstotkov anketirancev pa pozna zakonska določila za pedagoga. 16 odstotkov anketirancev je še napisalo, kaj pravi zakon. Vsi so napisali vsebinsko pravilne odgovore.

Zakon pravi, da v primeru, da sumimo, da je otrok zlorabljen, moramo ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo (Uradni list RS, 2008a) ali pa o tem obvesti svetovalnega delavca na šoli (Uradni list RS, 2004b).

5.3 UKREPANJE OB STIKU Z ZLORABLJENIM OTROKOM

V tem poglavju nas je zanimalo, kako bi športni pedagogi ukrepali ob stiku z zlorabljenim otrokom, na koga bi se obrnili, kdaj bi poiskali pomoč za zlorabljenega otroka, ali bi mu sploh verjeli, če bi jim sam zaupal zlorabo in kako bi se ukvarjali z njim.

N=92

Slika 12: Kaj bi storili, če bi obstajal sum, da je otrok zlorabljen?

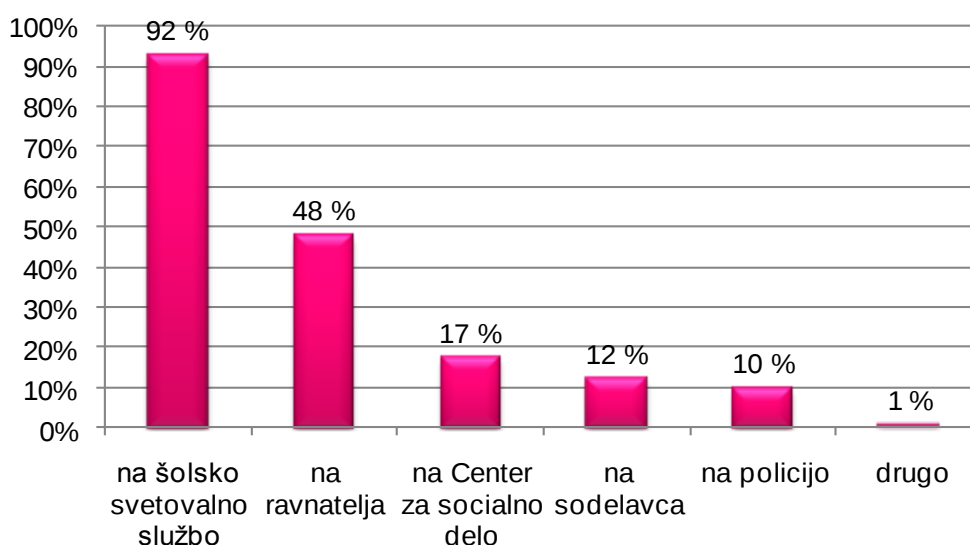
Skoraj 60 odstotkov anketirancev bi v primeru suma zlorabe otroka problem predalo šolski svetovalni službi. 24 odstotkov bi se pogovorilo z otrokom, 9 odstotkov bi obvestilo policijo ali center za socialno delo, 7 odstotkov anketirancev pa bi se pogovorilo s starši. Pod drugo je bilo navedeno, da bi anketiranec obvestil ravnatelja.

Naloga športnega pedagoga ni, da išče dokaze in se na podlagi tega odloči, ali bo ukrepal ali ne. Ukrepati mora že na podlagi suma in informacijo predati strokovnjaku ali strokovnjakinji na šoli, organizacijam, ki delajo z otroki, centru za socialno delo ali policijski upravi (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2009).

Pogosto se zgodi, da se učitelji in vzgojitelji sami pogovorijo s starši. Vendar je zelo pomembno, da se zavedajo, da je potrebno vsak sum zlorabe otroka v družini

prijaviti, niso pa odgovorni in usposobljeni za vodenje preiskave (Dečman Dobrnjič in Černetič, 2005).

V raziskavi, ki je bila leta 2005 izvedena v šolskem okolju (Dečman Dobrnjič in Černetič), so ugotovili, da pedagoški delavci v primeru, ko sumijo, da gre za zlorabo otroka, ukrepajo in reagirajo vsak po svoje, brez enotnega sistema, ki bi bil veljaven na šolah. Tudi v naši raziskavi so rezultati pokazali, da športni pedagogi v primeru suma zlorabe otroka reagirajo in se odzivajo na različne načine. Dečman Dobrnjič in Černetič (2005) navajata, da niti ena od šol, vključenih v raziskovalni vzorec, ni imela opredeljenega oziroma izdelanega menedžmenta preventive oziroma navodil, kako ravnati v primeru suma zlorabe otroka. Če bi imela šola, npr. v letnem delavnem programu zapisana navodila oziroma izdelan načrt ukrepanja v primeru odkritja otroka, ki je zlorabljen, bi bil pedagoškim delavcem olajšan pristop k reševanju problematike.

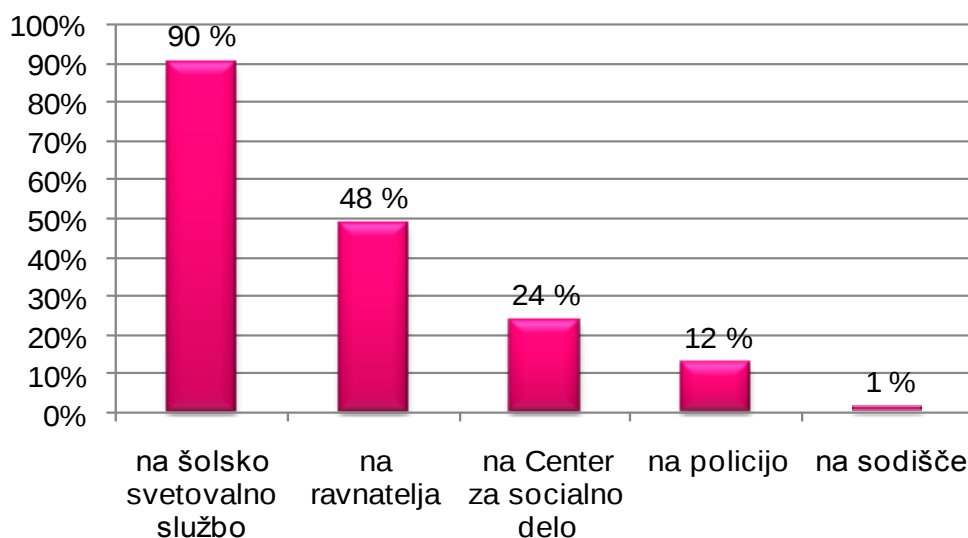

N=92

Slika 13: Na koga bi se obrnili v primeru, da bi posumili na zlorabo otroka?

Anketiranci bi se v veliki večini (91 odstotkov) obrnili na šolsko svetovalno službo, pa tudi na ravnatelja (48 odstotkov), 17 odstotkov bi se jih obrnilo direktno na center za socialno delo, 12 odstotkov na sodelavca, 10 odstotkov pa na policijo. Pod drugo so anketiranci navedli, da bi se obrnili še na razrednika. Nihče od športnih pedagogov pa se ne bi obrnil na sodišče ali pa se ne bi obrnil na nikogar (Slika 13).

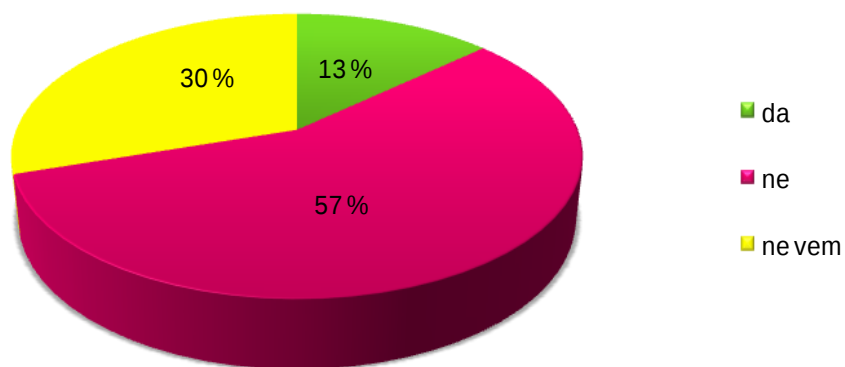
Učitelj oziroma pedagoški delavec mora po 28. členu Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Uradni List RS, 2004b), ob sumu, da je učenec zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja ogrožen, o tem obvesti svetovalnega delavca. Če svetovalni delavec oceni, da je o tem potrebno obvestiti pristojni center za socialno delo oziroma pristojne organe kazenskega pregona, o tem obvesti ravnatelja, ki odloči o nadaljnjem ukrepanju šole.

N=89

Slika 14: Na koga bi se obrnili, če bi vam otrok zaupal, da je zlorabljen?

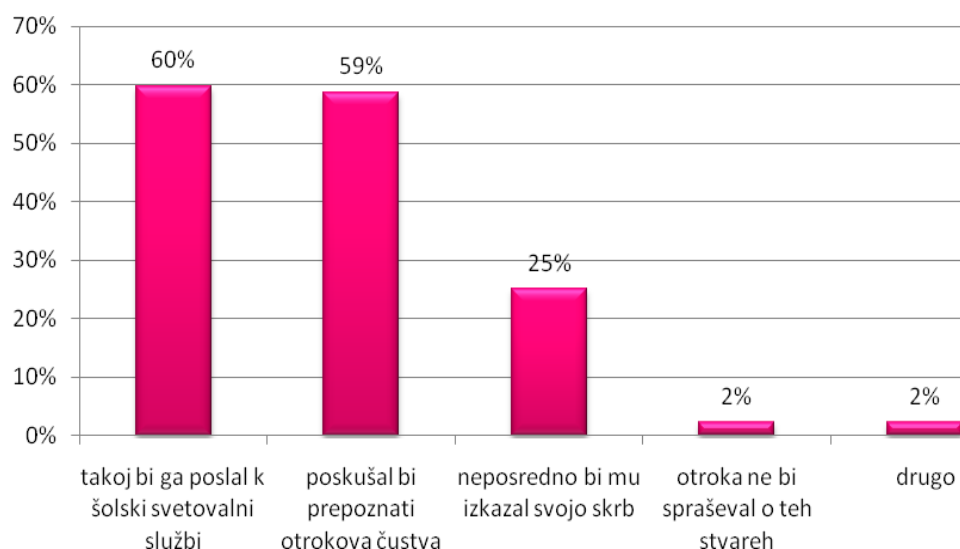
Rezultati tega vprašanja so zelo podobni rezultatom predhodnega vprašanja. V 90-ih odstotkih bi se anketiranci obrnili na šolsko svetovalno službo, 48 odstotkov bi se jih obrnilo na ravnatelja, 24 odstotkovna center za socialno delo, 12 odstotkov na policijo in 1 odstotek na sodišče. Nihče od anketirancev ni navedel, da se ne bi obrnil na nikogar.

N=127

Slika 15: Ali bi vas bilo strah prevzeti vlogo zaupnika (če bi vam otrok želel zaupati, da je zlorabljen)?

V primeru, da bi otrok izbral športnega pedagoga za svojega zaupnika, anketirancev skoraj v 67 odstotkih ne bi bilo strah prevzeti vlogo zaupnika. Rezultate tega vprašanja smo primerjali z rezultati, ki smo jih dobili pri vprašanju, koliko se čutijo usposobljene za pogovor z otrokom, ki je zlorabljen. Kar osem anketirancev (11 odstotkov), ki jih ne bi bilo strah prevzeti vloge zaupnika, se ne čuti usposobljenih za pogovor z zlorabljenim otrokom. Sedemnajst anketirancev (24 odstotkov) od teh, ki jih ne bi bilo strah prevzeti vloge zaupnika, se čuti usposobljenih za oceno dve od pet, štiriindvajset anketirancev (33 odstotkov), se počuti srednje oziroma za oceno tri usposobljenih za pogovor z zlorabljenim otrokom, 24 odstotkov anketirancev za oceno štiri in 8 odstotkov za oceno pet. Preseneča nas ugotovitev, da se kar 34,7 odstotkov anketirancev, ki so odgovorili, da jih ne bi bilo strah prevzeti vlogo zaupnika, v primeru da bi se otrok, ki je zlorabljen, obrnil na njih, čuti podpovprečno usposobljenih za pogovor z otrokom, torej za oceno ena in dve od petih.

N=92

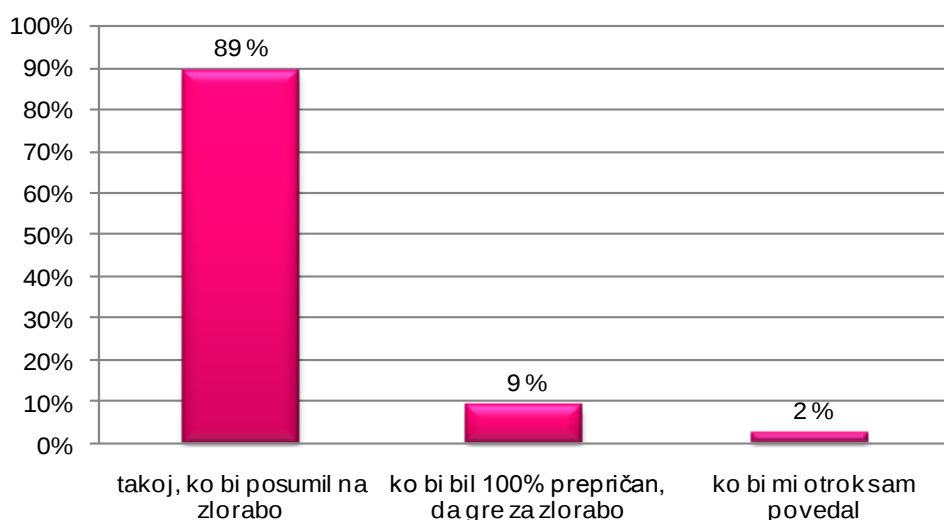
Slika 16: Kako bi se ukvarjali z otrokom, ki je po vašem mnenju zlorabljen?

Anketiranci so pri tem vprašanju imeli možnost odgovoriti na več odgovorov hkrati. Slika 16 prikazuje, da bi največ anketirancev (60 odstotkov) otroka, ki je po njihovem mnenju zlorabljen, takoj poslalo k šolski svetovalni službi, skoraj enako število anketirancev bi poskušalo prepoznati otrokova čustva, 25 odstotkov anketirancev pa bi mu neposredno izkazalo svojo skrb. 2 odstotka anketirancev otroka ne bi spraševala o zlorabi. Tisti anketiranci, ki so odgovorili, da bi otroka takoj poslali k šolski svetovalni službi, bi v večini (80 odstotkov) tudi poskušali prepoznati otrokova čustva.

Poleg tega, da otroka napotimo k šolski svetovalni službi, je zelo pomembno, da poskušamo prepoznati otrokova čustva. Čustva razumemo kot zapletene psiho-fiziološke procese, ki se v posamezniku sprožijo kot reakcija na zanj pomembno dogajanje (Lazarus, 1991). Greenberg in Paivio (1997) pravita, da je čustvo naravni proces, ki poteka v štirih fazah: čustvo se najprej pojavi, nato se ga zavemo, potem pride akcija in nato dovršitev. Da je čustvo predelano in da ga lahko integriramo, mora iti čez vse te faze, da je ta proces zaključen. Zato je zelo pomembno, da poskušamo prepoznati otrokova čustva, da jih pomagamo prepoznati otroku in da jih mi in otrok sprejmemo. Da dovolimo, da so tu, čeprav so neprijetna, saj jih bo otrok samo na ta način predelal. Če teh čustev otrok ne bo predelal, bodo ostala v njegovi

podzavesti. Otrok bo ogromno energije porabil za to, da jih bo obdržal tam, še vedno pa bodo hotela prodreti v njegovo zavest, vendar na nefunkcionalen način.

Najbolj lahko otrokova čustva prepoznamo preko neverbalne komunikacije, tako da smo pozorni na mimiko obraza, stik s pogledom, pa tudi na gibe in telesno držo, ki predstavljajo prikrita čustva. Telesna drža je povezana predvsem z intenzivnostjo čustev in je lahko napeta ali pa sproščena. Čustva lahko prepoznamo tudi preko tona in barve glasu, pisave, gestikulacij in drugih neverbalnih znakov (Žvelc, 2008).

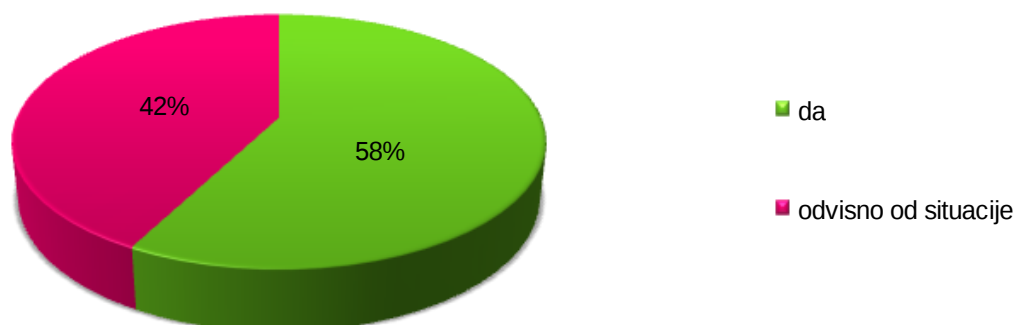
N=89

Slika 17: Kdaj bi poiskali pomoč za otroka, za katerega sumite, da je zlorabljen?

Na to vprašanje ni nihče od anketirancev navedel, da ne bi poiskal pomoči za otroka, za katerega bi sumil, da je zlorabljen. Kljub veliki večini (89 odstotkov), ki bi poiskala pomoč takoj ko bi posumila na zlorabo otroka, nas preseneča podatek, da bi 9 odstotkov anketirancev poiskalo pomoč šele, ko bi bili 100-odstotno prepričani, da gre za zlorabo. Pojavlja se nam vprašanje, ali bomo čakali in dopuščali morebitno zlorabo toliko časa, da bomo prepričani, da je resnična. Ali so športni pedagogi dovolj usposobljeni, da opazijo znake, posredne in neposredne, ki kažejo na zlorabo. Grozljiv je tudi podatek, da 2 odstotka anketirancev sploh ne bi iskala pomoči, dokler jim otrok sam ne bi zaupal, da je zlorabljen.

Zavedati se moramo, da smo športni pedagogi zakonsko odgovorni, da prijavimo pristojnim službam vsak sum na zlorabo otroka. Odgovorni pa smo tudi etično in

moralno, saj so nam otroci v času šole zaupani v varstvo in je pomembno, da za njih poskrbimo in jih zaščitimo.

N=90

Slika 18: Ali bi otroku verjeli, če bi vam zaupal, da je zlorabljen?

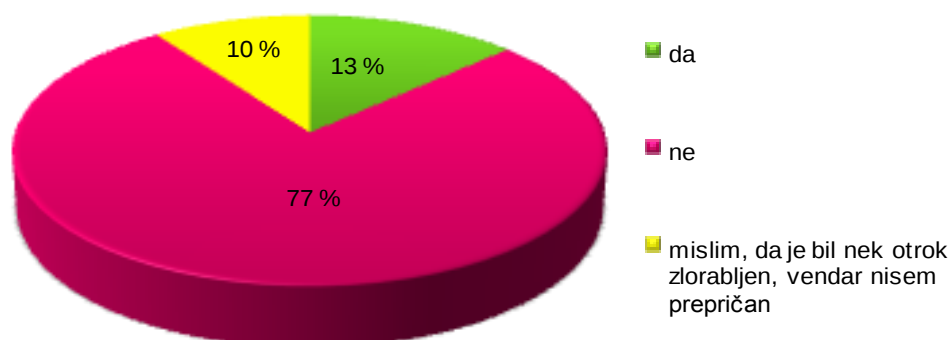
Na vprašanje ali bi otroku verjeli, če bi se obrnil na vas s tovrstno situacijo (Slika 18) ni nihče od anketirancev odgovoril, da mu ne bi verjel. Skoraj 58 odstotkov anketirancev bi verjelo otroku, ki bi jim zaupal zlorabo, visok pa je tudi odstotek športnih pedagogov, ki so napisali, da je to, ali bi otroku verjeli ali ne, odvisno od situacije.

Frei (1996) navaja, da otroci o zlorabah redko lažejo. Večja verjetnost je, da bodo o njej molčali, bodisi zato, ker se bojijo posledic, ali pa zato, ker so storilcu naklonjeni, saj jih je ta prepričal, da jim s svojimi dejanji izkazuje ljubezen.

Postavlja se nam tudi vprašanje, kaj so anketiranci mislili pod »odvisno od situacije«. Je odvisno od načina, s katerim bo otrok povedal, da je bil zlorabljen, od vedenja, ki bo prisotno pri tem pogovoru ali od otrokovih psihičnih in fizičnih znakov, ki so ali naj bi bili posledica zlorabe. So športni pedagogi dovolj usposobljeni, da lahko presojujejo o tem, ali je otrok zlorabljen ali ne?

5.4 IZKUŠNJE Z ZLORABLJENIM OTROKOM

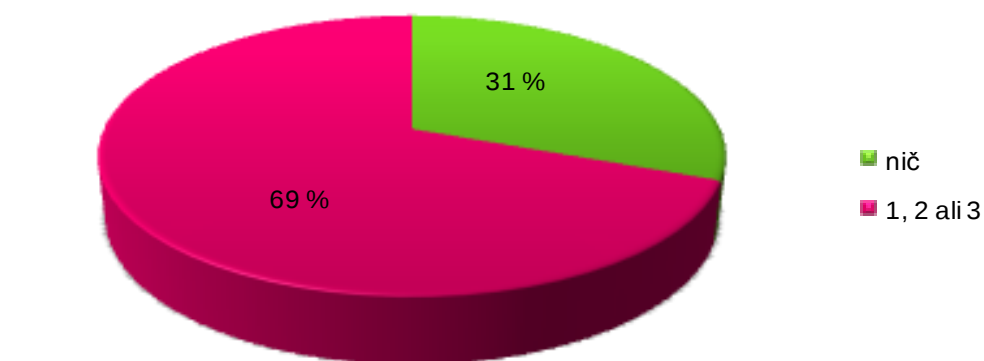
Na vprašanja o izkušnjah z zlorabljenim otrokom so odgovarjali samo anketiranci, ki so na spodnje vprašanje (Slika 19) odgovorili, da so se že srečali z zlorabo otroka ali pa da sumijo, da je nek otrok zlorabljen.

N=102

Slika 19: Ali imate izkušnjo pri svojem delu z zlorabljenim otrokom?

Slika 19 prikazuje, da kar 77 odstotkov anketiranih športnih pedagogov nima izkušnje z zlorabljenim otrokom, 10 odstotkov ni prepričanih, ali je bil otrok zlorabljen ali ne, 13 odstotkov pa se jih je že srečalo oziroma je že imelo izkušnjo z zlorabljenim otrokom. Preseneča nas rezultat, da se kar 77 odstotkov anketirancev še ni srečalo z zlorabljenim otrokom oziroma da še ni imelo izkušnje z njim. Po podatkih policije je bilo v letu 2007 kar 439 kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, v letu 2008 pa 383 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2009). Na Sliki 19 vidimo, da bi po rezultatu tega vprašanja morale 23 odstotkov, kar je triindvajset anketirancev, po zakonu (91.člen Zakona o socialnem varstvu, 28. člen Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja, 6. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini) prijaviti zlorabo oziroma sum na zlorabo otroka pristojnim službam, oziroma primer predati naprej šolski svetovalni delavki/delavcu.

N=13

Slika 20: Koliko zlorab otrok ste prijavili oziroma posredovali naprej?

Preseneča nas rezultat (Slika 20), da kar 31 odstotkov anketirancev, ki so v stiku z zlorabljenim otrokom, ali pa sumijo, da je otrok zlorabljen, ni prijavilo zlorabe otroka ali pa predalo primera naprej strokovnim službam.

Ostalih 69 odstotkov anketirancev, ki pa so prijavili zlorabo otroka, so prijavili eno, dve, največ tri zlorabe. Več kot tri zlorabe otroka ni prijavil nihče od anketirancev.

Tabela 8 : Katere znake ste opazili pri zlorabljenemu otroku?

VRSTA ZNAKOV	NATANČNEJE NAŠTETI ZNAKI ANKETIRANCEV	ŠTEVILO NAŠTETIH ZNAKOV
TELESNI ZNAKI	sledi fizičnega nasilja na telesu zanemarjenost tresenje, potenje motnje hranjenja	11
VEDENJSKI ZNAKI	samouničevalno vedenje agresivno vedenje izogibanje/opravičevanje od ŠV padec šolskega uspeha hiperaktivnost nezmožnost prenašati dotike- pri varovanju izbruhi jeze	13
PSIHOLOŠKI ZNAKI	nezaupanje vase zaprtost vase žalost, depresivnost občutljivost brezvoljnost, melanholičnost nenadne spremembe razpoloženja	15
OTROKOVO PRIZNANJE	otrok je sam povedal, da ga starši pretepajo	1

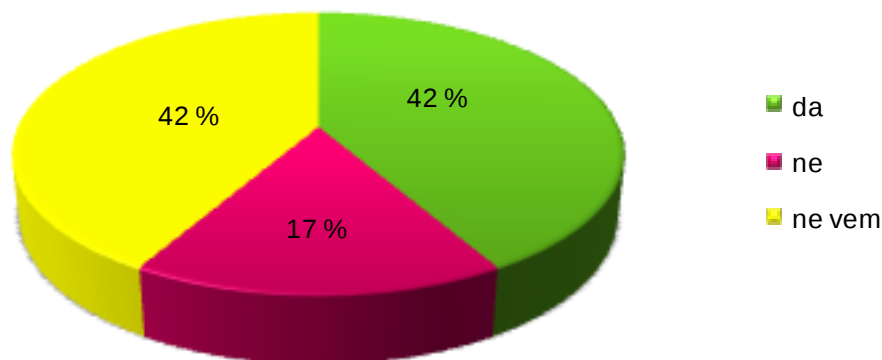
Anketirani športni pedagogi so na to vprašanje ogovarjali z naštevanjem znakov, ki so jih opazili pri zlorabljenem otroku (Tabela 8). Zaradi lažje preglednosti smo našteje znake grupirali v štiri skupine. Anketiranci so opazili približno enako število psiholoških, telesnih in vedenjskih znakov. Samo en otrok pa je sam povedal športnemu pedagogu za zlorabo.

Športni pedagogi, ki so primer suma na zlorabo podali naprej, so na vprašanje, kako so ukrepali v primeru, da so se soočili z zlorabljenim otrokom, v 70-ih odstotkih odgovorili, da so informacije takoj posredovali svetovalni delavki. Nekateri so še obvestili ravnatelja (8 odstotkov) ali pa razrednika (2 odstotka anketiranecev). 10 odstotkov športnih pedagogov pa se je z otrokom tudi pogovorilo, namenili pa so mu tudi posebno skrb in pozornost. Iz odgovorov vidimo, da so vsi anketiranci, ki so odgovorili na to vprašanje, reagirali strokovno in v skladu z 28. členom Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja

(Uradni List RS, 2004b), 6. členom Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni List RS, 2008a) ter 91. členom Zakona o socialnem varstvu (Uradni List , 2007). Ostaja pa odprto vprašanje o tem, kako so ukrepali tisti (30 odstotkov anketirancev), ki so sumili ali pa vedeli za zlorabo otroka, pa na to vprašanje niso odgovorili.

Dečman Dobrnjič (2007c) navaja, da takoj ko pedagoški delavec pride v stik z zlorabljenim otrokom, kadar iz vedenja otroka sklepa, da gre za zlorabo, ali če mu otrok zaupa, mora zmeraj poiskati pomoč svetovalne delavke ali svetovalnega delavca na šoli, ker ima izkušnje in znanja za celostno obravnavo in je tudi formalno prava oseba za reševanje primerov zlorabe otroka v šolskem okolju. Šolska svetovalna delavka ali delavec mora obvestiti ravnatelja, ta pa po zakonu policijo ali center za socialno delo.

Pedagoški delavci smo namreč kazensko odgovorni (soodgovorni) za nasilje nad otrokom, če vemo, da je otrok zlorabljen, pa ne storimo ničesar (Dečman Dobrnjič, 2007b).

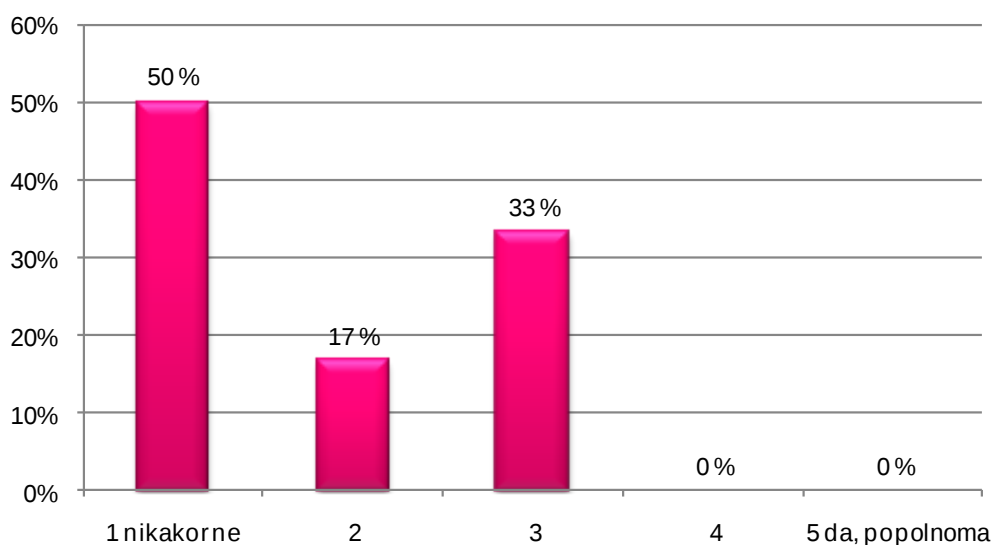

N=12

Slika 21: Ali je bil primer prijavljen centru za socialno delo ali policiji?

Slika 21 prikazuje, da se je v 42-ih odstotkih primer zlorabljenega otroka posredovalo naprej policiji ali pa pristojnemu centru za socialno delo. Vendar je visok tudi odstotek, ko se primera ni predalo naprej. V 17-ih odstotkih, ko je šlo za sum na zlorabo otroka, primer sploh ni bil prijavljen pristojnim organom. Še več je primerov (42 odstotkov), ko športni pedagogi ne vedo, ali je bil primer prijavljen policiji centru

za socialno delo ali ne. Torej obstaja možnost, da ni bil prijavljen. Vprašamo se lahko, kje se zatakne? Kdo ravna neetično, neodgovorno in nestrokovno? V 30-ih odstotkih športni pedagogi niso posredovali zlorabe otroka naprej (Slika 20), od 70-ih odstotkov, ko pa so podali primer naprej, pa 17 odstotkov zlorab ali pa sumov na zlorabo ni bilo posredovanih policiji ali pa pristojnemu centru za socialno delo s strani šolske svetovalne delavke/delavca ali pa ravnatelja, za 42 odstotkov primerov pa ni podatkov. To je grozljiv podatek, ki nam pove, da ogromno otrok ostane samih v svoji stiski, brez zaupnika, ki bi mu stal ob strani.

N=12

Slika 22: Ali je bil otrok po vašem posredovanju zaščiten pred ponovno zlorabo?

Slika 22 nam prikazuje zastrašujoč podatek, da nihče od otrok, ki je zlorabljen, ni bil popolnoma zaščiten. Kar 50 odstotkov zlorabljenih otrok sploh ni bilo zaščitenih, drugih 50 odstotkov zlorabljenih otrok pa je bilo minimalno zaščitenih.

6 SKLEP

Zlorabe otrok so občutljiva tema, ki mnogim povzroči občutke nelagodja, saj posega globoko v intimo medčloveških odnosov. Da bi šola in njeni učitelji pripomogli k reševanju tega problema, je treba pedagoške delavce osvestiti, da ta problem obstaja, da je širok in da se ga je potrebno lotiti celostno in strokovno. Velikokrat se zgodi, da pedagoški delavci želijo pomagati, pa ne vedo, kako. Pogosto se zgodi, da se učitelji in vzgojitelji sami pogovorijo s starši. Vendar je zelo pomembno, da se zavedajo, da je potrebno vsak sum zlorabe otroka v družini prijaviti, niso pa odgovorni in usposobljeni za vodenje preiskave (Dečman Dobrnjič in Černetič, 2005).

Namen diplomskega dela je bil proučiti vlogo športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka.

Glede na prvi zastavljeni cilj diplomskega dela, preučiti znanje športnih pedagogov pri prepoznavanju zlorabe otroka, smo prišli do naslednjih ugotovitev:

1. Večina športnih pedagogov ni pridobila nobenega znanja (62 odstotkov) ali pa zelo malo znanja (30 odstotkov) tekom izobraževanja na Fakulteti za šport.
2. Po analizi učnih načrtov iz predmetov Psihologija 1, Psihologija 2, Psihologija športa, Teorija duševnih in vedenjskih posebnosti in Didaktika športne vzgoje smo ugotovili, da v njih ni vsebin, ki bi podajale znanje o zlorabah otroka, o njihovih znakih in posledicah, o prepoznavanju zlorab otroka in o tem kako ukrepati v primeru da se soočimo z zlorabljenim otrokom.
3. Večina športnih pedagogov meni, da so podpovprečno usposobljeni za prepoznavanje zlorab otroka, za ustrezen odziv pri soočenju z zlorabljenim otrokom in za pogovor z otrokom, ki je zlorabljen.

4. Športni pedagogi so v vprašalniku v povprečju navedli 1,7 različnih znakov otroka, ki je zlorabljen in našteji v povprečju 1,9 dejanj odraslega, ki sodijo pod določeno obliko zlorabe.
5. Rezultati vprašalnika so pokazali, da večina (66 odstotkov) športnih pedagogov meni, da problem zlorabljenih otrok ni prisoten v njihovem okolju, kar očitno kaže na to, da si zatiskajo oči pred tem problemom ali pa imajo tako malo znanja iz tega področja, da zlorab otrok sploh ne opazijo.
6. V večini (57 odstotkov) športni pedagogi ne poznajo zakonskih določil v primeru, da pedagog sumi na zlorabo otroka. Po zakonu bi moral sum prijaviti na policijo ali pristojen center za socialno delo ali pa primer predati šolski svetovalni službi.

Na podlagi teh ugotovitev lahko potrdimo prvo delovno hipotezo, da imajo športni pedagogi zelo malo znanja za prepoznavanje zlorabe pri otroku, saj na Fakulteti za šport niso pridobili nobenega znanja o zlorabah, pa tudi njihovo subjektivno mnenje o usposobljenosti na tem področju je, da se v večini čutijo premalo usposobljeni. Športni pedagogi v povprečju niso našteji več kot dva znaka, ki kažejo na zlorabo otroka in ne več kot dve dejanji odraslega, ki sodijo pod določeno vrsto zlorabe, ravno tako jih je večina mnjenja, da zlorabe v njihovem okolju niso prisotne, predvsem pa ne poznajo zakonskih določil v primeru suma na zlorabo otroka. Vse te ugotovitve kažejo na to, da so športni pedagogi slabo usposobljeni oziroma da imajo zelo malo znanja na tem področju.

V skladu z drugim zastavljenim ciljem diplomskega dela, preučiti odziv športnih pedagogov ob soočenju z zlorabo otroka, in upoštevanjem zakonskih določil, pa smo prišli do nadaljnjih ugotovitev:

1. 69 odstotkov športnih pedagogov, ki imajo izkušnjo z zlorabljenim otrokom ali pa sumijo, da je nek otrok zlorabljen, je prijavilo zlorabo oziroma primer predalo naprej strokovnim službam, 31 odstotkov športnih pedagogov pa tega ni storilo, kar kaže na to, da niso ukrepali pravilno oziroma so ravnali celo neetično in neodgovorno.

2. Vsi športni pedagogi, ki so primer suma na zlorabo podali naprej, so ukrepali strokovno, saj so obvestili šolsko svetovalno službo, nekateri še ravnatelja ali pa razrednika.

Na podlagi teh ugotovitev, moramo drugo hipotezo, ki pravi, da se športni pedagogi ob soočenju z zlorabljenim otrokom ne odzovejo na ustrezen način, delno zavrniti. Rezultati so sicer pokazali, da 30 odstotkov športnih pedagogov ni ukrepalo na pravilen način, saj svojega suma na zlorabo niso posredovali naprej, vendar je večina športnih pedagogov, ki imajo izkušnjo z zlorabljenim otrokom, ravnalo korektno in v skladu z zakoni. Primer suma na zlorabo otroka so namreč posredovali naprej šolski svetovalni službi.

Športni pedagogi so v večini mnenja, da je prepoznavanje zlorabe otroka za njih zelo pomembno, na drugi strani pa so rezultati tudi pokazali, da bi si želeli pridobiti še več znanja o tej občutljivi temi. Glede na rezultate raziskave torej predlagamo, da Fakulteta za šport v svoj program izobraževanja vključi teme, ki obravnavajo zlorabe otroka, ki podajajo bodočemu športnemu pedagogu znanje o tem, kako prepoznati zlorabo in kako v primeru suma na zlorabo, ukrepati.

Večina športnih pedagogov je tudi mnenja, da bi bilo potrebno preventivno vzgojo o zlorabah vključiti v učne načrte OŠ in SŠ. Tako za učitelje kot za starše in otroke. Glede na to, da smo v naši raziskavi ugotovili, da kar polovica zlorabljenih otrok sploh ni bilo zaščitenih, polovica pa jih je bilo zaščitenih minimalno, nam to jasno kaže primanjkljaj znanja in usposobljenosti na tem področju.

Športni pedagogi v večini ne vedo, kaj jim nalaga zakon v primeru, da pridejo v stik z zlorabljenim otrokom, zato se strinjamo s predlogom Černetičeve in Dečman Dobrnjičeve (2004), ki pravita, da bi moralo Ministrstvo za šolstvo podati predlog zakona, da bi vse šole, dijaških domovi in vrtci morali vključiti v svoje letne delavne načrte menedžment preventive pred nasiljem nad otroki. S tem so mišljena navodila oziroma jasni postopki za pedagoške delavce, kako ravnati v primeru, da se srečamo z otrokom, ki je žrtev zlorabe.

V diplomskem delu so predstavljena teoretična znanja, ki bi jih moral imeti vsak športni pedagog o zlorabah otrok, priporočila športnim pedagogom, na kaj morajo biti

pozorni pri prepoznavanju zlorabe otroka, kateri znaki se pojavljajo pri zlorabljenih otrokih, kako ravnati v primeru zlorabe. Na podlagi tega diplomskega dela, bi se lahko sestavil priročnik za športne pedagoge z namenom bolj učinkovitega prepoznavanja zlorab otroka in pravilnjšega ukrepanja ob stiku z zlorabljenim otrokom.

V pričujoči raziskavi smo preverili tudi stanje usposobljenosti športnih pedagogov v Sloveniji za prepoznavanje zlorab otroka. Pri tem je bila največja težava v načinu merjenja usposobljenosti, saj na tem področju ni določenih nobenih standardov, po katerih bi lahko kategorizirali to lastnost.

Otroci so vredni najboljšega, ker so otroci, in iz nobenega drugega razloga. Svoje dostojanstvo in svojo vrednost imajo preprosto zato, ker so. Ljubezen do njih ne more biti pogojna, predmet pogojnosti sta lahko le naklonjenost ali nenaklonjenost do njihovih navad. Odrasli morajo biti pripravljeni prispevati vse, kar je potrebno, da zagotovijo otrokom tisto, kar potrebujejo: primerno zdravstveno oskrbo, hrano, obleko in zatočišče, priložnosti za raziskovanje in razvoj ter vzgojo v varnem okolju (Coloroso, 1996). Športni pedagogi smo tisti, ki jim to priložnost lahko ponudimo, ali pa se delamo slepe in gluhe za probleme otrok in družine. Prisluhniti in pomagati jim moramo zato, ker smo ljudje, ker smo pedagoški delavci in tako še bolj odgovorni za zdrav razvoj otrok in nenazadnje, ker smo po zakonu dolžni otroke zaščititi.

7 LTERATURA

- Bašič, K. (1997a). Spolni napad na otroka. V M. Knoll Pirš (ur.), *Razširjen zbornik 2. cikla seminarjev Trpinčen otrok – kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok* (str. 130–178). Ljubljana: Meridiana.
- Bašič, K. (1997b). Trpinčen otrok in delovanje policije. V M. Knoll Pirš (ur.), *Razširjen zbornik 2. cikla seminarjev Trpinčen otrok – kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok* (str. 102–129). Ljubljana: Meridiana.
- Bašič, K. (2007). *Zaščita otrok (osnutek praktikuma)*. Ljubljana. Izobraževalni seminar. Neobjavljeno gradivo.
- Bašič, K., Burtenshaw, E. in Peklaj, Z. (2000). *Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otroka: zaščita otroka, zloraba otroka, družinsko nasilje*. Gotenica. Izobraževalni seminar.
- Bauwkamp, R. (1996). *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: Firis.
- Coloroso, B. (1996). *Otroci so tega vredni*. Ljubljana: Tangram.
- Cross, W. (2001). A Personal history of childhood sexual abuse: Parenting patterns and problems. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 6(4), 563–574.
- Cvetek, R. (2002). Učinkovitost metode EMDR pri zmanjševanju anksioznosti, ki jo povzroča priklic nepredelanega spomina. *Anthropos*, 34(1/3), 117–128.
- Cvetek, R. (2004). *Predelava disfunkcionalno shranjenih stresnih izkušenj ter metoda desenzitizacije in ponovne predelave z očesnim gibanjem*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo.
- Cvetek, R., Kompan Erzar, K., Erzar, T. in Gostečnik, C. (2004). Family relational therapy. V D. Trampuž in M. Rus-Makovec (ur.), *Upreti se zlorabi: od sramu do samorealizacije: zbornik prispevkov* (str. 88–97). Ljubljana: Psihiatrična klinika, Slovensko društvo za družinsko terapijo.
- Černetič, M. in Dečman Dobrnjič, O. (2004). Intelktualni kapital - konkurenčna prednost dijaških domov. *Organizacija*, 37(5), 305–311.

- Černetič, M. in Dečman Dobrnjič, O. (2005). *A management of prevention as a part of profesionalizem*. Kranj: Moderna organizacija.
- Dečman Dobrnjič, O. (2007a). Kako lahko pomaga profesorica športne vzgoje. *Šport mladih*, 15(125), 34–35.
- Dečman Dobrnjič, O. (2007b). Spolne zlorabe in 10 preventivnih korakov. *Šport mladih*, 15(127), 28–29.
- Dečman Dobrnjič, O. (2007c). Šola mora pomagati spolno zlorabljenim otrokom. *Šport mladih*, 15(126), 28–29.
- Dečman Dobrnjič, O. in Černetič, M. (2005). Nasilje v družini in menedžment preventive v šolskem okolju. *Vzgoja in izobraževanje*, 36(6), 30–36.
- Dečman Dobrnjič, O. in Černetič, M. (2007). Pedagogical staff and professional behaviour. V Kadum (ur.), *Deontologija učitelja* (str. 26–276). Pula: Svučilište Jurja Dobrile, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja.
- Dečman Dobrnjič, O., Rožman, Z. in Tramšek, R. (2002). *Prepoznavanje vedenja spolno zlorabljenih deklet v dijaških domovih*. Inovacijski projekt, Dijaški dom Trbovlje.
- Dernovšek, M., Tavčar, R., Orel, D., Gorše Muhič, M. in Pečenik, S. (2006). *Prepoznavanje in premagovanje stresa in travme*. Pridobljeno 13. 6. 2009 iz http://www.sinapsa.org/tm/file.php?id=59&db=tm_priponke
- Downey, G., in Feldman, S. I. (1996). Implications of Rejection Sensitivity for Intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1327–1343.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. (2008). Pridobljeno 10. 5. 2009 iz <http://www.drustvo-dnk.si/>
- Ehrensaft, M. K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H. in Johnson, J. G. (2003). Intergenerational Transmission of Partner Violence: A 20-Year Prospective Study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 74–753.
- Framo, J. L. (1992). *Family of origin therapy: An intergenerational approach*. New York: Brunner/Mazel.
- Frei, K. (1996). *Spolna zlorab: z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Kres.
- Goldner-Vukov, M. (1988): *Porodica u krizi*, Beograd (medicinska knjiga).
- Gostečnik, C. (1997). *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

- Gostečnik, C. (1998). *Ne grenite svojih otrok*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2000). *Psihoanaliza in religija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2001). *Poskusiva znova*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2002). *Sodobna psihoanaliza*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Greenberg, S. in Paivio, S. (1997). *Working with emotions in psychotherapy*. London: The Guilford Press.
- Hall, L. A., Sachs, B. in Rayens, M. K. (1998). Mothers' potential for child abuse: The roles of childhood abuse and social resources. *Nursing Research*, 47, 87–95.
- Hopper, J. (2006): Sexual abuse of males. Pridobljeno 22. 5. 2009 iz <http://www.jimhopper.com/>
- Howell, E. F. (2002). "Good girls," sexy "Bad girls," and warriors: The role of trauma and dissociation in the creation and reproduction of gender. V Chu, J. in Bowman, E. S. (ur.), *Trauma and sexuality: The effects of childhood sexual, physical, and emotional abuse on sexual identity and behavior* (str. 5–32). New York: The Haworth Medical Press.
- Klemen, M. (1994). Osnovna šola kot prostor zaznave zlorab, trpinčenja in zanemarjanja otrok. V F. Imperl (ur.), *Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok* (str. 132–141). Logatec: Firis.
- Ključ. (2009). Pridobljeno 9.5.2009 iz <http://drustvo-kljuc.si/cap.php>
- Kuhar, R. (1999). *O nasilju – priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- McCloskey, L. A. in Bailey, J. A. (2000). The intergenerational transmission of risk for child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 1019–1035.
- Kos-Mikuš, A. (1991). *Šola in duševno zdravje*. Murska Sobota: Pomurska založba.

- Mikuš-Kos, A. (1997). Psihosocialni vidik trpinčenja otrok. V M. Knoll Pirš (ur.), *Razširjen zbornik 2. cikla seminarjev Trpinčen otrok – kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok* (str. 52–88). Ljubljana: Meridiana.
- Miller, A. (2005). *Upor telesa: telo terja resnico*. Ljubljana: Tangram.
- Miller, K. (2000). *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.
- Ministerstvo za notranje zadeve. (2009). Pridobljeno 6. 6. 2009 iz <http://www.policija.si/index.php/statistika/letna-poroila>
- O nasilju nad otroki. (2009). Pridobljeno 20.6.2009 iz <http://csd-ptuj.si/ng/sl/Nasilje>
- Pajk, J. (1999). Trpinčenje otroka v družini in izven nje. [elektronska izdaja]. *Obzorja Zdr*, 33, 55–60.
- Pentek, M. (2000). *Nasilje, zloraba in starejši ljudje*. Otočec: Gerontološko društvo Slovenije.
- Plaz, M. (2004). Nasilje proti ženskam: oblike, stereotipi in dejstva, posledice, dinamika in normalizacija nasilja, zakaj ženske vztrajajo v nasilju. V *Priročnik: Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje* (str. 42–63). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Polak, M., Fonda, P. in Bernard, L. (2004). *Najbolj pogoste oblike nasilja v Republiki Sloveniji leta 2002*. Neobjavljeno delo.
- Primalna terapija. (2009). Pridobljeno 10. 6. 2009 iz <http://klopca.com/psihologija/primal/>
- Pust, N. in Štirn, M. (1998). Primarna preventiva spolne zlorabe otroka. *Psihološka obzorja*, 7(2), 71–97.
- Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pušnik, M. (2004). *Vloga šole pri zmanjševanju nasilja: priročnik za učitelje, svetovalne delavce in ravnatelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Regvar, B. (2007). *Obseg pojava ogroženih otrok in soodvisnost tega pojava z nasiljem v šolah*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
- Repič, T. (2006). Avtonomija in intimnost v družini kot dejavnika tveganja za spolno zlorabo. *Psihološka obzorja*, 15(1), 11–125.
- Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: društvo Mohorjeva družba: Celjska Mohorjeva družba

- Rupar, B. (2006). *Šolska klima in kultura*. Pridobljeno 20. 4. 2009 iz <http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=92&pID=192&rID=1595>
- Selič, P. (2007). Nasilje in zlorabe v družini – ali so zdravniki družinske medicine poklicani, da ukrepajo? [elektronska izdaja]. V *Kakovostna obravnava bolnika v družinski medicini : [nevrologija, ginekologija, okulistika, interna, psihiatrija, delavnice]* (str. 124 –129). Ljubljana: Združenje zdravnikov družinske medicine: Zavod za razvoj družinske medicine.
- Strokovna avtonomija učitelja (2009). Pridobljeno 1. 6. 2009 iz http://baza.svarog.org/pedagoske_znanosti/strokovna_avtonomija_ucitelja.php
- Šelih, A. (1998). *Temeljni problem pojava trpinčenega otroka*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- The United Nations Secretary General`s Study on Violence Againsts Children. (2009). Pridobljeno 17. 4. 2009 iz <http://www.violencestudy.org/r229>
- Tomori, M. (1994): *Knjiga o družini*. Ljubljana: Ewo.
- Tušek Bunc, K., Kersnik, J. (2003). Trpinčen otrok v ambulantni zdravniku družinske medicine. V J. Kersnik (ur.), *Poškodbe v osnovnem zdravstvu: zbornik predavanj* (1-2). Ljubljana: Združenje zdravnikov družinske medicine.
- Uradni List RS, št. 75/2004. (13.7.2004a). Pridobljeno 25. 4. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200475&stevilka=3333>
- Uradni List RS, št. 80/2004. (23.7.2004b). Pridobljeno 24. 4. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200480&stevilka=3545>
- Uradni list RS, št. 81/2006. (31.7.2006). Pridobljeno 10. 4. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200681&stevilka=3535>
- Uradni list RS, št. 3/2007. (12.1.2007). Pridobljeno 10. 4. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20073&stevilka=100>
- Uradni list RS, št. 16/2008. (15.2.2008a). Pridobljeno 9. 5. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=487>
- Uradni list RS, št. 55/2008. (4.6.2008b). Pridobljeno 12. 5. 2009 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200855&stevilka=2296>
- Vanček, N. (2004). Spolna zloraba otroka V *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje – priročnik* (74–80). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

- Varuh človekovih pravic. (2009). Pridobljeno 12. 5. 2009 iz <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>
- Vodopivec, M. (1987): *Vpliv družine na nastanek vedenjskih težav*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Waiss, I. in Galle, M. (2001). *V labirintu spolnih zlorab*. Ostfildern: Tertium.
- Waiss, M. (2001). *V labirintu spolnih zlorab: delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma.
- Williams, L. M. (1994). Recall of childhood trauma: A prospective study of women's memories of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 1167–1176.
- Zabukovec Kerin, K. (2002). Vrstniško nasilje v šoli. V D. Lešnik Mugnaioni (ur.), *Nasilje – nenasilje* (str. 103–121). Ljubljana: i2
- Zamuda, T. in Hvala, E. (2009). Refleksija uvajanja koncepta »Učitelj – svetovalec učencem« na OŠ Prežihovega Voranca Bistrica. *Didakta*, 10. Pridobljeno 17. 6. 2009 iz <http://www.transportplan.net/cgi-bin/didakta/cutecast.pl?session=Ma3MsRebSqT7Ce4WgmYZBECDK1&forum=21&thread=101>
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju. (2009). Pridobljeno 3. 4. 2009 iz <http://www.spolna-zloraba.si/>
- Zloković, J. in Dečman Dobrnjič, O. (2007). *Zaprte oči ne vidijo zla*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zorman, M., Pušnik, M., Bezić, T., Rupar, B. in Žakelj, A. (2006). *Svetovalna vloga učitelja*. Pridobljeno 20. 4. 2009 iz <http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=92&pID=192&rID=1595>
- Ženska svetovalnica. (2009). Pridobljeno 5. 4. 2009 iz <http://www.drustvo-zenska-svetovalnica.si/>
- Žvelc, M. (2008). *Čustva in travma*. Neobjavljeno delo.
- Žvelc, M. (2008). *Zlorabe v otroštvu: znaki in posledice*. Neobjavljeno delo.

8 PRILOGE

Priloga 1: Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorab otroka

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka					
1. Splošna vprašanja					
1. Spol					
☐ M					
☐ Ž					
2. Starost					
☐ 25 - 34 let					
☐ 35 - 44 let					
☐ 45 - 54 let					
☐ 55 let in več					
3. Leta prakse					
☐ manj kot 5 let					
☐ 5 - 10 let					
☐ 11 - 20 let					
☐ več kot 20 let					
4. Poučujem na					
☐ osnovni šoli					
☐ srednji šoli					
☐ drugo					
5. Delam					
☐ kot profesor športne vzgoje					
☐ v podaljšanem bivanju					
☐ drugo					
6. Označite za vas ustrezen odgovor!					
	da	ne	ne vem		
Problem zlorabljenih otrok je prisoten v mojem okolju	☐	☐	☐		
7. Označite za vas ustrezen odgovor!					
	1 sploh ni pomembno	2	3	4	5 zelo pomembno
Kako pomembno se vam zdi prepoznavanje zlorabe otroka za športnega pedagoga?	☐	☐	☐	☐	☐

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

8. Označite za vas ustrezen odgovor!

	1 pridobil nisem nobenih znanj	2	3	4	5 da, pridobil sem vsa potrebna znanja
Ali ste tekom izobraževanja na Fakulteti za šport pridobili kakršnakoli znanja o zlorabah otrok, kako jih prepoznati, kako reagirati?	☐	☐	☐	☐	☐

9. Označite za vas ustrezen odgovor!

	1 ne, vem vse kar moram vedeti	2	3	4	5 da, želel bi pridobiti še veliko več znanja
Ali bi želeli pridobiti več znanja o zlorabah otroka?	☐	☐	☐	☐	☐

10. Ali menite, da bi bilo potrebno vključiti preventivno vzgojo o zlorabah v učne programe osnovnih in srednjih šol?

- ☐ da
- ☐ ne
- ☐ ne vem

2. Znanje o zlorabah otrok

Na vprašanja na tej strani napišite toliko stvari, kot jih poznate! Odgovore na števajte kratko in jedrnat!

1. Menim, da sem usposobljen za:

(označite z vrednostmi od 1 do 5; 1 pomeni najmanj usposobljen, 5 pomeni najbolj usposobljen)

	1	2	3	4	5
prepoznavanje zlorab pri otroku	☐	☐	☐	☐	☐

2. Označite vaše mnenje!

	1 da, vedno	2	3	4	5 ne, nikoli
Otrok si zapomni vsako zlorabo	☐	☐	☐	☐	☐

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

3. Katera dejanja odraslega, po vašem mnenju sodijo med spolno zlorabo otroka?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

4. Katera dejanja odraslega, po vašem mnenju sodijo med fizično zlorabo otroka?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

5. Katera dejanja odraslega, po vašem mnenju sodijo med psihično zlorabo otroka?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

6. Kateri so telesni znaki pri otroku, ki je zlorabljen?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

7. Kateri so psihični znaki pri zlorabljenem otroku?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

8. Kakšno je vedenje otroka, ki je zlorabljen?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

9. Kateri so znaki, da gre za zanemarjanje otroka?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

10. Kje ste pridobili informacije oz. znanja o zlorabah otrok?

- ☐ nikjer
- ☐ predavanje na šoli, kjer poučujem
- ☐ prebiranje literature
- ☐ dodatno izobraževanje
- ☐ tekom študija
- ☐ drugo
-

11. Ali poznate zakonska določila za pedagoga, v primeru, da posumi, da gre za zlorabo otroka?

- ☐ ne
- ☐ približno
- ☐ da

kaj pravi zakon?

3. Ukrepanje ob stiku z zlorabljenim otrokom

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

1. Menim, da sem dovolj usposobljen za:

(označite z vrednostmi od 1 do 5; 1 pomeni najmanj usposobljen, 5 pomeni najbolj usposobljen)

	1	2	3	4	5
ustrezen odziv pri soočenju z zlorabljenim otrokom	☐	☐	☐	☐	☐
pogovor z otrokom, ki je zlorabljen	☐	☐	☐	☐	☐

2. Na koga bi se obrnili v primeru, da bi posumili na zlorabo otroka?

- ☐ na šolsko svetovalno službo
- ☐ na ravnatelja
- ☐ na Center za socialno delo
- ☐ na policijo
- ☐ na sodišče
- ☐ na nobenega
- ☐ na sodelavca
- ☐ drugo

3. Na koga bi se obrnili, če bi vam otrok zaupal, da je zlorabljen?

- ☐ na šolsko svetovalno službo
- ☐ na ravnatelja
- ☐ na Center za socialno delo
- ☐ na policijo
- ☐ na sodišče
- ☐ na nobenega
- ☐ drugo

4. Ali bi vas bilo strah prevzeti vlogo zaupnika (če bi vam otrok želel zaupati, da je zlorabljen)?

- ☐ da
- ☐ ne
- ☐ ne vem

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

5. Kako bi se ukvarjali z otrokom, ki je po vašem mnenju zlorabljen?

- ☐ poskušal bi prepoznati otrokova čustva
- ☐ neposredno bi mu izkazal svojo skrb
- ☐ otroka ne bi spraševal o teh stvareh
- ☐ ne bi se ukvarjal z njim
- ☐ takoj bi ga poslal k šolski svetovalni službi
- ☐ drugo

6. Kdaj bi poiskali pomoč za otroka, za katerega sumite, da je zlorabljen?

- ☐ ne bi poiskal pomoči
- ☐ ko bi bil 100% prepričan, da gre za zlorabo
- ☐ ko bi mi otrok sam povedal
- ☐ takoj, ko bi posumil na zlorabo
- ☐ drugo

7. Bi otroku verjeli, če bi se obrnil na vas s tovrstno situacijo?

- ☐ da
- ☐ ne
- ☐ odvisno od situacije

8. Ali imate izkušnjo pri svojem delu z zlorabljenim otrokom?

- ☐ ne
- ☐ mislim, da je bil nek otrok zlorabljen, vendar nisem prepričan
- ☐ da

4. Izkušnje z zlorabljenim otrokom

Tisti, ki imate v svoji praksi en tak šen primer, odgovarjajte na vprašanja na podlagi le-tega. Tisti pa, ki ste se srečali z več takšnimi situacijami, povzemite izkušnje.

1. Koliko zlorab otrok ste prijavili oziroma posredovali naprej?

- ☐ nič
- ☐ 1 ali 2
- ☐ 3 ali 4
- ☐ 5 ali več

Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorabe otroka

2. Katere znake ste opazili pri zlorabljenemu otroku?

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

3. Kako ste ukrepali?

4. Ali ste koga obvestili o tem?

☐ ne

☐ da

koga?

5. Je bil primer prijavljen policiji ali pa Centru za socialno delo?

☐ da

☐ ne

☐ ne vem

6. Označite, vaše mnenje!

	1 ne	2	3	4	5 da, popolnoma
Je bil otrok po vašem posredovanju zaščiten pred ponovno zlorabo?	☐	☐	☐	☐	☐

5. Konec

NAJLEPŠA HVALA ZA VAŠE SODELOVANJE!